

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**SOCIALNA KLIMA V ZAVODIH ZA PRESTAJANJE
KAZNI ZAPORA**

Mentor: prof. dr. Dragan Petrovec

Barbara Terbovšek

Ljubljana 2009

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Barbara Terbovšek

Naslov naloge: Socialna klima v zavodih za prestajanje kazni zapora

Kraj: Ljubljana

Leto: 2009

Št. strani: 151

Št. slik: 14

Št. tabel: 29

Št. bibl. opomb: 13

Št. prilog: 4

Št. grafov: 25

Mentor: dr. Dragan Petrovec

Deskriptorji: socialna klima, tretman, prevzgoja, rehabilitacija, penologija, penološki delavci, retribucija, retributivizem, utilitarnost, penalna oz. postpenalna pomoč, zavodi za prestajanje kazni zapora.

Povzetek: Skozi zgodovino so se pojavljale mnoge oblike kaznovanja. Kazen odvzema prostosti se je ohranila kot osnovna oblika, oblika kazni z mnogimi nameni in pomeni, ki so se spreminjali skozi obdobja. Diplomaska naloga v svojem prvem delu skuša raziskati glavni namen kazni zapora, skozi različna obdobja. Osnovni namen moje diplomske naloge je prikazati, kako kazen zapora doživljajo tisti, ki v zavodu za prestajanje kazni zapora preživijo del svojega življenja, to so tako zaprte osebe kot tudi zaposleni v zavodih. S tem namenom sem opravila kvantitativno raziskavo s pomočjo vprašalnikov za zaposlene in zaprte osebe. V raziskavo sem vključila tako zaposlene kot zaprte osebe treh zavodov: Zavoda za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Maribor in Zavoda za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje. Ugotovila sem, da je klima v vseh treh zavodih slaba, da so tako delavci kot zaprte osebe nezadovoljni z razmerami v zavodu, zaprte osebe ne zaupajo svojih težav strokovnim delavcem, delavci v zavodih pa dajejo prednost izvajanju represije ne pa prevzgoji obsojencev.

The data about the diploma

Name and surname: Barbara Terbovšek

Title: Social climate in penalty institutions

Place: Ljubljana

Year: 2009

Pages: 151

Pictures: 14

Tables: 29

No. bibl. notices: 13

Attachments: 4

Graphs: 25

Mentor: Dragan Petrovec, ph.d.

Descriptors: social climate, treatment, re-education, rehabilitation, penology, penology workers, retribution, utility, penalty or post-penalty help, penalty institutions.

Summary: Throughout history there were many different forms of penalty. The deprivation of liberty (imprisonment) has remained the basic form of penalty, which have otherwise varied in aims and meanings through different historic periods. In the first part of my thesis I am trying to describe the objective of the imprisonment as it can be found in different periods. The aim of my thesis is to show how those prisoners, who spend a part of their life in the penalty institutions, which includes the prisoners as well as staff, working in those institutions. To achieve this, I have made a quantitative research study using questionnaires for the employees and the prisoners in the following institutions in Ljubljana, Maribor and Celje: »Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Maribor and Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.« I have found out that the climate is bad in all these institutions, so that the employees as well as prisoners are dissatisfied with the living conditions in there: the prisoners don't trust their problems to the employees and vice versa, whereby the employees prefer exhibiting suppression on prisoners rather than trying to educate them.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**SOCIALNA KLIMA V ZAVODIH ZA PRESTAJANJE
KAZNI ZAPORA**

Mentor: prof. dr. Dragan Petrovec

Barbara Terbovšek

Ljubljana 2009

»Človek je dober, ljudje so slabi.«

J.J. ROUSSEAU

PREDGOVOR

Na Fakulteto za socialno delo sem se vpisala z namenom pomagati ljudem ne glede na njihovo preteklost, raso, spolno usmerjenost ali osebnost. Poleg tega, da sem tekom študija pridobila veliko strokovnega znanja, sem se veliko naučila tudi sama o sebi in za svoje življenje. Na koncu študija lahko rečem le to, da, če bi vrsto študija izbirala še enkrat, bi študij socialnega dela vsekakor izbrala še enkrat.

Že od nekdaj me je zanimalo življenje za zaporskimi zidovi, moje zanimanje za to področje pa se je še stopnjevalo po izkušnji, ki sem jo doživela med študijsko prakso. Največji izziv tekom prakse je bil obisk zapora na Dobu in timski sestanek z zaprto osebo. Poleg tega je bil eden izmed mojih najljubših predmetov tekom študija Kazensko pravo s kriminologijo. Na predavanjih dr. Dragana Petrovca sem z veliko mero radovednosti bogatila svoje znanje o kazenskem pravu in vsrkavala vase profesorjeve dolgoletne penološke izkušnje.

Na mojo odločitev za raziskavo te tematike je močno vplivalo tudi to, da je ta problem bil v lanskem letu pogosta tema medijev. To je bil nov predlog kazenskega zakonika, ki med drugim uvaja tudi dosmrtno kazen zapora. Deljena mnenja stroke o novem predlogu kazenskega zakonika, prenatrpanost slovenskih zaporov, pomanjkanje kadra ter neurejeni odnosi med obsojenci in strokovnimi delavci so bili ključni dejavniki pri moji odločitvi za raziskovanje življenja v zavodih za prestajanje kazni zapora. Poglavitna okoliščina je bila ravno moja radovednost, moja želja po raziskovanju življenja v zavodih za prestajanje kazni zapora.

S svojo diplomsko nalogo sem tako želela odstraniti tančico, ki javnosti zakriva, kakšen je v resnici svet za zaporskimi zidovi.

Skozi zgodovino so se pojavljale mnoge oblike kaznovanja. Kazen odvzema prostosti se je ohranila kot osnovna oblika, oblika kazni z različnimi nameni in pomeni, ki so se spreminjali skozi obdobja. Diplomaska naloga v svojem prvem delu skuša raziskati glavni namen kazni zapora skozi različna obdobja. Vendar pa je osnovni namen te diplomske naloge prikazati, kako kazen zapora doživljajo tisti, ki v zavodu za prestajanje kazni zapora preživijo del svojega življenja, ter kakšna socialna klima vlada v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora. Tako sem socialno klimo v zavodih raziskovala z anketiranjem obsojencev in delavcev zavodov. Oboji so namreč ključni dejavniki v ustvarjanju ugodne ali neugodne socialne klime v zaporskem okolju. Naloga se osredotoča predvsem na življenje v zavodu. Dobršen del naloge je namenjen raziskovanju aktualne situacije v slovenskih zaporih.

Če so odnosi med ljudmi pomembni v življenju na prostosti, so še bolj pomembni v zavodu za prestajanje kazni zapora. Odnosi med delavci in obsojenci so najpomembnejši vidik zaporniškega življenja. Od njihove kakovosti zavisí v odločilni meri učinek prestajanja kazni zapora.

Tako moja diplomska naloga temelji na raziskavi socialne klime v zavodih za prestajanje kazni zapora. V raziskavo so vključeni Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavod za prestajanje kazni zapora Maribor in Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.

Na koncu bi se rada zahvalila vsem, ki so mi pri moji diplomski nalogi kakorkoli pomagali.

V prvi vrsti gre zahvala mojemu mentorju, dr. Draganu Petrovcu, za vse spodbude, pomoč in čas, ki ga je namenil mojemu diplomskemu delu. Zahvala gre tudi gospe Luciji Tekavčič iz Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij za njeno pomoč pri izvedbi raziskave. Prav tako bi se rada zahvalila strokovnim delavcem v vsakem izmed zavodov, ki so pripomogli k izvajanju raziskave, tako gre zahvala g. Ivanu Kosu, g. Marjanu Šoštarču in g. Fulviu Dolganu.

Nenazadnje pa gre zahvala tudi mojim najbližjim, ki so me spodbujali in verjeli vame.

KAZALO

PREDGOVOR	3
KAZALO	5
SEZNAM SLIK	7
SEZNAM TABEL	8
SEZNAM GRAFOV	9
SEZNAM GRAFOV	9
1. TEORETIČNI UVOD	10
1.1 ZGODOVINA KAZNI ZAPORA	13
1.2 ČEMU RABI ZAPORNI SISTEM?	16
1.3 NAMEN KAZNOVANJA IN IZVRŠEVANJA KAZNI ZAPORA	18
1.4 ZAVODI ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA V SLOVENIJI	20
1.5 METODE TRETMA	25
1.5.1 Medicinske in kirurške metode tretmana	25
1.5.2 Psihološke metode	26
1.5.3 Socialne metode	29
1.6 SLEPA ULICA ABSOLUTNIH TEORIJ	30
1.7 SLOVENSKA ZAKONODAJA – RETRIBUTIVIZEM IN/ALI UTILITARNOST	35
1.7.1 Kaj prinaša nov kazenski zakonik?	37
1.8 ZAPOR – DRUŽBA ZNOTRAJ DRUŽBE	41
1.8.1 Prostor	44
1.8.2 Delo obsojencev	48
1.8.3 Izobraževanje obsojencev	51
1.9 SOCIALNO DELO IN POKAZENSKA ALI POSTPENALNA POMOČ	54
1.9.1 Socialna obravnava obsojencev in mladoletnikov	55
1.10 SOCIALNA KLIMA V ZAVODIH ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA	59
2. PROBLEM	63
3. METODOLOGIJA	65
3.1 VRSTA RAZISKAVE	65
3.2 SPREMENLJIVKE	65
3.3 MERSKI INSTRUMENTI	66
3.4 POPULACIJA IN VZORČENJE (SUBJEKTI)	67
3.5 ZBIRANJE PODATKOV	68
3.6 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	70
4. REZULTATI	71
4.1 REZULTATI, KI SEM JIH PRIDOBILA Z ANKETIRANJEM OBSOJENCEV	71
4.2 REZULTATI, KI SEM JIH PRIDOBILA Z ANKETIRANJEM ZAPOSLENIH	82
5. RAZPRAVA	106
6. SKLEPI	111
7. PREDLOGI	115
8. LITERATURA IN VIRI	119
9. POVZETEK	123
10. PRILOGE	127
10.1 IZRAČUN HI-KVADRATA ZA PREIZKUS HIPOTEZ	127

10.2 PRIKAZ IZRAČUNA POVPREČIJ	141
10.3 ANKETNA VPRAŠALNIKA	143
10.4 KRONOLOŠKI ZAPIS RAZISKAVE	150

SEZNAM SLIK

Slika 1.4.1: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA DOB (ZA MOŠKE)	20
Slika 1.4.2, Slika 1.4.3: ZPKZ Dob, POLODPRTI IN ODPRTI ODDELEK SLOVENSKA VAS	20
Slika 1.4.4: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA IG (ZA ŽENSKE).....	20
Slika 1.4.5: ZAVOD ZA PRESTAJANJE MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA IN KAZNI ZAPORA CELJE	21
Slika 1.4.6: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA KOPER.....	21
Slika 1.4.7: ZPKZ Koper, ODDELEK NOVA GORICA	21
Slika 1.4.8: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA LJUBLJANA	22
Slika 1.4.9: ZPKZ Ljubljana, ODDELEK NOVO MESTO.....	22
Slika 1.4.10: ZPKZ Ljubljana, ODPRTI ODDELEK IG.....	22
Slika 1.4.11: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA MARIBOR	23
Slika 1.4.12: ZPKZ Maribor, ODPRTI ODDELEK ROGOZA	23
Slika 1.4.13: ZPKZ Maribor, ODDELEK MURSKA SOBOTA	23
Slika 1.4.14: PREVZGOJNI DOM RADEČE	24

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1.1: Stališče, da bi morali obsojencem olajšati življenje v zavodu	71
Tabela 4.1.2: Trditev, da samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal	73
Tabela 4.1.3: Trditev, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.....	74
Tabela 4.1.4: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode	75
Tabela 4.1.5: povprečna starost	76
Tabela 4.1.6: povprečna višina izrečene kazni.....	76
Tabela 4.1.7: povprečna višina že prestane kazni	76
Tabela 4.1.8: Število prestajanja kazni.....	77
Tabela 4.1.9: Prestajanje kazni v istem zavodu	78
Tabela 4.1.10: Ali ste bili pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?	79
Tabela 4.1.11: Čas, preživet v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne.....	80
Tabela 4.1.12: Na koga v zavodu bi se obsojenci najprej obrnili po pomoč?	80
Tabela 4.2.1: Starost zaposlenih.....	82
Tabela 4.2.2: Starost ob zaposlitvi v zavodu	83
Tabela 4.2.3: Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu?	84
Tabela 4.2.4: Zadovoljstvo zaposlenih.....	85
Tabela 4.2.5: Ali ima večina vaših prijateljev, sorodnikov in znancev boljše službo kot vi?	86
Tabela 4.2.6: Počutje ob vprašanju glede službe	87
Tabela 4.2.7: Ali želite, da bi vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljate vi v tem zavodu?	89
Tabela 4.2.8: Počutje ogroženosti.....	90
Tabela 4.2.9: Stališče, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje	91
Tabela 4.2.10: Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal.....	93
Tabela 4.2.11: Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.	94
Tabela 4.2.12: Večina delavcev v zavodu bi rada zamenjala svoj poklic.	95
Tabela 4.2.13: Stališča zaposlenih do rehabilitacijskih programov za obsojence	97
Tabela 4.2.14: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode	98
Tabela 4.2.15: Prednosti službe	100
Tabela 4.2.16: Neprijetnosti in težave poklica	102
Tabela 4.2.17: Mnenje o predlogu kazenskega zakonika	104

SEZNAM GRAFOV

Graf 4.1.1: Stališče, da bi morali obsojencem olajšati življenje v zavodu.....	71
Graf 4.1.2: Trditev, da samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal.....	73
Graf 4.1.3: Trditev, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci	74
Graf 4.1.4: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode.....	75
Graf 4.1.5: Število prestajanja kazni	77
Graf 4.1.6: Prestajanje kazni v istem zavodu	78
Graf 4.1.7: Ali ste bili pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?.....	79
Graf 4.1.8: Na koga v zavodu bi se obsojenci najprej obrnili po pomoč?	80
Graf 4.2.1: Starost zaposlenih	82
Graf 4.2.2: Starost ob zaposlitvi v zavodu.....	83
Graf 4.2.3: Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu?	84
Graf 4.2.4: Zadovoljstvo zaposlenih	85
Graf 4.2.5: Ali ima večina vaših sorodnikov, prijateljev in znancev boljšo službo kot vi?	86
Graf 4.2.6: Počutje ob vprašanju glede službe.....	87
Graf 4.2. 7: Ali želite, da bi vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljate vi v tem zavodu?	89
Graf 4.2.8: Počutje ogroženosti	90
Graf 4.2.9: Stališče, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje.....	92
Graf 4.2.10: Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal.	93
Graf 4.2.11: Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.	94
Graf 4.2.12: Večina delavcev v zavodu bi rada zamenjala svoj poklic.....	95
Graf 4.2.13: Stališča zaposlenih do rehabilitacijskih programov za obsojence.....	97
Graf 4.2.14: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode	98
Graf 4.2.15: Prednosti službe	100
Graf 4.2.16: Neprijetnosti in težave poklica.....	102
Graf 4.2.17: Mnenje o predlogu kazenskega zakonika	104

1. TEORETIČNI UVOD

Vsaka družba nudi svojim članom veliko možnosti, da si v skladu z njenimi in svojimi normami oblikujejo življenje. Splet harmoničnih ali nezdružljivih ciljev, ki jih imajo družbe in posamezniki, slednjim mnogokrat pomaga svoje življenje zavoziti za vselej, za nekaj časa, v nekaterih pogledih. In ko se sami pri sebi sprašujemo - zakaj? – nam številne niti začnejo polzeti iz rok in odgovor noče biti črnobel in enostaven.

V teoriji in z mnogo posploševanja je mogoče najti pota, ki ljudi z njihovimi posamičnimi zgodbami, okoliščinami in sploh življenji odlagajo na rob, ki se sprva zdi samo nevsakdanji korak, a nenadoma postaja ločen od vsakdanjega utripa z mnogimi zidovi.

Večina od nas ima svojo predstavo o zaporih in zapornikih. In kot se za ljudske množice tudi spodobi, ima večina tudi predstave o tem, kakšni naj bi zaporniki bili ter kako naj bi se obnašali. Kakšni naj bi bili zapori in kako naj bi življenje v zaporih sploh potekalo – vse to pa je nemalokrat začinjeno z dobršno mero domišljije in izkušenj s filmskega platna. Te predstave so največkrat daleč od realnosti.

Kakšni pa so ti ljudje v resnici? Kako doživljajo svojo kazen in kaj vse počno, da jim čas hitreje mine? Kakšne so njihove pravice in možnosti za ponovno vključitev v družbo po prestani kazni? Kakšni so njihovi odnosi s penološkimi delavci zavoda? Kako na te ljudi vpliva zaporniška subkultura? S temi in mnogimi drugimi vprašanji sem se ukvarjala pri izdelavi diplomske naloge. Z njo sem želela odstraniti tančico, ki zakriva javnosti, kakšen je v resnici svet za zaporskimi zidovi. V njih so ljudje, ki imajo različne preteklosti, različne izkušnje in znanja. Med njimi so taki, ki se želijo spremeniti, taki, ki si želijo pomoči pa tudi taki, ki tega ne sprejemajo. Tako kot vsaka zaprta družba je tudi zapor okolje različnih ljudi, osebnosti, navad.

Razumevanje je tako prvi korak k temu, da bi psihološke zidove porušili. Da bi lahko razumeli, moramo najprej vedeti.

Zapiranje ljudi v zapore je pojav, ki obstaja že toliko časa kot obstaja družba sama, toda šele v zadnjih tristo letih se je zaporna kazen uveljavila kot glavno orožje države pri postopanju z delinkventi.

V sodnem procesu je zapor takrat najpogosteje služil kot »vmesna postaja« z namenom pridržati osumljenca do začetka sojenja. Šele v začetku 19. stoletja je zapor prevzel glavno vlogo pri kaznovanju delinkventov.

K temu premiku je veliko prispeval porast človekoljubnih idealov, ki so naredili zaporno kazen privlačnejšo od obešanja, bičanja, sežiganja in različnih vrst pohabljanja, s katerimi se je družba odzivala na kriminal v preteklosti. Zapori so tako zamenjali grajske ječe in zaporne sobe. Hkrati s spreminjanjem namena zapora se je širila tudi zavest o pomenu osebne svobode, ki je ob predpostavki možnosti izgube le-te delovala kot resna grožnja. Filozofija razsvetljenstva je podpirala idejo, da bi morala kazen ustrezati kaznivemu dejanju, kar pomeni, da bi za različna kazniva dejanja določili različno dolge kazni.

V začetku 20. stoletja namen kazni dobi novo razsežnost. Poleg povračila, onesposobitve in zastraševanja se je pričejala uveljavljati še rehabilitacija s prisilno prevzgojo zapornikov. Ljudje so verjeli, da je to mehanizem, ki bo prestopnike odvrnil od izvrševanja in ponavljanja kaznivih dejanj. (Brinc, 2000: 229—238)

Ta »revolucionarni« pristop pa je z leti izgubil podporo, tako v javnosti (ki v takšne preobrazbe zaradi preteklih neuspehov ne verjame več) kot med strokovnjaki. V današnjem času se zdi, da so tretmanski pristopi in rehabilitacijske usmeritve zgolj papirnate iluzije, ki polnijo strokovne revije in zaposlujejo misli »teoretičnih« penologov. Slednje (najverjetneje) izhajajo iz dejstva, da trenutno prevladuje miselnost, da so izolacija, odstranitev in izločitev zapornika iz družbe najboljša obramba pred kriminalom. To nepoučena javnost vsekakor verjame ali bolje – si domišlja. Z onesposobitvijo oziroma izolacijo zapornika (in s tem preprečitvijo ponovnih izvajanj kaznivih dejanj) se doseže le začasno varstvo družbe pred kriminaliteto enega zapornika, nikakor pa takšna onesposobitev ne zmanjšuje kriminalitete. Res je, da se ljudje počutijo varneje, če so »nevarni ljudje« (torej tisti, ki so bili v javnosti predstavljeni kot nevarni) za zapahi, vendar to ni edini vidni namen zapora.

Kazen naj bi ljudi odvrčala od kriminalitete, zato se predpostavlja, da mora vsebovati zastraševanje. (ibid.)

Z generalno prevencijo naj bi tako vplivali na tiste, ki bi drugače morebiti zagrešili takšno dejanje, s specialno prevencijo pa »prevzgjajali« tiste, ki so že prekršili zakon. Z zaporno kaznijo bi kaznovali prestopnike in jim s tem omogočili poplačilo za storjeno dejanje, z alternativnim kaznovanjem pa ponudili zapornikom drugačne (nove) načine »poplačanja« kršitve. (Petrovec, 1999: 345—350)

Odgovor na vprašanje, kako vse vidike združiti in jih učinkovito izvajati, bo z novimi pristopi k izvrševanju kazenskih sankcij prinesla prihodnost. Pri tem pa je pomembno dejstvo, da še tako usklajen način kaznovanja ne bo nujno prinesel rezultatov pri zmanjševanju kriminalitete.

Razlog je morda tudi v tem, da je življenje v kaznovalnih institucijah ena največjih družbenih ugank. Javnost z dogajanjem in življenjem v zaporu ni seznanjena (razen v primerih kakšnih izgrediv).

Ljudje si težko predstavljamo, kako je, ko nimaš osebne svobode, kako je, ko si prisiljen živeti s toliko različnimi ljudmi v isti stavbi, kako je, ko se moraš podrežati pravilom in početi stvari, ki jih prej nikoli nisi.

Ko moraš ubogati in ko se začneš zavedati, da še toliko in toliko let ne boš ob večerih pred spanjem poljubil otroka, stisnil partnerja, pozdravil soseda, obiskal trgovine in še bi lahko naštevali nam, svobodnim, popolnoma samoumevne reči. In ravno zaradi tega splošnega nepoznavanja/nerazumevanja socialne prikrajšanosti, počutja in razmer v zaporu zaporna kazen ne more zastraševati ljudi in jih odvrti od kršenja zakona. (Brinc, 1985: 304—317)

Kvečjemu se iz javnosti slišijo očitki, da zapornikom »ni hudega«, saj imajo nove zapore, televizijo, računalnik itd., poleg tega pa se vedno bolj izpostavljajo tudi človekove pravice – in z njimi torej tudi pravice zapornikov. Mednarodni in domači akti zahtevajo humano in spoštljivo obravnavanje brez mučenja. Zahtevajo enakopraven, vljuden in pravičen pristop tako med zaporniki kot tudi med zaposlenimi in zaporniki. Pa se to znotraj zaporov, ki so pred javnostjo zaprte in izolirane celice, upošteva? Kako živijo zaporniki? Kakšno je življenje v slovenskih zaporih?

1.1 ZGODOVINA KAZNI ZAPORA

Reakcije družbe na destruktivna ravnanja posameznika so bile v zgodovini nemalokrat brutalne in nehumane. Smrtni kazni so se pridruževala mučenja telesa in duha, nemalokrat tudi javno uprizorjena. Kazen je lahko pomenila pohabljenje, sramotenje, mučenje, izgon, suženjstvo ali smrt. Veliko jih je bilo poslanih na prisilno delo na galejah, kjer so bili izkoriščani do smrti. (Mattheews, 1999: 7)

Zapor, kot ga poznamo danes, se je razvijal iz različnih institucij z različnimi nameni, ustanovljenih v 16. in 17. stoletju, predvsem na zahodu Evrope. Za storilce družbi nevarnih dejanj so uporabljali temnice, ki so bile priključene vladarjevi graščini. V njih so storilci čakali svoje usode. Temnice niso bile namenjene izvrševanju kazni, saj sam odvzem prostosti za »škodljivce družbi« niso videli kot zadostno kazen. V temnice so bili vrženi samo z namenom njihove odstranitve iz družbe, tam so lahko, varno spravljani za zapahi, počakali na svojo kazen. (Bryans in Jones, 2001: 3—4)

Zaporne ustanove 16. stoletja so bile namenjene beračem, delomrznežem in postopačem, z namenom, da bi v njih delali in bili ločeni od gosposkega dela prebivalstva. To so bili razni poboljševalni domovi in domovi za brezdomce (workhouses), s katerimi so se trudili zatreti lenobo in potepuštvu. Razmere v teh ustanovah, ki so navzven lahko izgledale kot nova priložnost za revne in uboge, so bile vse prej kot rožnate. Večina delovne sile so bili otroci, delo je bilo težaško in plače borne. Vendar so ravno zaradi teh lastnosti nekako dosegle svoj namen. Ker je lokalnemu revežu nad glavo visela grožnja dela v taki ustanovi, je bil prisiljen poiskati si delo in opustiti beračenje, te ustanove pa so prestrašile in odvrnile tudi klateže od drugod. Vanje so bili torej prisiljeni revni, brezdolni, klateži in brezdomci, nikakor pa ne storilci kaznivih dejanj. Zanje je bila zgolj odvzem prostosti ali delo v teh ustanovah preblaga kazen. Šele proti koncu 18. stoletja so oblasti začele oddajati v te ustanove tudi njih. (Vodopivec, 1999: 21—34)

Reformisti 18. stoletja, kot sta bila John Howard in Elizabeth Fry, so želeli izboljšati razmere v teh institucijah. Motila ju je beda in pokvarjenost, ki sta bili močno prisotni. Nasprotovala sta mešanju teh ljudi brez vsakega razlikovanja ter prenatrpanosti teh ustanov. Predstavila sta prednosti osamitve in razdružitve zapornikov. Na ta način so zaporniki dobili možnost nekolišne zasebnosti, bili pa so tudi ločeni od morebitnih slabih vplivov drugih zapornikov in okolja. Nasprotovala sta alkoholu, igram na srečo in brezdelju, ki so bili prisotni v takem okolju. Vanj sta želela vnesti red, disciplino in jasne dolžnosti zapornikov, vendar so poleg tega nastale tudi pravice zapornikov. (Mattheews, 1999: 2—24)

V začetku 18. stoletja se je pojavila kazen izгона v prekomorske države. To se je zdela dobra rešitev za prenatrpanost v takih zaporih. Razvile so se ladje, namenjene začasnemu prestajanju kazni. Čez dan so zaporniki čistili pristanišča, ponoči pa so se vračali na ladje, da bi jedli in spali. Razmere na teh ladjah so veljale za kritične in nevzdržne, tako je bila ta kazen v sredini 19. stoletja odpravljena.

Kot že omenjeno so se mnogi reformisti konec 18. stoletja zamislili nad nečloveškimi razmerami v zaporu. Prizadevanja za vnos reda in discipline so se začela s prestrukturiranjem zaporov. Sistem je temeljil na zasebnosti za zapornike, možnosti verskega udejstvovanja in možnosti dela v zaporu. Uvedena so bila nova pravila vedenja in hišnega reda, kršitvam so sledile disciplinske kazni.

V tem obdobju so se reformisti ukvarjali predvsem z idejo urediti kaotičnost zapora in s spremembo le-tega v zgledno ustanovo (well-ordered prison). (ibid.)

Ciljem zasebnosti, vere in dela so sledila prizadevanja za čistočo in zdravje. Tem ciljem pa so grozila predvsem subkulturna pravila samih zapornikov ter nalezljiva narava kriminala. V zaporih zgodnjega 18. stoletja so bili med seboj pomešani mladi in stari, ženske in moški, kar ni zmanjševalo zgolj zapornikovih možnosti za zasebnost, ampak tudi njegovih možnosti za poboljšanje. Zato so bili novi zapori 19. stoletja zgrajeni po principu več celic, v katerih je bilo skupaj manj zapornikov in na osnovi ločevanja zapornikov po spolu in starosti. V gorečih razpravah, ali naj bodo zaporniki med seboj popolnoma ločeni ali naj imajo možnosti srečanja vsaj pri delu, sta nastala kot primer zapor Auburn v New Yorku ter državni zapor v Pennsylvaniji.

V prvem so bili zaporniki ponoči ločeni in so spali v ločenih celicah, vendar so se podnevi srečevali na delu. V drugem pa so bili zaporniki ves čas ločeni, zaradi strahu pred »okužbo« s slabimi navadami drug drugega. Popolna osamitev in ločenost od zunanjega sveta in tudi ostalih zapornikov, naj bi dala slehernemu zaporniku možnost razmisleka o svojem dejanju. Sistem, ki je prevladal je bil sistem zapora v New Yorku, saj so teoretiki drugemu sistemu nasprotovali z argumenti, da je popolna osamitev nenaravna in vodi v norost. Tako se je razvil sistem, v katerem imajo zaporniki sicer možnost zasebnosti, vendar so hkrati skupaj pri delu, ki jih povezuje in jim daje določen smisel. (Vodopivec, 1999: 21—34)

Pomemben mejnik v zgodovini preučevanja kazni zapora ter njegovih učinkov je tudi pojav ideje, da se lahko človeka v zaporu nauči primerne vedenja in se ga da s primernimi metodami »oblikovati v človeka«, ki bi ustrezal družbi. Predvsem je prevladovalo mišljenje, da se da spreobrniti in prevzgojiti mlade ljudi. Tako se je rodila ideja zapora za mladoletne in prišlo je do dokončne ločitve mladoletnih prestopnikov z ostalimi.

Funkciji zapora kot izključno kaznovalnemu in povračilnemu sredstvu se je tako pridružila njegova funkcija resocializacije in rehabilitacije samega storilca z novimi možnostmi v življenju po prestani kazni. (ibid.)

Zapor se je torej razvil iz prvotnih poboljševalnih domov in drugih ustanov, v katere so na delo pošiljali predvsem revne in uboge. Prvotni namen je bil predvsem očistiti ulice teh ljudi in pomesti pod preprogo vso revščino in bedo mesta. »Pravi« zločinci pa so v temnicah čakali na hujše kazni, ki so se skoraj vedno končale s smrtjo. Koncem 18. stoletja sta se ječa in dom za revne zlila v eno samo institucijo – zapor, čigar namen se je z leti spreminjal in dopolnjeval. Proces določitve njegovega namena se nadaljuje še danes.

1.2 ČEMU RABI ZAPORNI SISTEM?

Če razmišljamo o zaporu kot instituciji, ki je nastala v 18. stoletju kot odgovor na splošno družbeno situacijo, lahko zapor razumemo kot arhaično institucijo, kot nekakšen muzej zgodovinskega in družbenega razvoja, ki je že za nami. Vendar pa nas primeri, ki opisujejo funkcioniranje današnjih zaporov, silijo k ugotovitvi, da so se zapori ohranili kot endemi, živi spomeniki, izolirani prostori preteklosti, ki povsem nespremenjeni še danes funkcionirajo na bolj ali manj enak način kot tedaj, ko so nastali. Kako je mogoče, da v družbi, ki se nenehno spreminja, ostane en njen segment skoraj tristo let povsem nespremenjen? Zakaj so zapori (in druge podobne institucije, ki omejujejo svobodo gibanja tistim, ki so v njih nameščeni) tako inertni in kako to, da so se v družbi ohranili tako dolgo, kljub temu, da svoje funkcije ne opravljajo povsem uspešno? (»Socialno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zavora in prevzgojnem domu leta 2005, 2006«)¹

Foucault pravi, da so zapori samo del znotraj večjega sistema, zapornega sistema, ki ga razen zaporov vzpostavljajo še kritika zavora in načela zaporne reforme. Vsi trije elementi so se pojavili v približno istem času. Medtem ko je bil panoptični model v glavnem splošno sprejet med letoma 1830 in 1840, so se kritike zapornega režima pojavile v času med 1820 in 1845 (Foucault, 1994: 275) in jih tudi danes najdemo v skorajda nespremenjeni obliki.

Zaporu se očita da: ne zmanjša stopnje kriminala, ustvarja povratnike in prestopnike, omogoča povezovanje posameznikov, ki postanejo sodelavci v novih kaznivih dejanjih, ko se spet znajdejo na prostosti, da zapor, potemtakem omogoča povratek k zločinom in tudi zapornikove družinske člane oblikuje v potencialne prestopnike.

Tako kot so se teoretiki zapornega sistema od vsega začetka zavedali njegove neučinkovitosti, tako se od prve reforme tega sistema naprej predpisujejo načela funkcioniranja, ki naj bi zagotovila učinkovitost zavora. Foucault ugotavlja, da ti trije elementi (zapor, kritika zavora in načela reformiranja) kronološko niso nastali drug za drugim, ampak so deli simultane sistema, ki skupaj s pravnim odvzemom prostosti, torej zakonskim elementom, sestavljajo kompleksno celoto, ki jo imenujemo »zaporni sistem«. (Foucault, 1994: 282)

Neučinkovitost zavora in tudi sama kazen sta torej del zapornega sistema.

¹ navedeno v: Inštitut za civilizacijo in kulturo: Socialno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zavora in prevzgojnem domu leta 2005. Končno poročilo, junij 2006, str. 21—23.

Povedano drugače: v naravi zapora, kot enega izmed elementov sistema je, da je neučinkovit in da nenehno producira načela svojega reformiranja.

Zato ni potrebno, da bi se spraševali, čemu je zapor neučinkovit, vprašati se moramo, čemu rabi neuspeh zapora, pravi Foucault. (ibid.)

»Namen zapora, nedvomno pa tudi namen kaznovanja nasploh, ni odstranjevanje prekrškov, marveč njihovo razločevanje, razdelitev, izkoriščanje, uvrščanje kršenja zakona v splošno taktiko podrejanja. Kazenski sistem tako postane način, kako upravljati z nezakonitostjo in zagotavljati njegovo splošno ekonomijo.« (Foucault, 1994: 283—284)

V kapitalistični družbi ima zapor pomembno ekonomsko vlogo (Flaker, 1998: 9): zagotavlja delovna mesta za pravnike, socialne pedagoge, čuvaje, zdravnike, daje delo prehrabeni, lesni, kovinski, tekstilni industriji.

Zaporniški svet je tako popoln mehanizem, ki funkcionira po določenih pravilih: zaporniška populacija zagotavlja delo velikim mednarodnim korporacijam in je tarča tako zasebnih kot korporativnih interesov. (Lilly, 1996: 3—4)

Naposled pa je, v velikem družbenem panopticismu, katerega naloga je pretvarjati človeško življenje v delovno silo, v predmet razmerja moči, funkcija zapora precej bolj simbolna in eksemplarna kot pa ekonomsko korektivna ali kazenska. Zapor je obrnjena slika družbe, slika, ki je obenem svarilo.

Zapor kot institucija prenaša dve sporočili: »Družba je takšna. Ne morete me obsojati, dokler počnem isto, kar vi počnete v tovarni ali šoli. Jaz sem nedolžen. Predstavljam družbeno pogodbo.« Na eni strani se torej zapor ne razlikuje tako zelo od vsakdanjega življenja zunaj zapora. Na drugi strani pa ima zapor tudi povsem drugačno sporočilo: »Najboljši dokaz, da niste v zaporu, je, da obstajam kot posebna institucija, ločena od vseh drugih, in sem namenjen tistim, ki so naredili nasilje nad zakonom.« (Foucault, 2000: 85)

1.3 NAMEN KAZNOVANJA IN IZVRŠEVANJA KAZNI ZAPORA

Coyle navaja štiri osnovne namene zaporne kazni (Bryans in Jones, 2001: 3), ki jih največkrat omenjajo teoretiki. To so:

- **Kaznovanje** za storjeni zločin.
- **Odvrnitev** storilcev za zapahi od ponovne storitve kaznivega dejanja, ko bodo enkrat na prostosti, ter odvrnitev tistih potencialnih storilcev, ki bi se sicer lahko za takšno dejanje odločili (specialna in generalna prevencija).
- **Rehabilitacija** storilcev – teza, da se v zaporu naučijo konformnega vedenja, nekateri avtorji zagovarjajo predvsem delo kot prvo obliko rehabilitacije.
- **Odstranitev** posebej nevarnih zločincev iz družbe.

Že od nekdanj ljudje težijo k temu, da bi imele sankcije in zlasti zaporna kazen čimbolj grenak priokus in bi jih spremljalo trpljenje, moralna obsodba in družbeni prezir. To je posledica strahu pred kriminaliteto, ki sproža pri ljudeh obrambno reakcijo, protinapad pa je želja po povzročanju bolečin in trpljenja storilcem kaznivih dejanj. (Vodopivec, 1984: 153)

Težko je določiti razmerje med težo moralne obsodbe, ki jo pomeni ta kazen, in pričakovanim ali dejanskim trpljenjem obsojenca med prestajanjem kazni. Tudi ni strokovne razlage o zastraševalni vlogi prestajanja kazni zapora in doživljanja obsojenca in njegove družine po prestani kazni. Delavci zavodov za izvrševanje kazni zapora imajo pri izvrševanju te kazni svoje namene in cilje, obsojenci pa svoje. Čeprav ne bo nikoli mogoče doseči popolnega soglasja delavcev in obsojencev o namenih kazni, bi bilo vendarle mogoče že danes doseči večje soglasje od obstoječega. (Brinc, 1995: 1—2)

Klic po strožjem kaznovanju izhaja iz domneve, da je sedanja kaznovalna politika premila. S stališča zastraševanja (generalne prevencije) je osnovno vprašanje, koga in zakaj je potrebno zastrašiti in katera kazen doseže največje zastraševanje. Osnovna domneva je, da daljše kazni bolj zastrašujejo kot krajše. Poleg izrečene kazni je pomemben tudi način izvrševanja kazni zapora, saj se strogost kazni zapora pokaže šele v njenem izvrševanju.

V kolikor se sprejme zastraševanje kot sredstvo za zatiranje kriminalitete, se mora usmeriti samo na tiste, ki potrebujejo zastraševanje in ki se pustijo zastrašiti. Za ostale obsojence pa bi morala kazen dobiti druge prevladujoče namene.

Čeprav zastraševanje ni znanstveno dokazano, je temelj današnje kaznovalne politike domneva, da se lahko s strahom pred kaznijo doseže pri ljudeh spoštovanje družbenih norm.

Ne glede na namene kaznovanja in izvrševanja kazenskih sankcij je za družbo pomemben končni rezultat zaporne kazni in ne samo začasno varstvo družbe z nadzorstvom nad obsojenci. Pri merjenju uspeha tretmana je pomembno, kako dolgo bo trajalo s tretmanom doseženo vedenje. V praksi se povratniki pogosto štejejo za neuspeh, ostali pa za uspeh tretmana. Z evalvacijo učinka tretmana se proučuje odnos med programom in postavljenimi cilji. Za tako merjenje morajo biti predhodno opredeljene vse okoliščine, ki so sprožile kaznivo dejanje, določeni morajo biti tretmanski cilji in dejavnost izvajalcev programa mora imeti neposredno merljive učinke na obsojenca.

Osnovni predpogoj za evalvacijo učinka tretmana je trdna teorija o vzrokih kriminalitete. Pred vsako evalvacijo je treba teoretično napovedati pričakovane in dosegljive učinke tretmana, ki zavisijo v enaki meri od sposobnosti in pripravljenosti obsojenca za tretman in od sposobnosti in pripravljenosti penoloških delavcev na izvajanje tretmana. Ne glede na današnje poskuse bodo možnosti evalvacije vedno omejene zaradi funkcionalnega neskladja med različnimi nameni kaznovanja (retribucija, onesposobitev, rehabilitacija).

Danes je dovolj znanja o tem, kaj v izvrševanju zaporne kazni škoduje obsojencem in njihovim družinam, manj pa o tem, kaj jim koristi v prihodnjem življenju. Zato so sodobna prizadevanja usmerjena na to, da se iz zapora odstrani vse, kar obsojencem škoduje, s tem bi se povečala korist od prestajanja kazni zapora. Najtežje je prepričati javnost, da namen zaporne kazni ni samo škodovati človeku. Družba pričakuje od kaznovanja zmanjšanje kriminalitete, vendar se ta pričakovanja še niso in se verjetno nikoli ne bodo uresničila.

Med razlogi za neuspeh zaporne kazni se navajajo (pre)velika pričakovanja od zaporne kazni ob premajhnih možnostih za doseganje boljših uspehov ter preveč različni cilji, ki se naj dosežejo s kaznovanjem (maščevanje, varstvo družbe, zastraševanje, poboljšanje). Zato bi bilo treba doseči ravnotežje med nasprotujočimi cilji kaznovanja. (Brinc, 1995: 3—12)

1.4 ZAVODI ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA V SLOVENIJI

Slika 1.4.1: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA DOB (ZA MOŠKE)

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci (moški).

Prostorska zmogljivost: 233 oseb.

Slika 1.4.2, Slika 1.4.3: ZPKZ Dob, POLODPRTI IN ODPRTI ODDELEK SLOVENSKA VAS

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci.

Prostorska zmogljivost: polodprti oddelek 40 in odprti oddelek 23 oseb.

Slika 1.4.4: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA IG (ZA ŽENSKE)

Kategorija zaprtih oseb: obsojenke, pripornice in ženske, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku, ter mladoletnice, obsojene na mladoletniški zapor.

Prostorska zmogljivost: 79 oseb.

Slika 1.4.5: ZAVOD ZA PRESTAJANJE MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA IN KAZNI ZAPORA CELJE

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci/ke, priporniki/ce, osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku in mladoletniki, obsojeni na mladoletniški zapor.

Prostorska zmogljivost: 96 oseb.

Slika 1.4.6: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA KOPER

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci/ke, priporniki/ce in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku.

Prostorska zmogljivost: 110 oseb.

Slika 1.4.7: ZPKZ Koper, ODDELEK NOVA GORICA

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci, priporniki in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku. Prostorska zmogljivost: 32 oseb.

Slika 1.4.8: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA LJUBLJANA

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci, priporniki in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku.

Prostorska zmogljivost: 128 oseb.

Slika 1.4.9: ZPKZ Ljubljana, ODDELEK NOVO MESTO

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci, priporniki/ce in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku.

Prostorska zmogljivost: 35 oseb.

Slika 1.4.10: ZPKZ Ljubljana, ODPRTI ODDELEK IG

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci.

Prostorska zmogljivost: 27 oseb.

Slika 1.4.11: ZAVOD ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA MARIBOR

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci/ke, priporniki/ce in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku.

Prostorska zmogljivost: 146 oseb.

Slika 1.4.12: ZPKZ Maribor, ODPRTI ODDELEK ROGOZA

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci.

Prostorska zmogljivost: 36 oseb.

Slika 1.4.13: ZPKZ Maribor, ODDELEK MURSKA SOBOTA

Kategorija zaprtih oseb: obsojenci, priporniki/ce in osebe, kaznovane z zaporom v postopku o prekršku.

Prostorska zmogljivost: 41 oseb.

Slika 1.4.14: PREVZGOJNI DOM RADEČE

Kategorije zaprtih oseb: mladoletniki/ce, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom.

Prostorska zmogljivost: 68 oseb.

1.5 METODE TRETMANA

Petrovec (1998: 19—33) navaja naslednje metode tretmana:

1.5.1 Medicinske in kirurške metode tretmana

Zagovorniki teh tretmanskih pristopov poudarijo, da nikakor ne gre za posege, ki bi jih izvrševali nad kakorkoli duševno motenimi, prizadetimi, zaostalimi ali podobnimi kategorijami storilcev. Gre za storilce, ki so v psihološkem smislu povsem normalni.

- *Ortopedska kirurgija* pomaga tistim, ki so zaradi telesne prizadetosti izbrali pot zločina kot odgovor na nemoč socialne adaptacije v okolje, v katerem so prisiljeni živeti. Podobno vlogo ima *estetska* ali *plastična* kirurgija. Znano je namreč, da se za marsikaterim brutalnim zločinom skriva delinkventova skaženost. Prav tako je znano, da so estetski posegi v številnih primerih privedli do opustitve kaznivih dejanj, saj so storilcem omogočili najti svoje mesto v družbi.
- *Nevrokirurgija* in *psihokirurgija* sta metodi, ki ju psihiatri uporabljajo le takrat, kadar vse druge odpovedo; pri teh posegih je potrebna previdnost, saj je zanje še premalo izkušenj.
- Več izkušenj pa ima kriminologija s kastracijo: Na Danskem denimo, je uzakonjena že od leta 1929. Gre za metodo, ki mora imeti določene vrste garancije, saj mora tisti, ki se ji podvrže, dati svojo pisno privolitev in navesti razloge, ki so ga napeljali v tako odločitev. Podobna zakonodaja velja za Norveško, Finsko, Islandijo in Švedsko. Na Finskem je sicer veljala posebnost, da so kastracijo lahko izvrševali po zakonu tudi zoper delinkventovo privolitev, a je to povzročilo hude reakcije javnega mnenja in te določbe v praksi niso skoraj nikoli uporabljali.

O medicinskem tretmanu velja ocena, da ga je mogoče izvrševati le priložnostno; ne glede na to pa bi morali medicinski in kirurški tretman zanimati vse, ki se ukvarjajo s prevzgojo obsojenih oseb.

1.5.2 Psihološke metode

Psihološke metode, ki jih priporočajo pri tretmanu delinkventov, so načeloma enake tistim, ki jih psihiatri in psihologi uporabljajo pri svojem vsakodnevem delu s pacienti. Posebno okolje, v katerem se znajdejo delinkventi, pa od terapevtov zahteva dodatno pozornost, saj delinkventi reagirajo drugače. (ibid.)

- Hipnozo je treba šteti za terapevtsko sredstvo posebne vrednosti. V primerjavi z drugimi psihoterapevtskimi sredstvi je med najučinkovitejšimi, najhitreje delujočimi, v rokah izkušenega specialista pa je tudi kar se da enostavno orodje. Znano je, da lahko v človekove misli s hipnozo posredujemo dobre ali slabe ideje. Prav tako so znane obširne razprave o tem, da človek, ki je podvržen učinkom hipnoze, lahko zagreši kazniva dejanja, in sicer tudi proti svoji volji. Iz tega sledi še močnejši argument za uporabo hipnoze v druge namene. Sugestija drugačne vrste ga bo zadržala pred ponovnim izvrševanjem kaznivega dejanja, torej pred recidivizmom. Po zaslugi hipnoze lahko ugotavljamo spremembe v čustvovanju, karakterju in volji.
- *Religiozna psihoterapija* je že dolgo uporabljena v tretmanu delinkventov. Uspešna je zlasti pri tistih, ki razodevajo globoko vero. Če ima duhovnik dar, da prebere, kar je v človekovem srcu, s pomirjajočo besedo ozdravi bolnega in razreši njegov osebni konflikt.
- *Psihoanalizo* priporoča vrsta avtorjev, ker s svojimi postopki odkriva morbidne impulze, ki ženejo človeka v delikt.
- *Skupinska psihoterapija* je postala popularna zlasti v Ameriki. V zaporskem okolju so jo izvajali v manjših skupinah, ki so šteje od štiri do devet udeležencev, ki so jih pazljivo izbrali na podlagi strogih kliničnih testov. Udeleženci so morali privoliti v tako obliko dela in sprejeti so jih morali ostali člani skupine.
- V tretmanu delinkventov je znana tudi *narkoanaliza*, ki uporablja vrsto kemičnih snovi, pridobljenih iz barbituratov. Uporaba teh sredstev je sicer sporna, kadar gre za kazensko zadevo, kjer poskušamo na ta način pridobiti dokaze za obtoženčevo krivdo. Če pa imamo pred očmi delinkventove koristi in narkoanalizo uporabljamo kot tretmansko sredstvo, ni nikakršnega razloga, da je ne bi uporabljali. Vrsta psihiatrov to počne z uspehom.

V času po drugi svetovni vojni, na katerega je zlasti omejeno predstavljanje bistvenih značajskih potez tretmanske ideologije, je *Nova družbena obramba*² pripomogla k razvijanju kaznovalne politike in idej, ki so spodbujale različne tretmanske metode. To gibanje je v naslednjih letih izoblikovalo temeljna načela, med njimi zlasti to, da se ideja o varstvu družbe pred kriminaliteto izvije iz tradicionalnega pojmovanja kazni kot pokore. *Nova družbena obramba* si je prizadevala za zaščito družbene skupnosti s skrbno oceno okoliščin, v katerih je bilo storjeno dejanje, z oceno storilčeve osebnosti in možnosti, da se delinkvent moralno spet »dvigne«. Poleg tega je treba presoditi njegove moralne in psihične možnosti resocializacije.

Na idejo in na prakso kaznovanja je še posebej vplival behaviorizem, psihološka smer, ki je prav zaradi svoje priročnosti po mnenju dr. Petrovca postala priljubljeno orodje zlasti ameriške penologije. Vedenje skuša razložiti le z zunanjimi okoliščinami, notranji procesi pa je ne zanimajo; tako za doseganje sprememb niso potrebna globoka raziskovanja ozadja in razumevanje vseh tistih jasnih in latentnih vzrokov, ki so privedli do določenega vedenja. Za behavioristično terapijo je v grobem povedano dovolj, da z zunanjim dražljajem doseže drugačno vedenje. Neustreznemu vedenju sledi neprijeten dražljaj in ščasoma naj bi se človek odvadil takih vedenjskih vzorcev.

V razpravah o medicinskih metodah tretmana navajajo tudi vrsto averzivnih terapij, ki imajo behavioristično podlago. Vsem je skupno, da želijo z določenimi dražljaji odpraviti neustrezno vedenje in vzpostaviti družbi prilagojene vedenjske vzorce.

Povsem drugačen pristop do delinkventov je ubrala druga veja psihologije, imenovana humanistična psihologija. Njeni zagovorniki so zavračali vse metode, ki so temeljile na hierarhičnem avtokratičnem odnosu do ljudi nasploh, do delinkventov pa še posebej. Humanistična psihologija je v bistvu nastajala kot odgovor na dotlej vodilni smeri – psihoanalizo in behaviorizem. Tudi psihoanaliza, ki v penologiji sicer ni doživela posebne uveljavitve, jasno začrta razmerje med nemočnim in pasivnim pacientom, ki leži na kavču in bolj ali manj nezavedno odkriva svoj notranji (bolni) svet, ter terapevtom, ki zmore povsem sam obvladati položaj in bolnika ter izvajati terapijo.

² Leta 1948 je bila pod okriljem OZN ustanovljena sekcija za družbeno obrambo (*Nova družbena obramba*), ki je imela nalogo odkrivati najustreznejša sredstva za preprečevanje kriminalitete in poboljšanje delinkventov.

Behaviorizem je pacientovo in oziroma delinkventovo nemoč še stopnjeval in na drugi strani utrdil položaj nezmotljivega znanstvenika, ki vselej ve, kaj je za državljanovo prevzgojo najboljše.

Ime *Normana Fentona* pomeni v penologiji toliko kot v humanistični psihologiji Maslow ali Rogers. V šestdesetih letih je Fenton objavil *Priročnik za uporabo skupinskega svetovanja v zaporih*. Po njegovem mnenju je temeljno izhodišče za delo z obsojenci konstruktivna skupinska interakcija. Skupinsko svetovanje mora, kot navaja Fenton (1965; po Petrovec, 1998: 30—33) vsebovati naslednje procese in odnose:

- ustvarjanje svobodne diskusije in sprejemanje delinkventa takšnega, kakršen pač je, torej brez moraliziranja;
- omogočanje delinkventom, da spoznajo pomen emocionalnih konfliktov, ki so lahko podlaga za kriminalno dejavnost;
- ustvarjanje situacije, v kateri delinkventi od sebi enakih zvedo nekaj več o socialnih aspektih svoje osebnosti;
- izboljšanje socialnega vzdušja v instituciji;
- tretman s pomočjo konstruktivnih medčloveških odnosov.

V Fentonovi penologiji se pojavlja nov besednjak. V skupinskem svetovanju je prostor za vrsto psiholoških procesov in elementov: vpliv skupine na posameznikovo razmišljanje in čustvovanje; pomoč skupine posamezniku; skupina kot priložnost in kraj, kjer se lahko sproščajo čustva; kraj, kjer posameznik začuti varnost; vpliv na osebje, ki dobiva novo vlogo in priložnost spremembe odnosa do avtoritete.

Odnos do avtoritete je za Fentona eden najpomembnejših mehanizmov, ki usodno zaznamujejo medsebojne komunikacije. Tradicionalni odnos oziroma avtoritarnost na eni in podredljivost na drugi strani onemogočata konstruktivno komunikacijo. Svojevrsten paradoks je v tem, da ta model izničuje avtoritarnost prav tam, kjer je zakonito ustvarjena, kjer je premoč nad človekom – delinkventom najbolj pokrita z zakonodajo. (Petrovec, 1998: 32—33)

1.5.3 Socialne metode

Socialne metode opredeljujejo kot tiste, pri katerih gre za preiščljeno uporabo socialne strukture, družbenih institucij in družbenih odnosov kot sredstev, s katerimi se doseže delinkventova konformnost z normami širše družbe. Socialne metode tretmana lahko označimo tudi kot proces, v katerem nadomestimo zgodnje primanjkljaje in deviacije v socialnem funkcioniranju. S tem dosežemo socializacijo in konformnost do razumne meje. Bistvo socialnih metod tretmana je približevanje zapora odprti družbi in rahljanje togosti v institucionalnih strukturah. Na ta način postopoma dobivamo tretmansko naravnane institucije v obliki terapevtskih skupnosti.

V uporabi socialnih metod sta razpoznavni dve smeri. Prva se zavzema za spremembo zapora, za liberalizacijo zaporskega režima, druga pa odklanja zapor kot primerno okolje in se ukvarja z alternativnimi pristopi. Med temi so primerne oblike zlasti polodprti zapori, prestajanje kazni ob koncu tedna ali le čez noč in pa različne oblike pogojnih kazni. (Petrovec, 1998: 23—25)

1.6 SLEPA ULICA ABSOLUTNIH TEORIJ

Kot meni Petrovec, se kritika absolutnih teorij ali retributivizma večinoma nanaša na nedoslednosti in na sporen ali vsaj težko sprejemljiv vrednostni sistem njihovih zagovornikov, ki pravi, da edino retributivistično kaznovanje daje človeku status zrelega, odgovornega in razumnega bitja,³ da je »terapija žalitev za storilca« in kazen skorajda temeljna človekova pravica. V retributivističnih idejah je sporno tudi pojmovanje absolutne svobode pri izbiri »za delikt« ali proti njemu. (Petrovec, 1998: 129)

S pomočjo teorije komunikacije (v psihologiji, sociologiji, komunikologiji) postane jasno, da je kaznovanje seveda možno, da pa ne more obstajati brez drugega dela, brez učinka v bodočnosti. Te posledice resnici na ljubo niso nujno skladne z željo »ne peccetur«, vendar jih po komunikacijskih teorijah ni mogoče odmisлити. Zaradi istega razloga konceptualno ni mogoče deliti zaporov kot institucij izvrševanja kaznovanja na tretmanske in netretmanske, kjer naj bi šlo za »čisto prestajanje kazni«. Ta delitev je namreč direktna potomka absolutnih teorij, zlasti v zadnjem času pa tudi pri nas dobiva zagovornike. Ti za »čistostjo zapora« prikrivajo željo po bolj udobnem delu z obsojenimi, kar pomeni le zaklepanje in odklepanje, na drugi strani pa je to priložnost za agresivnejšo obravnavo delinkventov, saj »čisto prestajanje kazni« pomeni tudi prestajanje brez bonitet, pogojnega odpusta in podobno. Temeljni napaki retributivne filozofije kaznovanja sta domneva o »čisti« kazni (brez dodatnih sporočil) in iz tega izveden sklep, da je kazen lahko brez vpliva na bodoče obsojenčevo vedenje. (Petrovec, 1998: 130—131)

V nadaljevanju diplomske naloge bom tako poskušala dokazati, da so retributivistična načela kaznovanja že v izhodišču obsojena na pot po slepi ulici.

Za dokazovanje zgoraj navedene teorije bom najprej uporabila Watzlawickovo teorijo komunikacije.

³ Kakor v svoji apologiji retributivizma zatrjuje Igor Primorac ali drugi avtorji iz znanih anglosaških debat o ultiritarizmu in retributivizmu. V Dragan Petrovec, 1998, Kazen brez zločina: Prispevek k ideologijam kaznovanja, Ljubljana.

Watzlawickovo teorijo komunikacije je treba razumeti kot enega izmed številnih komunikacijskih naukov, ki mu zaradi preprostosti kdo utegne odrekati status »teorije«. Življenje pa potrjuje, da njegove zakonitosti najbrž prav zaradi enostavnosti spregledujemo in zanemarjamo. Navidezna samoumevnost dejstva, da je nemogoče »ne-komunicirati«, nas pušča neprizadete. Kljub eksperimentom, ki potrjujejo naravo »ne-komuniciranja« in njegove posledice, zagovorniki absolutnih teorij ne opazijo, da kazen ne more biti dejanje brez vpliva na vedenje kaznovanega.

Preprosta teoretska podmena ima po mnenju dr. Petrovca tako izjemno močan praktičen vpliv in prav to je znal izkoristiti Watzlawick kot terapevt. Kazni sicer ni mogoče samoumevno pripisovati terapevtskih učinkov, čeprav si jih načeloma želimo. Gotovo pa ji moramo pripisati vpliv na vedenje, ki je, resnici na ljubo, po njej pogosto slabše, kot bi bilo brez nje. Še neustreznejše pa bi ji bilo vnaprej odrekati mogoče pozitivne vplive, ki pa se zdijo bolj odvisni od kaznovalca kot pa od kaznovanega. (Petrovec, 1998: 131—154)

Temeljne zakonitosti komunikacije, ki jih zaradi uporabnosti in uveljavljenosti na področju teorije in prakse kaznovanja Dragan Petrovec (*ibid.*) povzema po Paulu Watzlawicku, so:

- ***Nemogoče je ne-komunicirati:*** nemogoče se je »ne-vesti«. (Watzlawick, 1969; po Petrovec, 1998) Vedno, kadar so ljudje v situaciji, da se lahko vidijo, je nemogoče, da ne bi komunicirali. Ta Watzlawickov zakon dr. Dragan Petrovec dopolni z ugotovitvijo, da je komunikacija tudi, kadar gre za opustitev vedenja, kakršno bi kdo utegnil pričakovati ali na kakršno je kdo navajen. Tudi to, da kdo nečesa ne stori, je določene vrste sporočilo – torej komunikacija.
- ***Vsaka komunikacija ima svoj vsebinski in odnosni vidik.*** (*ibid.*) Kadar se ljudje pogovarjajo, se komajda zavedajo odnosne ravni komunikacije, vendar, kadar se eden od partnerjev ne strinja z opredelitvijo medsebojnega odnosa, se začno kopičiti nesporazumi in napačne interpretacije informacij. Motnje nastajajo vselej, ko eni od obeh ravni ne posvečamo dovolj pozornosti. Poznavanje tega zakona je pomembno zlasti zato, ker je od načina, kako posameznik doživi odnosni aspekt komunikacije, odvisno, kako bo razumel in sprejel vsebino.

- **Človešča komunikacija lahko poteka na logično stvaren (natančno označujoč ali digitalni) način ali pa analogno (verbalno ali neverbalno nakazovanje podobnosti).**

(*ibid.*) O logični komunikaciji govorimo torej takrat, kadar partnerji pri medsebojnem komuniciranju uporabljajo znake, katerih pomen je enoznačen.

To je pretežno verbalna komunikacija, v kateri jezikovne simbole vsi partnerji lahko razumejo enako. Pri analogni komunikaciji pa uporabljamo za posredovanje informacij znake, ki omogočajo le približno predstavo. Tu gre na primer za mimiko, geste, pogled ali govorico telesa, ko se lahko zgodi, da različni sprejemniki različno razumejo vsebino sporočila.⁴

- **Medčloveška komunikacija lahko poteka na simetričen ali na komplementaren način (*ibid.*),** in sicer glede na to, ali temelji odnos na enakosti ali na medsebojni različnosti partnerjev.

Simetrična komunikacija obstaja takrat, kadar med partnerjema ni razlik v socialnem statusu oziroma če te razlike ne vplivajo na pogovor. Sogovornika se pogovarjata tako, da sta v vsakem pogledu enakopravna.

O komplementarni komunikaciji pa govorimo, kadar komunikacija temelji na različnih socialnih statusih in vlogah (na primer: gospodar – hlapec, učitelj – učenec, zdravnik – pacient). En partner zavzema superiorni, nadrejeni položaj, drugi pa je v inferiornem. Kaznovanje pa je primer *par excellence*, v katerem nastopata sogovornika, ki kljub še tako zagotovljeni »enakosti orožja« nimata simetrične komunikacije.

- **V različnih gledanjih sogovornikov vsaka komunikacija vsebuje strukturo, ki se kaže kot njemu lastna interpunkcija zaporednih dogodkov. (*ibid.*)** Vsak sogovornik v določeni komunikaciji označuje njen začetek s svojo točko, interpunkcijo, ki je praviloma različna od začetne točke, ki jo vidi drug partner.

Ta poslednji zakon komunikacije je morda pomembnejši za razumevanje deviantnega ali kako drugače konfliktnega vedenja. Posamezniki pogosto opravičujejo svoje vedenje kot utemeljeno reakcijo na neko drugo vedenje, ki jih je prizadelo. Tako se utegne navidez jasna podoba o razmerju med storilcem in žrtvijo zamegliti.

⁴ Eden izmed takih primerov je lahko smehljaj, ki utegne izražati zadrego, prisiljeno prijaznost, simpatijo ali zadovoljstvo.

Domneva retributivne kaznovalne filozofije je, da lahko kaznujemo, ne da bi s tem vplivali na bodoče vedenje. S to idejo opuščajo tretmanske zapore in ustvarjajo zapore »čistega prestajanja kazni«.

V kaznovalnem jeziku se reče, da je »nemogoče s kaznijo nevlivati na bodoče vedenje.« Če se tako retributivisti sklicujejo na to, da mora biti prestajanje kazni »čisto«, je to čistost pojmovno nemogoče doseči. Karkoli počnemo, ima vpliv na drugega. Tudi »nič ne početi« z vidika komunikacije ni mogoče. Vse, kar opuščamo, česar torej ne počnemo z nekom, ima nanj prav tako specifičen vpliv. Če določeno ravnanje pričakuje, pa ga ni, je vpliv še bolj očiten. Če pa nekega vedenja ne pričakuje in ga tudi ne »doživi«, to prav tako ne ostaja brez posledic.

Na tem mestu diplomske naloge bom z navedbo poskusov senzorne deprivacije dokazala, da praktično ni mogoče doseči »čistega prestajanja kazni, da »ne-tretmanski« zapori ne obstajajo in da so retributivistična načela kaznovanja že v izhodišču obsojena na pot po slepi ulici.

Kazni samice, ki se po svoji vsebini najbolj približujejo modelu čistega prestajanja kazni, so dober približek eksperimentom, s katerimi so ljudi prikrajšali za komunikacijo v običajnem pomenu besede. To pa pomeni, da je tudi odsotnost te komunikacije na specifičen način vplivala na ljudi kot svojevrstno sporočilo brez besed. V zadnjih desetletjih so v mnogih psiholoških raziskovalnih središčih po svetu izvedli številne in obsežna študije senzorne deprivacije ali stanja, ko na čutila ne delujejo zunanji dražljaji ali pa je njihov učinek zmanjšan. Poskusne osebe so bile v popolni tišini in temi, včasih na posebnih ležiščih, ki so onemogočala gibanje. Te raziskave predvsem kažejo na to, kako važno je nenehno »bombardiranje« čutil z dražljaji za normalno delovanje možganov. Če tega ni, prihaja do motenj v njihovem funkcioniranju. Nastajajo spremembe v fizioloških, kognitivnih in emocionalnih procesih. J. Vernon in T. E. McGill (»Sensory Deprivation and Pain Thresholds«, *Science*, 1961: 330—331; po Pečjak, 1977; po Petrovec, 1998: 129—146) navajata podatek, da se občutljivost za bolečino po štirih dnevih dvigne za 43 odstotkov. Posebno presenetljive so živahne predstave, neustrezni občutki in halucinacije. Moten je proces mišljenja. Tesnoba se pojavi že po nekaj urah. Eden najpomembnejših pojavov med senzorno deprivacijo je silovita potreba po dražljajih, po prekinitvi takega stanja, tako imenovana »lakota po dražljajih«. Osebe s psihopatskimi in asocialnimi tendencami posebno slabo prenašajo deprivacijo. Kot prostovoljci v eksperimentih kmalu odpovejo. (Petrovec, 1998: 138—146)

Manj skrajn in morda zato še bolj ilustrativen primer posledic pomanjkanja komunikacije je opisala Elizabeth Hurlock že leta 1925.

Učenci so bili razdeljeni v štiri skupine, ki so se oblikovale na podlagi enakih uspehov pri reševanju matematičnih nalog. Tri skupine so bile eksperimentalne, ena pa kontrolna. Dogovorjeno je bilo, da bodo učence iz ene skupine učitelji izrazito hvalili po opravljenih nalogah, druge bodo močno grajali, do tretjih pa bodo povsem indiferentni, pri čemer je bilo povsem vseeno, kako dobro so učenci reševali naloge. Reševanje nalog je trajalo pet dni, hvala in graja pa sta bili prisotni vsak dan po koncu reševanja.

Na koncu petega dne se je pokazalo, da je uspeh v skupini, ki je bila vseskozi hvaljena, strmo naraščal iz dneva v dan, v skupini, ki je bila deležna neprestane graje, se je popravil le drugega dne, potem pa je bil vse slabši, daleč najmanj pa so dosegli tisti učenci, ki so jih učitelji ignorirali. (Petrovec, 1998: 138—163)

S primeroma želim dokazati, da kazen za obsojenca ne more biti nevtralna. ***Vse, kar kaznovalec stori, in vse, česar iz določenih razlogov ne stori, ima vpliv na obsojenčevo dojemanje kazni in s tem na njegovo vedenje v bodočnosti.***

1.7 SLOVENSKA ZAKONODAJA – RETRIBUTIVIZEM IN/ALI UTILITARNOST

Avtorji nove slovenske zakonodaje so dobro poznali sodobne evropske in svetovne tokove v kriminalitetni politiki. Specialno preventivni namen kaznovanja, ki je prevladoval do sredine sedemdesetih let, se je od takrat naprej začel umikati vse močnejšemu vplivu zagovornikov generalno preventivnega namena kazni (Šelih, 1994; po Petrovec, 1998), kar pomeni, da je kaznovalna politika manj zaostrena; najtrši režim je pač nastajal tam, kjer so zagovarjali čisti retributivizem v obliki absolutnih teorij.

Načelo generalne prevencije ni izključno; določa le najvišjo možno kazen. Z načeli, ki jih zakonodaja ni opustila, je mogoče to kazen znižati, nikakor pa je ni mogoče zvišati. (ibid.)

Načelo resocializacije, ki je prav zaradi nedoločenih kazni glede na storilčeve potrebe po prevzgoji postalo tarča utemeljene kritike, se uporablja le kot korektiv navzdol k milejši kazni.

V nasprotju s prejšnjo zakonodajo, ki je načelno opredeljevala namen kaznovanja, nova opušča tak pristop. Pri odmeri kazni je sodišče po novi zakonodaji zavezano odmeriti kazen v okviru predpisanih meja glede na težo storjenega dejanja in storilčevo krivdo. (Petrovec, 1998: 164)

S tem je po mnenju sestavljalcev zakona poudarjeno načelo pravičnosti kazni, medtem ko je *kriterij koristnosti* (specialna in generalna prevencija in resocializacija itd.) podrejen *kriteriju pravičnosti*. (Kazenski zakonik, 1994; po Petrovec, 1998)

Zakon tako prevzema stare ideje o pravični in zasluženi kazni, čeprav jim daje sodobno vsebino oziroma pomen. V okviru pravično določene kazni sodišče lahko prizna določene razloge resocializacije kot obliko specialno preventivne funkcije kazni. Zakon naj bi na tak način preprečil možnost, da bi sodišča po načelih specialne ali generalne prevencije izrekala nesorazmerno stroge kazni, ki bi bile v nasprotju z načelom sorazmernosti. (Šelih, 1994; po Petrovec, 1998)

Vzgojni ukrepi so ohranili duha tretmanske filozofije. Namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike je v varstvu, pomoči, nadzoru, strokovnem usposabljanju, razvijanju osebne odgovornosti, vzgoji in prevzgoji (73. člen KZ RS).

Ta izhodišča se ohranjajo v določbi o izbiri vzgojnega ukrepa (75. člen KZ RS), kjer sodišče presoja mladoletnikovo starost, duševno razvitost, njegove psihične lastnosti, nagnjenja in nagibe, vgojo, okolje in razmere ter šele na koncu teže in naravo dejanja. Pogojna obsodba je odraz načela individualizacije, čeprav ne tako izrazito kot odmera kazni, omilitev in odpustitev, ki jih komentar izrecno našteva. (Kazenski zakonik, 1994; po Petrovec, 1998)

Pri odmeri mladoletniškega zapora se besedilo zakona najbolj približuje odmeri kazni po času potrebne prevzgoje. Možno zlorabo, znano iz kritike tretmanske ideologije, preprečuje razlaga, da po presoji teže in krivde vsi ostali elementi lahko vplivajo le na znižanje tako dobljene višine kazni. (Šelih, 1994; po Petrovec, 1998)

Tudi navodila in prepovedi, ki jih določa 77. člen, se izrečejo z namenom, da bi vplivali na mladoletnikovo vedenje.

Enaka načela veljajo tudi za mlajše polnoletnike, kjer sodišče ukrepa po presoji storilčeve osebnosti in okoliščinah, v katerih je bilo dejanje storjeno (94. člen KZ RS).

Zadnja določba, ki je povezana s kaznijo, je pogojni odpust. Ta prinaša novosti v formalnem in vsebinskem pomenu. Pri najvišji kazni določa tri četrtine prestane kazni kot formalni pogoj za odpust, pri vsebinski presoji pa se upošteva samo obsojenčevo vedenje med prestajanjem kazni.

Odločitev o pogojnem odpustu še stopnjuje moč načela individualizacije. Glede na tretmansko izhodišče predvidevanja storilčevega bodočega vedenja deluje kot korekcija »objektivno izrečene sodbe«. Vendar ima novost, ki se nanaša na vsebinsko presojo, po mnenju dr. Petrovca šibko točko. (Petrovec, 1998: 166)

Nova slovenska zakonodaja se, kot kaže, zgleduje po evropski vsaj glede opuščanja izrecne opredelitve namena kaznovanja. Pri tem poudarja argument, da zakon želi s tako ureditvijo onemogočiti izrekanje nesorazmerno strogih kazni, ki bi jih izrekli in opravičevali z razlogi generalne ali specialne prevencije. Take kazni bi bile namreč v nasprotju z načelom sorazmernosti med deliktom in krivdo.

Taka zakonodajna rešitev bi bila sprejemljivejša, če bi bila slovenska kaznovalna politika, znana po nesorazmerno visokih kaznih (kar je lahko sprejemljivo pri sedaj sprejeti dosmrtni kazni zapora), ki bi jih opravičevali s potrebno temeljito prevzgojo storilcev. Razumljivejša bi bila po mnenju dr. Petrovca tudi, če bi imeli (posebno poglavje so mladoletniki) časovno nedoločene kazni, ki bi jih prilagajali doseženim tretmanskim uspehom.

Ministrstvo za pravosodje pa je na novinarski konferenci dne 12. oktobra 2007 predstavilo osnutek novega kazenskega zakonika, ki ga je z istim dnem dalo v javno razpravo. Ne dolgo tega je med pravniki močno odjeknila novica, da se med spremembami kazenske zakonodaje obeta tudi uvedba dosmrtnih kazni za najhujša kazniva dejanja. Dne 20. 5. 2008 je bil v Državnem zboru Republike Slovenije potrjen nov Kazenski zakonik, ki je stopil v veljavo z dnem 1. 11. 2008.

1.7.1 Kaj prinaša nov kazenski zakonik?⁵

(http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=168738)

Nov kazenski zakonik spreminja več kot polovico členov zdajšnjega in uvaja številne novosti, med njimi tudi dosmrtni zapor.

Predlog novega zakonika uvaja dosmrtno kazen za najhujša kazniva dejanja, med njimi genocid, hudodelstvo zoper človeštvo, vojna hudodelstva in agresijo ter dva ali več naklepnih umorov. Trenutno še veljavna najvišja zagrožena kazen je 30 let zavora. Po besedah Lovra Šturma bo s sprejetjem predlaganih sprememb slovenska zakonodaja usklajena z določbami Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča. Večina pravnih strokovnjakov pa je prepričanih, da takšna uskladitev sploh ni potrebna.

1.7.1.1 Družbenokoristno delo namesto leta zavora

Zakonik predvideva nadomestno kazen hišnega zavora za izrečene kazni zavora do šestih mesecev, zanimiva pa je tudi nova možnost prestajanja kazni na prostosti z delom v korist dobrodelnih organizacij ali lokalne skupnosti pri izrečeni kazni do enega leta zavora (do zdaj je bilo to mogoče le pri kazni zavora do treh mesecev). Med novosti sodita tudi odprava relativnega zastaranja kazenskega dejanja in opredelitev razlike med umorom in ubojem.

⁵ Slovenija, 26. marec 2008 17:56, Ljubljana - MMC RTV SLO

1.7.1.2 Uvedba registra pedofilov

Na novo se uvaja tako imenovana evidenca pedofilov, iz katere bo mogoče pod določenimi pogoji pridobiti tudi podatke iz izbrisanih sodb. Jasnejša je tudi razmejitev med kaznivim dejanjem posilstva in kaznivim dejanjem spolnega nasilja, kar je v praksi pogosto povzročalo različne pravne opredelitve. Pod kaznivo dejanje posilstva je zdaj uvrščeno vaginalno spolno občevanje moškega in ženske ter s tem izenačeno še analno občevanje moškega z žensko ali dveh moških. Vse preostalo sodi v kaznivo dejanje spolnega nasilja.

Mladoletne osebe bodo tudi dodatno zavarovane pri zastaranju kazenskega pregona. Določeno je namreč, da v primerih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in mladino, storjenih proti mladoletni osebi, rok za zastaranje kazenskega pregona začne teči šele od polnoletnosti oškodovanca naprej.

Kar se tiče otroške pornografije, tako stari kot novi člen prepovedujeta proizvodnjo, razširjanje (P2P omrežja), prodajo, uvoz, izvoz ali drugačne oblike ponujanja pornografskega gradiva, vendar pa je stari 187. člen KZ prepovedoval posedovanje takega gradiva le v primeru namena distribucije, po novem Kazenskem zakoniku pa bo prepovedano posedovanje otroške pornografije na splošno. Prav tako novi KZ-1 v 176. členu prepoveduje otroško pornografijo, v kateri nastopajo realistične podobe mladoletnih oseb (npr. pornografsko gradivo, kjer bi bili "igralci" animirani liki) ter posedovanje gradiva (npr. zapiskov), ki razkriva identiteto mladoletne osebe v otroški pornografiji.

V primeru t.i. pedofilskih kaznivih dejanj novi kazenski zakonik predvideva možnost dajanja podatkov o izbrisanih sodbah tudi tistim ustanovam, društvom ali siceršnjem združenju ljudi, ki se ukvarjajo z učenjem, vzgojo, varstvom ali oskrbo otrok in mladoletnikov. Tako omejeno izbrisane sodbe se nanašajo na kazniva dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, zlorabo prostitucije ali na prikazovanje, izdelavo, posest in posredovanje pornografskega gradiva.

1.7.1.3 Sovražni govor

Kar se tiče sovražnega govora, novi Kazenski zakonik enako kot stari prepoveduje razpihovanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva, dodatno pa prepoveduje tudi razpihovanje drugega sovraštva. Prav tako kot stari prepoveduje razpihovanje razdora ali nestrpnosti, dodaja pa še prepoved spodbujanja k drugi neenakopravnosti. S to spremembo je tako v Kazenski zakonik vključen tudi sovražni govor, usmerjen k istospolno usmerjenim ali osebam z drugačnim političnim prepričanjem, kar prej ni bilo izrecno opredeljeno.

Novi KZ-1 enako kot stari prepoveduje javno širjenje idej o večvrednosti ene rase nad drugo, dajanje kakršnekoli pomoči pri rasistični dejavnosti ter zanikanju, zmanjševanju pomena ali odobravanju genocida, dodaja pa še prepoved omalovaževanja in smešenja genocida, poleg genocida pa prepoveduje tudi zanikanje, omalovaževanje, smešenje ter zmanjševanje pomena ali odobravanje holokavsta, hudodelstva zoper človečnost, vojnega hudodelstva, agresije ali drugih kaznivih dejanj zoper človečnost.

1.7.1.4 Več kaznivih dejanj na delovnem mestu

Zakonik uvaja tudi nekatera nova kazniva dejanja. Med njimi so kazniva dejanja zoper delovno razmerje, med drugim tista s področja kršitve pravic delavk. Tako je v predlogu kot kaznivo dejanje opredeljeno preprečevanje nosečnosti v okviru dela. Kaznivo bo tudi izsiljevanje na delovnem mestu, ki se v mednarodnem izrazu imenuje mobbing. Ta je kot kaznivo dejanje do zdaj obravnavano le v štiri evropskih državah - Franciji, Italiji, Švici in na Švedskem.

Prav tako predstavlja novost kaznivo dejanje zaposlovanja na črno. Obsega le hujše primere zaposlovanja na črno, namreč zaposlovanje več oseb, ki jih storilec ne prijavi v zdravstveno ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje in zato za njih tudi ne plačuje predpisanih prispevkov.

Poleg delodajalcev je zaostrena tudi odgovornost delavcev glede zlorabe pravic iz socialnega ali pokojninskega zavarovanja. Dodana je posebna oblika goljufije, ko storilec pristojnemu organu predloži lažne listine ali poda lažno izjavo in ga s tem preslepi, da izda odločbo o pokojnini, invalidnini ali denarnem socialnem dodatku. Dejanje je kaznivo, če v teh primerih niso podani pogoji za izdajo takšne odločbe.

1.7.1.5 Polemike ob uvedbi novega kazenskega zakonika

Ker je uvedba novega kazenskega zakonika spodbudila veliko polemik in razhajanj mnenj strokovne javnosti, sem se tudi sama odločila, da vključim uvedbo kazenskega zakonika v moje diplomsko delo. Menim, da je predvsem uvedba dosmrtna zaporne kazni, ki tudi v javnosti dviga največ prahu, precej sporna, saj želim prav z diplomskim delom opozoriti tudi na to, da se s povečevanjem represivnih ukrepov ne da zmanjševati kriminalitete v državi.

Poglavitna težava predloga novega kazenskega zakonika je po mnenju dr. Ljuba Bavcona v tem, da zanj, vsaj kar zadeva splošni del, ni kakih utemeljenih pravnoteoretičnih ali kriminalitetnopolitičnih razlogov. Veljavnemu kazenskemu zakoniku ni mogoče očitati takega ideološkega greha.

Seveda pa je v predlogu tudi nekaj dobrih zamisli.

Problem je predvsem v tem, zakaj torej z vso naglico skrbati nov kazenski zakonik?

Povpraševanje po represiji določajo predvsem zaostritve socialnih in političnih konfliktov, ki so posledica poznokapitalističnega modela »družbe tveganja«, ki se vse bolj nagiba k modelu nekakega avtoritarnega kapitalizma. Seveda pa so tudi posledica terorističnih reakcij nerazvitih delov sveta na proces globalizacije in na poglobljanje prepada med bogatimi in revnimi predeli sveta. Spričo tega je kriminaliteta idealna projekcijska tema, metafora, v kateri se skrivajo in prepletajo eksistencialna negotovost in strah ljudi glede gospodarskega položaja in zaposlitve, glede možne izgube socialnega statusa, zdravstvenega in starostnega zavarovanja, splošne brezperspektivnosti in seveda tudi utemeljena bojazen ljudi za svojo varnost pred fizičnimi napadi, ropi, vlomi in podobnimi kriminalnimi dejanji.

1.8 ZAPOR – DRUŽBA ZNOTRAJ DRUŽBE

Zapor je družba znotraj družbe. Če hočemo razumeti življenje znotraj zapora, se moramo zavedati, da zapor ni samo nekaj celic, sten, rešetk in ključavnic, temveč je veliko več. (Sykes, 1958; po Meško, Frangež, Rep in Sečnik, 2006)

Zapor, predvsem v sociološkem pogledu, predstavlja posebno družbeno skupnost. Na relativno majhnem prostoru se proti svoji volji znajdejo ljudje različnih osebnosti, socializacije, starosti in kulture. Tako se osnovnemu konfliktu med zaprto osebo in državo pridruži še nešteto konfliktov med njimi samimi. Če k temu dodamo še dejstvo, da je za nekatere zapornike značilno disocialno vedenje in/ali uživanje psihotropnih substanc, je situacija še bolj zapletena. Poleg tega zaporniki trpijo zaradi prikrajšanosti za heteroseksualne odnose in so utesnjeni tako fizično kot psihično. Vsakodnevno živijo v prisiljeni intimnosti, kjer je vsako dejanje posameznika pod nenehnim opazovanjem in nadzorstvom sozapornikov in paznikov. Takšno življenje v množici je za večino zapornikov veliko večja kazen od izoliranosti. (ibid.)

Vendar pa nasprotno od počutja zapornikov Sykes ugotavlja, da neprekinjeno izoliran posameznik ni več človek, temveč le še polčlovek, organizem s številko. Identiteta posameznika je tako za njega samega kot za druge sestavljen splet komunikacij, s katerimi je povezan z zunanjim svetom.

Davis (v Sykes, 1958; po Meško, Frangež, Rep in Sečnik, 2006) je izpostavil, da je človeška osebnost produkt socialnih interakcij, in ko se le-te prekinajo, začne človek nazadovati. To spoznanje je igralo pomembno vlogo pri opustitvi osamitve za večino zapornikov. Danes se zapiranje v samico uporablja samo kot skrajni ukrep pri kaznovanju tistih posameznikov, ki kršijo pravila zapora, in ne kot skupno usodo zaprtih oseb.

Prav tako so zaporniki (sodobnih zaporov) vsak dan izpuščeni iz svojih celic, da pod nadzorom paznikov opravljajo različna gospodinjska opravila (kuhajo, perejo obleke, čistijo itd.), da se skupaj prehranjujejo, rekreirajo, hodijo na delo, gledajo televizijo, se učijo, obiskujejo verske obrede itd. Vsa ta opravila, ki predstavljajo del dnevne rutine, ustvarjajo številne priložnosti za interakcijo med samimi zaporniki ter med zaporniki in pazniki. Znotraj teh odnosov se vzpostavi socialni sistem v zaporu.

O tem, kakšne naj bodo življenjske razmere v zaporih, teče razprava že dolga leta. Na eni strani imamo izredno varovane zapore, z bodečo žico in najnovejšo tehnologijo, ki omogoča neprekinjen strogi nadzor. Na drugi strani imamo preproste zgradbe, ki služijo bolj kot zatočišče za brezdomce, klateže in alkoholike, v katerem dobivajo vsaj pošten obrok, posteljo in streho nad glavo. Kje je torej tisto, čemur rečemo zapor?

Če menimo, da je odvzem prostosti zadostna kazen za storjeni zločin, potem je treba reči, da bi se morali v zaporu potruditi za čim boljše izkoriščen čas, ki ga obsojenec preživi v zaporu. Vzpodbujati ga je treba, da se nauči česa novega, pridobi nove izkušnje, napreduje v svoji izobrazbi, uredi svoje notranje konflikte in se pripravi na življenje na prostosti. V ustvarjalnem zaporskem sistemu vladajo red, varnost in poštenje.

Odnosi med zaporniki in delavci temeljijo na zaupanju in spoštovanju. Seveda mora obstajati določena stopnja učinkovite kontrole nad obsojenci, vendar se je treba oddaljiti od ukrepov, ki vzbujajo strah in negativne občutke ter se usmeriti bolj v vzpodbujanje spodobnega vedenja, v nagrajevanje za »lepo«
vedenje. Vsakršno kaznovanje mora biti jasno vidno kot posledica kršitev in neposlušnosti. In, kot že omenjeno, pri tem mora imeti osrednjo vlogo poštenje. Obsojenci morajo imeti možnost pritožbe ter učinkovit sistem za njihovo reševanje. Potrebne bi bile zunanje kontrole zaporov in razmer v njih, da bi se preprečila diskriminacija. V takem režimu se obsojence spodbuja k lastnemu razmišljanju, k lastnim odločitvam, k prevzemu določene odgovornosti zase in za svoja ravnanja. Za delavce v takem sistemu je delo mogoče napornejše, vendar pripomore k boljšemu vzdušju, saj dobijo obsojenci občutek, da je nekemu mar, da jim nekdo pomaga in hkrati, da so sami vladarji svojih odločitev. Če je odločitev slaba, bodo zanjo tudi odgovarjali. To jim da občutek samozadovoljstva in pripravljeni so sodelovati. (Bryans in Jones, 2001: 226)

Aktivnosti in priložnosti v zaporu so različne, tiste, ki naj bi jih ponujal vsak zavod, pa so:

- osnovno izobraževanje,
- možnost dela,
- tretman za tiste, ki so zanj pripravljeni⁶, specifične oblike tretmana so: socioterapevtske delavnice v obliki individualnih in skupinskih srečanj, izdelava individualnih programov, stiki s svojci, stiki z zunanjimi strokovnimi delavci, dodelitev svetovalcev, podeljevanje ugodnosti, odnos do kaznivega dejanja, načrtovanje odpusta s prestajanja kazni, zdravljenje odvisnosti od alkohola, zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog itd.
- aktivnosti, ki jih na prostem opravljajo v prostem času in lahko v zaporu veliko pripomorejo k ustvarjanju pozitivnega ozračja. (Bryans in Jones, 2001: 228)

⁶ Na tem mestu bi rada opozorila na dejstvo, da netretmanskim zaporom v resnici sploh ni. Saj kot sem v poglavju z naslovom Slepa ulica absolutnih teorij dokazovala, menim, da vse kar z obsojenci v zaporu počnejo oz. česar z njimi ne počnejo ima vpliv na njihovo vedenje tako v sedanosti kot tudi v bodočnosti.

1.8.1 Prostor

Pomembna značilnost zaporskega okolja je izolacija obsojencev kot oblika kaznovanja. Ločitev zapornikov od ostale družbe je jasen znak, da je to cena, ki jo plačaš za nekonformno vedenje. To postane posebej vidno v zaprtih režimih z visokimi zidovi, žicami in rešetkami. Ločenost tako ni več samo fizična, ampak pomeni tudi čustveno obremenitev za zaprte. V zaporu služi ločevanje prostora predvsem za ločevanje zapornikov in doseganje čim boljše kontrole. Kjerkoli se nahaja zapornik, vedno je opazovan. Premikanje iz ene celice v drugo, iz zavoda v zavod ali oddaja v samico lahko pomeni kazen za nepravilno ravnanje zapornika. Po drugi strani pa je lahko določen premik uporabljen kot nagrada za zapornika. Nekateri so izolirani zaradi njihovega problematičnega vedenja, spet druge lahko za nagrado za primerno vedenje premestijo v odprti oddelek. (Matthews, 1999: 26)

Zaradi samega dejstva, da je prostor v zaporu omejen, ostaja zapor posebno mesto s čisto posebno populacijo. Prav zato so se mnogi strokovnjaki ukvarjali s samo razporeditvijo prostora v zaporu. Kakšna razporeditev bi bila najbolj učinkovita pri doseganju čistega, zdravega okolja z dovolj visoko mero kontrole? Pravilna razporeditev lahko doprinese k boljši komunikaciji, omogoča varnejše gibanje in boljši izkoristek časa. Igra tudi veliko vlogo pri doseganju boljše varnosti in nadzora, prav tako pa tudi pri zagotavljanju zdravega okolja z učinkovitim zračenjem in možnostjo čiščenja. Od začetka 19. stoletja so se zvrstili štirje glavni principi razporejanja prostora (Matthews, 1999: 30—37):

- radialni,
- panoptikum,
- telegrafski,
- mrežni.

Zapori, ki so bili zgrajeni po radialnem principu, so bili sestavljeni iz večih izoliranih hodnikov s celicami, ki so bili v krogu razvrščeni okoli centralnega kontrolnega prostora. Zaporniki so bili klasificirani in med sabo ločeni, vsi pa so bili nadzorovani iz iste kontrolne točke. Takšno ločevanje zapornikov je prineslo številne primere duševnih bolezni in samomorov, kot posledico popolne osamitve.

Jeremy Bentham je v 19. stoletju razvil sistem panoptikuma. (ibid.)

V tem sistemu naj bi se zagotavljalo optimalen nadzor, ki ga je vršil paznik v visokem stolpu v središču, okoli katerega je bil v krogu speljan ogromen hodnik s celicami.

Kot dodatno vrednost k optimalnemu nadzoru je predstavljalo dejstvo, da so paznika lahko v vsakem trenutku videli tudi zaporniki. Tako so poleg paznika izvrševali samokontrolo oni sami. Dejstvo, da ta princip ni bil nikoli zares sprejet, pove, da ga delavci zaporov niso ocenjevali kot najbolj učinkovitega.

Telegrafski model se je pojavil v tridesetih letih prejšnjega stoletja v ZDA. Zanj so značilne pravokotne celice na vsaki strani kontrolnega hodnika. S tem modelom se je začelo obdobje izkoriščanja prostora za povezovanje zapornikov v skupne aktivnosti.

Novodobni mrežni sistem predstavlja veliko množico majhnih in med sabo povezanih zgradb, v katerih je manjše število zapornikov. Vse zgradbe se odpirajo proti velikemu večnamenskemu prostoru, ki omogoča delavcem opazovanje in nadziranje vsakdanjega življenja obsojencev. Tak sistem omogoča boljšo komunikacijo med obsojenci ter med njimi in zaposlenimi, boljše gibanje, pa tudi učinkovitejši nadzor. Raje kot sam fizični nadzor z visokih stolpov in ograjenih sob se uporablja nova tehnologija, ki omogoča boljše vzdušje in počutje tako obsojencev kot zaposlenih.

Skozi čas se je razporeditev prostora spreminjala skupaj z dojetjem njene vloge pri doseganju čim bolj učinkovite kontrole in čim boljšega vzdušja v zaporih. Danes je v ospredju doseganje take razporeditve, ki omogoča odprtost, gibanje, aktivnost zapornikov, njihovo druženje, njihovo resocializacijo in po drugi strani učinkovit nadzor teh aktivnosti s strani zaposlenih.

Naš Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list RS, št. 22/2000) o prostorih, v katerih obsojenci prestajajo kazni, ne govori natančno. V 42. členu določa, da morajo biti prostori v skladu z zdravstvenimi, higienskimi in tretmanskimi zahtevami. Nadalje določa, da se obsojenca, če je le možno, razporedi v samsko sobo, če to ni v skladu z možnostmi zavoda, se ga razporedi v sobo s skupnimi ležišči. Predlog sprememb in dopolnitev ZIKS-a pa je uvedel določbo, ki 42. člen spremeni tako, da določa, da se obsojenca razporedi v samsko sobo skladno s prostorskimi možnostmi zavoda.

Ta sprememba je bila predlagana zato, ker razpoložljivi prostorski pogoji že leta 2004 v večini zavodov niso omogočali bivanja v samski sobi in je zato prihajalo do kršitev zakona. Zakon tako določa, da je maksimalno število obsojencev v eni sobi osem obsojencev.

Evropska zaporska pravila (priporočilo št. R (87) 3 Sveta Evrope) določajo, da naj bi obsojenci noč prebili v individualnih celicah.

V Sloveniji je tako večini obsojencem ta možnost odvzeta, saj si sobe delijo – arhitektura zavodov v Sloveniji ne ustreza mednarodnim aktom o varstvu pravic zapornikov. Pravilnik o izvrševanju kazni zapora (Ur. List RS, št. 102/2000) je natančnejši, saj določa bivalne razmere v odprtih, polodprtih in zaprtih zavodih s tem, ko določa pravila nadzora in gibanja obsojencev. Posebej obravnava tudi bivalne prostore obsojencev, ki se delijo na dnevne prostore in spalnice – te so enoposteljne ali večposteljne. Prostori morajo biti suhi, zračni in dovolj veliki – pravilnik določa, da mora biti v enoposteljni sobi za enega obsojenca na voljo 9 m², v večposteljni pa 7 m². Vsak bivalni prostor mora imeti omaro in sanitarije s pitno vodo, ki morajo biti obsojencem na voljo ves čas. Pravilnik določa nadalje tudi, da morajo biti prostori čisti, pospravljeni in prezračeni. Obsojenci so torej odgovorni za red in čistočo v prostorih, kjer bivajo in nenazadnje v celotnem zavodu.

Da ima prostor veliko vlogo pri doseganju boljših razmer v zaporu, pove tudi dejstvo, da je prenapolnjenost zaporov eden izmed ključnih problemov pri doseganju optimalne socialne klime v zaporih. Raziskave so pokazale, da povzroča prenapolnjenost zaporov velike negativne učinke na obsojence. Povzroča namreč tekmovalnost pri doseganju minimalnih potreb, sprošča agresijo in napade, višje je tveganje za epidemije nalezljivih bolezni, med zaporniki vlada malodušje, visok je delež samomorov.

Po podatkih uprave za izvrševanje kazenskih sankcij število zapornikov v Sloveniji še vedno narašča. Slovenski zaporji so bili prepolni že leta 2006, ob koncu leta 2007 pa je bilo v Sloveniji v zaporih prostora za 1.094 ljudi, zaprtih pa je bilo 1.339, kar je 245 preveč. V primerjavi z letom 2006 se je število zapornikov v letu 2007 povišalo za 72, od tega se je število obsojencev povišalo za pet odstotkov, pripornikov pa za 0,4 odstotka. Čeprav je Slovenija ena od držav z manjšim številom zapornikov na 100.000 prebivalcev, so zaporji še vedno prepolni, največ težav pa imajo v ljubljanskem zaporu na Povšetovi, kjer je zasedenost kar 200-odstotna, ter v Mariboru, kjer so zasedenost presegli za 30-odstotkov. (»Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij«, 2008)

Na upravi za izvrševanje kazenskih sankcij se zavedajo težav s prezasedenostjo, pestijo pa jih tudi drugačne težave - večina zaporov namreč deluje v zelo starih zgradbah, ki so bile zgrajene za povsem druge namene in že po svoji arhitektonski zasnovi ne ustrezajo sodobnim zahtevam izvrševanja pripora in kazni zapora. Edini nov zavod je tisti v Kopru, ki je tudi prvi zapor, ki je bil zgrajen po več kot štiridesetih letih.

Občutki udeleženca v gneči so neprijetni tudi v situacijah na prostosti, kaj šele v tako specifičnem okolju, kot je zapor. V zaporu so dobrine, ki so dostopne zapornikom, zmanjšane na minimum, ki je še potreben za dostojno življenje. Če je zapor prenapolnjen, so tudi minimalne zaloge pobrane in le najmočnejši se še dokopljejo do njih. To lahko ima več negativnih posledic. Ena od njih je nezadovoljstvo in razočaranje ob dejstvu, da so za nekaj prikrajšani, druga je tekmovalnost in grabežljivost – ta vodi v agresijo in konflikte.

Zaporniki se na pomanjkanje dobrin, prostora in miru različno odzivajo. Nekateri se umaknejo in zaprejo vase, drugi postanejo agresivni, nekateri postanejo depresivni. To pa ruši dobre odnose med njimi in ustvarja izredno naelektreno družbeno ozračje. V prenapolnjenem zaporu tako niti najbolj konformen zapornik nima možnosti za rehabilitacijo ali ustrezno komunikacijo z osebjem.

1.8.2 Delo obsojencev

Delo v kazenskih zavodih je bilo sprva prisilno. Obsojenci so bili najcenejša delovna sila. Delo je bila kazen za storjeni zločin, plačilo je pobral zavod za plačevanje hrane, postelje in obleke. Takratne določbe zakona o delu obsojencev so pomenile le uradno dovoljeno stopnjo izkoriščanja obsojenčeve delovne sile. Danes vsebuje Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij jasne določbe o tem, da je delo obsojencev prilagojeno njihovim željam in potrebam. V 15. členu določa, da je treba delavcu omogočiti delo, če je zanj zmožen in si to želi. Dela mu torej ne vsiljuje, za to, da dela, je potrebna njegova privolitev. Prav tako namen dela ni več izkoriščanje poceni delovne sile oz. izkoriščanje dela obsojencev za plačilo njihovega bivanja, ampak ima delo v kazenskem zavodu sedaj bolj vzgojno in rehabilitacijsko funkcijo. Po zakonski določbi namreč naj bi delo omogočilo ohranjanje, pridobivanje in povečanje strokovnih sposobnosti obsojenca in ga s tem pripravilo na življenje na prostosti (15/2 ZIKS). Obsojencem, ki prestajajo kazen zapora do šestih mesecev za kazniva dejanja storjena iz malomarnosti, lahko direktor uprave dovoli, da med prestajanjem kazni še naprej delajo na svojem delovnem mestu, razen ob prostih dnevih, ko morajo biti v zavodu. Pogoji za tako dovoljenje so osebna urejenost obsojenca, redna zaposlenost ali izobraževanje ter prvo prestajanje kazni (12. člen ZIKS). Nadalje zakon tudi določa, da ima obsojenec, ki dela polni delovni čas in z dela ne izostaja neupravičeno, vse pravice, ki gredo iz dela po splošnih predpisih, razen, ko sam zakon določa drugače – zaradi specifičnosti take delovne sile (45. člen ZIKS). Takšna je na primer določba, da se obsojencu, ki je storil kaznivo dejanje, s katerim je zlorabil svoj poklic, ali obsojencu, ki mu je izrečen varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica, ne dovoli opravljati dela znotraj ali zunaj zavoda (50. člen ZIKS). Pravilnik o izvrševanju kazni zapora pa natančneje določa, da se obsojencu, ki neupravičeno odkloni delo ali neupravičeno izostane z dela pet zaporednih dni, z odločbo ugotovi, da so mu pravice iz delovnega razmerja prenehale. Po predlogu sprememb in dopolnitev ZIKS-a gredo obsojencem, ki delajo, še pravice do dodatkov, na primer za nočno delo, delo preko polnega delovnega časa, delo ob praznikih ter delo v posebno težkih razmerah. Obsojenec za svoje delo dobi tudi plačilo.

Učinek dela obsojencev je v teoriji večkrat predstavljen kot rehabilitacijski in ugoden, v smislu novih možnosti obsojenca za delo na prostosti. Vendar so raziskave pokazale, da se večina obsojenih po prestani kazni spet vrne na pot kriminalitete, predvsem zaradi nezaposlenosti in finančnih težav. Tako je jasno, da delo med prestajanjem kazni ne vpliva na zmanjševanje povratništva. To pa velja za obsojence, ki so po prestani kazni našli zaposlitev, pa so se vseeno vrnili na kriminalna pota – delež povratnikov brez zaposlitve je namreč zanemarljivo višji od deleža tistih povratnikov, ki so si našli zaposlitev. (Brinc, 1990: 102)

Tako torej mišljenje, da zaposlitev v zavodu zmanjšuje kriminaliteto ali povratništvo, ne drži popolnoma. Poklicno usposabljanje in učenje v zavodu ima pomen samo, če je obsojenec sam motiviran zanj. Tako je odločilno vprašanje, ali si obsojenec sploh želi delati, se usposobiti in si po vrnitvi na prostost najti primerno zaposlitev. Tudi v tem primeru je torej ključnega pomena volja obsojenca, njegovi občutki in motivacija. Učiti zapornika delati nima nobene koristi, če sam delo in učenje zavrača.

V letu 2007 so zavodi zaprtim osebam zagotavljali pravico do dela predvsem v javnih gospodarskih zavodih (JGZ), pri hišnih delih, nekaterim pa tudi zunaj zavoda. Zaprte osebe so bile razporejene na delo v skladu s sistemizacijo delovnih mest. Čeprav vsem obsojencem, ki so želeli delati, dela ni bilo mogoče zagotoviti, so se le redki pritožili.

Višina plačila za delo zaprtih oseb je bila določena po Pravilniku o količnikih za določitev osnovnih plačil, o kriterijih in merilih za ocenjevanje uspešnosti in rezultatov dela obsojencev ter o nagradah mladoletnikov.

Plačilo za delo zaprtih oseb je sestavljeno iz osnove, ocene delovne uspešnosti in dodatkov ter je v veliki meri odvisno tudi od rezultatov dela. To potrjujejo podatki o najnižjem in najvišjem plačilu v letu 2007 v JGZ.

Najvišje plačilo je v JGZ znašalo 245,65 evrov, za hišna dela 123,54 in za delo zunaj zavoda 161,82 evrov na mesec. Najnižje mesečno plačilo pa je znašalo v JGZ 57,42, za hišna dela 57,42 in 67,86 evrov za delo zunaj zavoda.

Povprečna mesečna plačila za delo v letu 2007 so znašala:

- v JGZ najnižja 65,70 in najvišja 101,80 evrov;
- za hišna dela najnižja 57,42 in najvišja 93,67 evrov;
- za delo zunaj zavoda najnižja 65,2 in najvišja 133,98 evrov.

Ustrezno varstvo in zdravje pri delu so zavodi v letu 2007 zagotavljali s spremljanjem in nadzorom izvajanja predpisov, ki pogojujejo varno delo, z uporabo predpisanih sredstev in opreme za osebno varnost ter z usposabljanjem zaprtih oseb in delavcev zavoda za varno in zdravo delo. Pred razporeditvijo na delo so zaprte osebe opravile zdravniški pregled in preizkus znanja s področja varstva pri delu. Posebno pozornost so zavodi namenjali tudi tehničnemu varstvu pri delu, varnemu delovnemu okolju in sredstvom za delo. Tehnično varstvo so izvajali z vizualnimi pregledi in preizkusi delovne opreme, odpravljali pomanjkljivosti, izločali iz uporabe dotrajano opremo ter redno nadzirali uporabo predpisanih sredstev in opreme za osebno varnost.

Požarna varnost se je v zavodih v primerjavi z letom poprej izboljšala. Ni bilo zabeleženih nobenih primerov požara.

V letu 2007 je bilo evidentiranih manj nesreč pri delu zaprtih oseb kot v letu poprej. Vse poškodbe so bile lažje. Tudi v tem letu so preverjali obravnavo nesreč pri delu in opozarjali na ugotovljene pomanjkljivosti. Med poškodbami so bile najpogostejše mehanske poškodbe okončin, nekaj poškodb pa je bilo posledica opeklin, vreznin, zdrsov, udarnin in padcev ter kemikalij oziroma delcev, ki so odleteli v oči in obraz.

Najpogostejši vzrok nezgod pri delu je nespoštovanje splošnega režima dela, prenizka zbranost pri delu in splet različnih nevarnih tveganj. Dobršen del poškodb pri delu gre pripisati kršitvam predpisov o varstvu pri delu glede uporabe osebnih varovalnih sredstev. Do nesreč pri delu prihaja tudi zaradi neurejenega delovnega okolja (mokra tla, stopnice, založenost prehodov, nered in nesnaga).

Razveseljiv pa je podatek, da so bile vse poškodbe pri delu lažje. (»Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij«, 2008)

1.8.3 Izobraževanje obsojencev

Že v Ustavi RS je zapisano, da naš vzgojno-izobraževalni sistem temelji na načelih demokratičnosti, avtonomnosti in enakih možnosti. Vsi državljani morajo imeti torej enake možnosti za izobraževanje. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij to ustavno določbo konkretizira za osebe, ki prestajajo kazen v kazenskih zavodih, saj v 102. členu določa, da morajo zavodi poskrbeti za izobraževanje in poklicno usposabljanje obsojencev.

V zavodih se obsojenci izobražujejo v skladu z individualnimi tretmani. Predvsem pomembno je, da obsojenec dokonča osnovnošolsko obveznost in si pridobi poklic. Izobraževanje poteka v skladu z možnostmi zavoda ter interesi obsojenca. Tudi tu velja, da golo izobraževanje ne prinese rehabilitacije ali resocializacije obsojenca, za pridobivanje znanj in izkušenj mora biti motiviran sam – le takrat bo imelo učenje tretmanski značaj.

Po zakonu mora zavod obsojencu omogočiti tudi udeleževanje v kulturno–prosvetnih dejavnostih, športnih aktivnostih ter seznanjenje z aktualnimi razmerami doma in po svetu (16/2 ZIKS). Vse te dejavnosti širijo obzorja in imajo lahko izjemno pozitiven učinek na obsojenčevo osebnost in duševno zdravje. Obsojencu, ki je motiviran in si je pripravljen pomagati tudi sam, bodo te aktivnosti skrajšale čas ter mu razširile obzorje, kar lahko v veliki meri poveča njegovo samozavest in pozitivno mnenje o samem sebi. Poleg tega takim obsojencem, ki dosežejo individualne uspehe pri delu ali izobraževanju, pripadajo določene ugodnosti, kot so prosti izhodi, premestitev na odprti oddelek in podobno (16/3 ZIKS). Oblike izobraževanj v zavodu obsegajo vse od osnovnošolskega izobraževanja preko srednješolskega poklicnega ali strokovnega izobraževanja do višje- in visokošolskega izobraževanja. Prav tako je obsojencem omogočeno izobraževanje izven zavodov, v skladu z njihovimi tretmanskimi programi (102/4 ZIKS).

Zviševanje ravni temeljnega znanja in usposobljenosti zaprtih oseb je pomemben dejavnik terciarne prevencije, zato je bila tudi v letu 2007 pozornost strokovnih delavcev namenjena spodbujanju zaprtih oseb k vključevanju v izobraževalne programe.

Po kategorijah zaprtih oseb so se v formalne oblike izobraževanja v letu 2007 vključevali obsojenci in mladoletniki. Izobraževalne programe so obiskovali tako znotraj kot zunaj zavodov, izobraževali so se v izobraževalnih programih za odrasle kot tudi v programih za mladino.

a) Oblike izobraževanj v zavodih

71,8% vključenih v izobraževanje v letu 2007 je obiskovalo programe formalnega izobraževanja v zavodih. V letu 2007 so zaprti obiskovali programe za pridobitev izobrazbe v zavodih Dob (125), Radeče (33) in Koper (9), v oddelkih Novo mesto (16) in Slovenska vas (33).

V zavodu Dob so obsojenci obiskovali program opismenjevanja (12), osnovno šolo (16), programe srednjega poklicnega izobraževanja – kuhar, natakcar (85) ter program srednje strokovne šole – gostinsko-turistični tehnik, bolničar, komercialist (12).

V zavodu Koper so obsojenci obiskovali program osnovne šole (5) in srednje poklicne šole (4). V zavodu Radeče se je 33 mladoletnikov vključevalo v programe opismenjevanja, osnovne šole, osnovne šole s prilagojenim programom, programe nižjega poklicnega izobraževanja – obdelovalec lesa, obdelovalec kovin, pomočnik električarja, ličar, pomočnik peka in slaščičarja in pomočnica gospodinje – ter srednjega poklicnega izobraževanja – kuhar, mizar, trgovec in zidar. Mladoletnikom so omogočili tudi nacionalni poklicni kvalifikaciji – varilec ter izvajalec zidanja in ometavanja.

V oddelku Novo mesto so zaprti obiskovali program osnovne šole (16). V oddelku Slovenska vas so obsojenci obiskovali program opismenjevanja (2), osnovne šole (3), srednje poklicne šole (19), poklicni tečaj ali mojstrski izpit (4) ter srednje strokovne šole ali gimnazije (5).

Poleg verificiranega izobraževanja je bilo v zavodih mogoče pridobivati tudi funkcionalna znanja. V zavodu Dob je potekalo izobraževanje v programu UŽU (Usposabljanje za življenjsko uspešnost) – Jaz in moje delovno mesto. Izvajalec je bil CIK Trebnje z zunanjimi izvajalci. Programa se je udeležilo 14 obsojencev ter 4 obsojenci iz OO Slovenska vas. V zavodu Koper so zaključili študijski krožek italijanskega jezika (11 udeležencev), tečajna oblika v trajanju 20 ur, vodila pa ga je zunanja izvajalka. Krožek je potekal v maju in juniju. V oddelku zavoda Novo mesto je potekal izobraževalni program »Most do izobrazbe«, ki ga je izvajal Razvojno izobraževalni center Novo mesto. (»Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij«, 2008)

b) Oblike izobraževanj izven zavodov

Največ obsojencev, ki so se izobraževali v formalnih programih zunaj zavodov, je obiskovalo osnovne šole in srednje poklicne šole (37), 14 jih je obiskovalo visoko šolo oz. fakulteto (Visoka ekonomska šola, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Fakulteta za organizacijske vede, Fakulteta za varnostne vede, Fakulteta za družbene vede, Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, Fakulteta za elektroniko, Pravna fakulteta, Fakulteta za računalništvo), dvanajst srednje strokovne šole oz. gimnazije, deset jih je obiskovalo poklicni tečaj oz. mojstrski oz. delovodski izpit, osem jih je obiskovalo nižjo poklicno šolo, trije višjo šolo (Višja komercialna šola, Višja turistična šola), en obsojenec se je udeležil opismenjenja.

V zunanjih izobraževalnih institucijah se je izobraževalo največ obsojencev in mladoletnikov iz zavoda Celje (22). V tem zavodu namenjajo izjemno veliko pozornosti motivaciji za vključitev in vztrajanje v učnem procesu – študijski dopusti, skrajšan delovni čas, status učenca, učna pomoč, izposoja učbenikov, finančna pomoč.

Zunaj zavoda so se izobraževali tudi obsojenci iz vseh ostalih zavodov. Udeleževali so se tudi najrazličnejših tečajnih oblik – TGM, varno delo s traktorjem, voznik motornih vozil, ruski in kitajski jezik, italijanski jezik, računalništvo. (ibid.)

c) Financiranje izobraževanja

Dobre tri četrtine obsojencev in mladoletnikov (78%), ki so se izobraževali v letu 2007, je imelo izobraževalne programe plačane, bodisi iz državnega proračuna ali sredstev EU. Brezplačno šolanje je bilo tako omogočeno vsem, ki so se vključili v osnovnošolsko izobraževanje, v programe rednega izobraževanja, v programe srednjega poklicnega izobraževanja na Dobu (za programe gostinec, natakara in gostinsko-turistični tehnik so plačali le simbolično vpisnino) in v študijske krožke. Zavod Celje je šestim osebam v celoti plačal stroške šolnine, dvema osebama pa delno. Za mladoletnike v prevzgojnem domu je bilo izobraževanje v celoti brezplačno in so bili za udeležbo nagrajeni. Iz sredstev EU je bilo plačano izobraževanje zaprtim osebam, ki so bile vključene v program UŽU – Usposabljanje za življenjsko uspešnost.

Slaba četrtina obsojencev (21,3%) je izobraževanje plačala sama oz. so jim ga plačali svojci. (ibid.)

1.9 SOCIALNO DELO IN POKAZENSKA ALI POSTPENALNA POMOČ

Pokazensko pomoč opredeljuje Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, ki nalaga centru za socialno delo, da sodeluje z zapori, javnimi zavodi (zaposlovanja, zdravstva, izobraževanja, ipd.) pri reševanju težav obsojencev in njihovih družin.

Torej je namen pomoči po prestani kazni, ki jo imenujemo tudi postpenalna pomoč, odstranjevati težave, na katere naleti obsojenec po odpustu iz zapora, in urejanje njihovih življenjskih razmer tako, da se bo lahko vključil v družbo.

CSD se pri reševanju težav obsojencev in njihovih družin pojavlja predvsem kot nosilec in koordinator postpenalnih prizadevanj na terenu ob uporabi specifičnih strokovnih znanj, ob poznavanju pristojnosti posameznih služb in institucij pa tudi zakonskih predpisov, ki opredeljujejo te pristojnosti.

Ker vseh nalog CSD ne more sam opraviti, koordinira vse ostale izvenzavodske strokovne službe, ki so v naši državi z zakonskimi predpisi zadolžene za reševanje posameznih primerov. To so strokovne službe, ki rešujejo probleme zaposlovanja, stanovanjske in zdravstvene težave in vse druge težave, ki jih pokrivajo strokovne službe t. i. družbenih dejavnosti. Pri strokovnem delu je pomembno, da se skupaj z uporabniki poišče tiste oblike pomoči, ki so za njih uresničljive, ter da pri reševanju težav prevzemajo aktivno vlogo. (http://www.csd-ms.si/Pokazenska_pomo,225,0.html)

1.9.1 Socialna obravnava obsojencev in mladoletnikov

1.9.1.1 Socialno delo ob sprejemu in v času prestajanja kazni

V letu 2007 so strokovni delavci ugotavljali potrebe s socialnega področja pri 95,1% na novo sprejetih obsojencih in mladoletnikih. Pri 23,6% obsojencev in mladoletnikov so ugotovili kompleksno socialno problematiko in potrebe po intenzivnejši socialni pomoči.

Socialni in postpenalni načrt z opredeljenimi cilji in potrebami so v zavodih kot del individualnega programa izdelali za 85,1% obsojencev in mladoletnikov. Za tujce z izgonom in za obsojence, ki pomoči na socialnem področju niso potrebovali ali želeli, postpenalnih programov niso izdelali.

Sestavni del opredeljevanja potreb in postpenalnega programa so tudi poročila centrov za socialno delo, ki so jih zavodi v letu 2007 prejeli za 40,4% obsojencev in mladoletnikov. Zavodi socialnih poročil centrov niso prejeli za obsojence tujce, za tiste, ki jih centri pred nastopom kazni niso obravnavali, za tiste s kratkimi kaznimi ter za tiste, ki sodelovanja in pomoči centra za socialno delo niso potrebovali ali želeli (6,3%). Za 53 ali 5% obsojencev in mladoletnikov (kjer je bilo to potrebno in je bila izražena želja udeleženi) so zavodi v sprejemnem obdobju sklicali tudi time s strokovnimi delavci centrov za socialno delo. 184 ali 17,5% obsojencev je zaradi nastopa kazni izgubilo zaposlitev. V primerjavi z letom poprej to predstavlja 6,1% povečanje. Vsebine dela so bile prilagojene posameznikovim potrebam in specifičnim življenjskim situacijam.

Najpogostejše vsebine so bile razreševanje aktualne socialne problematike, razbremenilni razgovori, socialno svetovanje po načrtu in dogovoru, razreševanje socialne problematike v domačem okolju in delo z družino, pomoč pri zaposlovanju med prestajanjem kazni in po odpustu, zagotavljanje materialne varnosti obsojenca med prestajanjem kazni in po odpustu, reševanje nastanitvene problematike, ugotavljanje zmožnosti za delo in invalidnosti, sodelovanje pri obravnavi odvisnosti ter urejanje in financiranje nekaterih oblik izobraževanja.

Pomembno vlogo pri delu z mrežami in reševanju težav posameznika ima socialno delo na terenu. Zaradi pomanjkanja kadra in prerazporeditev socialnih delavcev na delo nosilcev primerov se je delež terenskega dela v primerjavi z letom poprej ponovno zmanjšal, in sicer za 0,6%.

Če upoštevamo porast števila obsojencev, pa je ta upad še večji. V letu 2007 so socialni delavci opravili skupno 333 obiskov na terenu (95 obiskov na centrih za socialno delo, 46 obiskov na domu obsojencev oz. mladoletnikov, 21 na zavodih za zaposlovanje ter 171 različnih obiskov v drugih ustanovah – upravne enote, zdravstvene in humanitarne organizacije, delovne organizacije, društva, nevladne organizacije, sodišča, zavetišča za brezdomce, samski domovi ipd.). Največ terenskega dela so opravili v zavodu Maribor, kjer imajo zaposlena dva socialna delavca.

Med prestajanjem kazni oz. vzgojnega ukrepa je socialno obravnavo potrebovalo 1.163 obsojencev in mladoletnikov.

Med njimi jih je 389 potrebovalo pomoč pri urejanju stikov z družino in 658 pri reševanju materialne stiske. (»Letno poročilo Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij«, 2008)

1.9.1.2 Sodelovanje z zunanjimi izvajalci socialnega varstva in drugimi ustanovami

Izvajanje socialnega načrta in reševanje večine socialnih težav posameznika nista mogoči brez povezovanja zavodske socialne službe z zunanjimi ustanovami. Pogosta večplastnost problemov zahteva tudi sodelovanje drugih ustanov.

Zavodi so v letu 2007 pri izvajanju osebnih načrtov največ sodelovali s centri za socialno delo (54,7%).

Sodelovanje je večina zavodov ocenila kot ustrezno. Največ so se povezovali s centri iz svoje regije, ker od tod – glede na regionalno načelo prestajanja kazni – v večino zavodov prihaja največ obsojencev in je zaradi manjše oddaljenosti možnost osebnih stikov in strokovnih koordinacij večja. Po številu vzpostavljenih stikov v letu 2007 sledijo humanitarne in izobraževalne organizacije (10,5%). (ibid.)

1.9.1.3 Priprava na odpust

V času pred odpustom je celotna obravnava osredotočena na konkretne priprave na odpust: zaposlitev, nastanitev, urejanje materialnih razmer in pripravo ožjega domačega okolja na vrnitev obsojenca ali mladoletnika.

Pogosto želje in pričakovanja obsojencev in mladoletnikov niso v skladu z možnostmi, postopke pa večkrat otežuje tudi njihov protisloven odnos do prostosti, posebno pri daljših kaznih.

Od skupno 938 odpuščenih obsojencev je bila za 388 ali 41,4% ob odpustu dogovorjena denarna socialna pomoč na centrih za socialno delo. Po odpustu je bilo po nadaljnjo pomoč na centre za socialno delo napoteni 359 (38,3%) odpuščenih obsojencev.

V zavodih so pripravo na odpust izvajali v sklopu individualne in skupinske obravnave. V letu 2007 so v zavodih opravili 181 postpenalnih koordinacij s pristojnimi centri za socialno delo, med njimi je bilo 73 širših (poleg centrov za socialno delo so sodelovali tudi zavodi za zaposlovanje, stanovanjski skladi, ipd.). Zaključno poročilo je bilo izdelano za veliko večino (807 ali 86%) vseh odpuščenih obsojencev in mladoletnikov, med njimi je bilo centrom za socialno delo posredovanih 403 ali 43% poročil. Posredovali so jih takrat, kadar je obsojenec to želel in je bilo to potrebno zaradi nadaljnje pomoči v domačem okolju. Zaključnih poročil zavodi niso pripravljali za tujce, ki so po prestani kazni zapustili Slovenijo, za tiste, ki so nastopili novo kazen ipd.

- ***Zaposlitev***

Prenapolnjenost trga delovne sile, nižja izobrazbena raven obsojencev in politika zaposlovanja (postopek iskanja zaposlitve za obsojence se na zavodu za zaposlovanje lahko začne šele po prestani kazni) otežujejo zagotavljanje zaposlitve obsojencem po prestani kazni. Dodatna ovira za uspešnejše zaposlovanje obsojencev po prestani kazni pa je neskladje v zakonskih določilih ZIKS (predpisuje, da so se zavodi za zaposlovanje dolžni vključiti v pripravo na odpust vsaj tri mesece pred odpustom obsojenca) in Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (onemogoča prijavo obsojencev na zavodu in s tem tudi dostop do vseh njihovih storitev).

Delež odpuščenih (62,2%), ki jim zaposlitve ob odpustu ni bilo mogoče zagotoviti, se je v primerjavi z letom poprej povečal za 13,4%. Več težav pri iskanju zaposlitve je pri tistih, ki so bili nezaposleni že pred nastopom kazni. Zaradi nastopa kazni je zaposlitev izgubilo 184 obsojencev. (ibid.)

- ***Nastanitev***

Med odpuščenimi obsojenci in mladoletniki jih je med prestajanjem kazni oz. vzgojnega ukrepa nastanitev izgubilo 20, brez urejene nastanitve pa jih je bilo odpuščenih 35. Pomoč pri urejanju nastanitve je v letu 2007 potrebovalo 69 obsojencev.

74,1% obsojencev in mladoletnikov se je ob odpustu vrnilo domov, drugi so si urejali nastanitev na novo (ob pomoči socialne službe v zavodu, centrov za socialno delo in neformalne socialne mreže). Razmere na področju nastanitve obsojencev in mladoletnikov po odpustu se v primerjavi s predhodnim letom skoraj niso spremenile.

- **Materialna pomoč**

Obsojenci in mladoletniki so bili v večini zavodov deležni pomoči v obleki in obutvi (334 primerov), in sicer s strani zavoda, Karitasa ali Rdečega križa. Le 26 obsojencev je ob odpustu prejelo denarno pomoč zavoda.

Za 388 (41,4%) odpuščenih obsojencev in mladoletnikov so se v zavodih že pred odpustom dogovorili za denarno socialno pomoč centra za socialno delo. 305 ali 32,5% odpuščenih obsojencev je bilo ob odpustu napotenih na center za socialno delo, kjer so si po prestani kazni sami urejali denarno socialno pomoč.

Izredno denarno ali materialno pomoč med prestajanjem kazni je iz različnih virov prejelo 79 obsojencev, in sicer za plačilo urejanja osebnih dokumentov, izobraževanja, vozniškega izpita (mladoletniki v prevzgojnem domu) ipd.

1.9.1.4 Svetovanje v postpenalni obravnavi

Svetovanje je ena od posebnosti slovenske postpenalne obravnave, ki se vedno težje ohranja v praksi. Na nekaterih centrih za socialno delo to obliko svetovanja izvajajo strokovni delavci centrov sami, ponekod – predvsem tam, kjer imajo že dolgoletno tradicijo in pozitivne izkušnje – pa za to obliko dela imenujejo prostovoljce, večinoma študente družboslovnih fakultet. V letu 2007 je imelo prostovoljne svetovalce 63 obsojencev. Prostovoljni svetovalci svoje delo opravljajo pod okriljem centrov za socialno delo, verskih organizacij in nevladnih organizacij.

V primerjavi z letom poprej se je število svetovanj po več letih upadanja zopet povečalo, in sicer kar za 39. Največ svetovanj je bilo v zavodu Maribor (23) in Celje (18) v zavodih Dob deset in Koper osem. Dve svetovanji sta potekali v zavodu Murska Sobota ter po eno v zavodih Ig in Slovenska vas.

Zavodi so centrom za socialno delo podali še 41 predlogov za imenovanje svetovalca obsojencev, vendar jih centri za socialno delo kljub zakonskim predpisom niso odobrili. Kljub temu pa je razveseljiv podatek, da ta zelo dobra in učinkovita metoda dela ponovno oživlja. (ibid.)

1.10 SOCIALNA KLIMA V ZAVODIH ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA

Socialna klima⁷ je stanje psihosocialnih odnosov med člani družbene skupine in njihovih odnosov do skupine v celoti. Vzdušje se na subjektivnem področju odraža v zavesti posameznikov kot splošna značilnost družbene skupine in kot kognitivno–emocionalna komponenta stališč članov skupine do okolja (pripadnost, zavračanje, sovraštvo). (Toch, 1978; po Brinc, 1995)

Odnosi v skupini temeljijo na povezanosti (koheziji) in akcijski učinkovitosti skupine. Dobro vzdušje povečuje povezanost med člani in najpogosteje povečuje tudi akcijsko učinkovitost skupine, medtem ko jo slabo vzdušje zmanjšuje.

Socialna psihologija poudarja vpliv naravnega, socialnega in kulturnega okolja na človekovo vedenje. Človek se različno vede v različnem okolju. Okolje vpliva na stališča in vedenje ljudi. Z načrtnim spreminjanjem fizičnega, psihološkega in socialnega okolja se spremeni tudi vedenje posameznika.

Človek je tesno povezan s stvarmi in ljudmi v svojem okolju, zato se njegovo vedenje lahko razume samo ob poznavanju oseb, s katerimi prihaja v stik, je od njih odvisen in z njimi povezan. Človek sprejema spodbude za vedenje iz okolja. Te spodbude so človeku potrebne za njegovo življenjsko aktivnost, za razvoj njegovih sposobnosti in za zadovoljevanje njegovih potreb. Človekovo vedenje je posledica individualnega procesa doživljanja okolja. Pri doživljanju stvarnega okolja ima odločilno vlogo korist, ki jo ima človek od okolja. Človek presoja, koliko okolje zadovoljuje njegove psihološke in družbene potrebe. (Brinc, 1995: 44—45)

Vzdušje v zavodu za prestajanje kazni zapora ustvarjajo delavci in obsojenci. V zavodu za izvrševanje kazni zapora delavci in obsojenci stvarno in psihološko okolje prilagajajo svojim stališčem, namenom, čustvom in predstavam. Teorije osebnosti ugotavljajo, da je človekovo vedenje odvisno v enaki meri od osebnosti in od okolja. Za razlago vedenja je potrebno poznati okolje, v katerem človek živi. Ker je vedenje delavcev in obsojencev odvisno od pritiskov zaporskega okolja, njihovega vedenja ni mogoče pojasniti samo s proučevanjem njihove osebnosti.

⁷ oz. družbeno vzdušje kot ga v vseh svojih raziskavah imenuje dr. Franc Brinc.

Pri razlagi vpliva zaporskega okolja na vedenje delavcev in obsojencev se uporabljajo spoznanja ekološke psihologije o vplivu okolja na človekovo vedenje.

Vse, kar se dogaja z obsojenci v zavodu, sestavlja zavodski režim, ki se razlikuje od zavoda do zavoda in med posameznimi oddelki zavoda. Učinek izvrševanja zaporne kazni v veliki meri zavisi od režima zavoda, ki je rezultat predpisov in pravil, s katerimi zavod uresničuje svojo zamisel o ravnanju z obsojenci. Poleg predpisov zajema režim tudi psihosocialno vzdušje v zavodu, vse oblike življenja in dela, dejavnosti in aktivnosti delavcev in obsojencev in različne vrednote, ki prihajajo do izraza v skupnem življenju delavcev in obsojencev. Družbeno vzdušje je odraz pritiskov, ki jih izvaja zavod na obsojence s formalno organizacijo življenja in dela ter z zapovedmi in prepovedmi za vedenje v določenih položajih. Vsi problemi v delovanju zavodov se odražajo v odnosih med delavci in obsojenci in v njihovem vedenju. Na družbeno vzdušje v pomembni meri vpliva način vodenja zavoda in pričakovanja od delavcev v njihovih socialnih vlogah. Družbeno vzdušje v zavodu v odločilni meri ustvarjajo in oblikujejo vodilni delavci, zato je od njih odvisno, kako zavod dosega svoje namene.

Če so odnosi med ljudmi pomembni v življenju na prostosti, so še bolj pomembni v zavodu za prestajanje kazni zapora, kjer se srečujejo obsojenci in njihovi nadzorovalci. Odnosi med delavci in obsojenci so najpomembnejši vidik zaporniškega življenja. Od njihove kakovosti zavisi v odločilni meri učinek prestajanja kazni zapora.

Po svoji temeljni usmeritvi je družbeno vzdušje v zavodu za prestajanje kazni zapora lahko »terapevtsko« ali »antiterapevtsko«.

Obsojencem z daljšo kaznijo postane zavod za izvrševanje kazni zapora začasni »dom«, v katerem bodo preživeli mesece in leta svojega življenja. Tudi penološkim delavcem postane zavod začasni »dom«, saj v njem preživijo polovico svojega življenja. V zavodu si delavci služijo kruh, uživajo spoštovanje, doživljajo uspehe, razdajajo svoje duševne in telesne moči in dočakajo upokojitev. Zato zavod v pomembni meri vpliva na življenje in vedenje delavcev izven zavoda. Zato je za delavce in obsojence še kako pomembno zavodsko vzdušje, ki se kaže v odnosih med delavci in obsojenci.

Komunikacije med delavci in obsojenci v zavodih za prestajanje kazni zapora temeljijo na odnosu moči, formalne avtoritete, nadrejenosti in podrejenosti. Odnosi med delavci in obsojenci so vnaprej določeni, delavci imajo moč, ki jim jo daje zakon. Za odnos nudenja pomoči obsojencev bi bilo potrebno, da obsojenci zaupajo delavcem, premalo je, če se jih samo bojijo in skrivajo pred njimi svoje vedenje, stališča, misli in želje.

Uporaba strokovnih delavcev različnih specialnosti samo za nadzorovanje obsojencev v zavodih ni le nehumano, neetično temveč tudi neekonomično zaradi visokih stroškov za osebje. Delavci ne morejo obsojencem nuditi pomoči, če je med njimi prepad.

Delavci bi morali razumeti težave obsojencev in biti sposobni za njihovo reševanje. Nudenje pomoči je lažje v majhnih kot v velikih hierarhično organiziranih zavodih, ki imajo sestavine totalne ustanove.

Vse dosedanje raziskave družbenega vzdušja v zavodih za izvrševanje kazni zapora poudarjajo velik vpliv družbenega vzdušja za delo in življenje delavcev in obsojencev. Socialna klima je pomemben dinamičen dejavnik, ki določa vedenje delavcev in obsojencev. Neugodna socialna klima povzroča slabo počutje delavcev in obsojencev, zavira interakcije, povzroča konfliktnost, netolerantnost, pasivnost in nezaupanje. Čimbolj ugodna je klima v zavodu, bolj ugodni so pogoji za delo in lažje je pričakovati delovne uspehe. Boljši uspehi pa povratno prispevajo k boljši socialni klimi zavoda. Za ugodno socialno klimo v zavodu je značilna enakopravnost odnosov med delavci in obsojenci, odprtost izražanja stališč in čustev, permissivnost, demokratičnost, medsebojno zaupanje in spoštovanje. Neugodna socialna klima je odraz nizke kakovosti odnosov med delavci in obsojenci. V zavodih za izvrševanje kazni zapora vsak delavec ustvarja socialno klimo in vsak delavec je pod vplivom prevladujoče klime. Klima se nenehno odraža v vedenju delavcev. Skrb zavoda za delavce lahko v pomembni meri prispeva k ugodni klimi. Ugodna klima prispeva k uspešnosti zavoda, neugodna klima pa ovira doseganje še tistih uspehov, ki bi jih zavod lahko dosegel. Motnje v komunikaciji med delavci in obsojenci so povezane z globljimi procesi v osebnosti in v socialnem okolju. Čeprav so motnje v komunikaciji lahko odraz motene osebnosti, pa so tudi posledica socialnega okolja.

Osnovna sestavina vsakega družbenega vzdušja je družbeno nadzorstvo. To je način, na katerega skupina nadzoruje vedenje in dejavnost svojih članov. Preveč v nadzorstvo usmerjen zavod ustvarja vzdušje nezaupanja, sovražnosti, napadalnosti, maščevalnosti. Če je v zavodu potrebno veliko nadzora, zastraševanja in disciplinskega kaznovanja, je to znak neugodnega družbenega vzdušja. Veliko nadzora ne more ustvariti prijetne človeške skupnosti. Spreminjanje nadzorstveno in kaznovalno usmerjenih zavodov v terapevtsko usmerjene zavode je počasen proces. Družbeno vzdušje se lahko spremeni samo, če se spremenijo odnosi delavcev do obsojencev. Ugodnejša socialna klima odraža bolj strpne medsebojne odnose med delavci in obsojenci, kar je osnova za tretmansko usmeritev zavoda.

Za izboljšanje socialne klime je potrebno spremeniti način vodenja zavoda. Danes se zavodi večinoma vodijo še po tradicionalni metodi, katere bistvo je strogo nadzorovanje, avtoritarni režim, rigidna hierarhija v odnosih in vodenje z ukazi. Obsojenci se podrejajo delavcem iz strahu. Zaporska subkultura je neposredna posledica zaporniške organizacije in psiholoških deprivacij. Delavci uporabljajo pretežno moč in avtoriteto.

Drug sodobnejši način vodenja zavoda pa je vodenje ob enakopravni udeležbi, vključevanju in sodelovanju obsojencev pri vodenju zavoda. Temelj take organizacije je, da so obsojenci odgovorni, ustvarjalni, da znajo reševati probleme, le omogočiti jim je treba udeležbo pri vodenju zavoda. »Participativni« stil vodenja zavoda računa z motivacijo delavcev in obsojencev. Za ustvarjanje motivacije delavcev in obsojencev je pomembno oblikovanje takega delovnega okolja, ki zadovoljuje socialne in kulturne potrebe delavcev in obsojencev. Za doseg tega cilja je potrebno, da delavci in obsojenci poznajo cilje in usmeritve zavoda. To se doseže s komunikacijo in informiranjem delavcev in obsojencev o namenih zavoda. Od vodje zavoda se zahteva, da najde ravnotežje med nadzorstveno in tretmansko vlogo zavoda. To ravnotežje pa se ustvarja s humanizacijo odnosov med delavci in obsojenci. Če delavci razumejo težave obsojencev, jim pomagajo in rešujejo njihove krize zaradi prestajanja kazni zapora, s tem prispevajo k ugodni klimi. Vsi delavci zavoda so odgovorni za humane odnose do obsojencev.

Za ugodno socialno klimo v zavodu je pomembno zaupanje med vodstvom in delavci, celovita skrb za delavce, za visoke osebne dohodke, za stanovanja, za izobraževanje, za športne in rekreativne dejavnosti, ki odpravljajo ali zmanjšujejo posledice stresov, ki jih doživljajo delavci, pomemben je razvoj deljene odgovornosti in odločanja med vodjem in delavci. Danes si vsi vodilni delavci zavodov prizadevajo zlasti za organizacijo zavoda, ki bi jim olajšala nadzorovanje obsojencev. Vsa skrb je namenjena obsojencem, pozablja pa se na delavce in njihove probleme. Vendar delavci ne morejo reševati problemov obsojencev, dokler niso rešeni njihovi lastni problemi. Če je bilo morda v zadnjih letih kar precej narejenega za izboljšanje standarda in ravnanja z obsojenci, je bilo malo storjenega za boljše počutje delavcev. (Brinc, 1995: 44—56)

2. PROBLEM

Problem, ki je vplival na mojo odločitev za raziskovanje socialne klime v slovenskih zaporih, je prenatrpanost le-teh ter preobremenjenost strokovnih delavcev. Našteta problema sta pomembna dejavnika, ki vplivata na odnose med strokovnimi delavci in zaporniki ter posledično na socialno klimo v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora.

Že od nekdaj me je zanimalo življenje za zaporskimi zidovi, moje zanimanje za to področje pa se je še stopnjevalo po izkušnji, ki sem jo doživela med študijsko prakso. Največji izziv tekom prakse je bil obisk zapora na Dobu in timski sestanek z zaprto osebo. Poleg tega je bil eden izmed mojih najljubših predmetov tekom študija Kazensko pravo s kriminologijo. Na predavanjih dr. Dragana Petrovca sem z veliko mero radovednosti bogatila svoje znanje o kazenskem pravu in vsrkavala vase njegove dolgoletne penološke izkušnje.

K moji odločitvi za to temo je prispevala tudi problematika, ki je bila tekom lanskega leta pogosta tema medijev. To je bil nov predlog kazenskega zakonika, ki med drugim vključuje tudi dosmrtno kazen zapora. Deljena mnenja stroke ob novem predlogu kazenskega zakonika ter prenatrpanost slovenskih zaporov sta bili ključni pri moji odločitvi za raziskovanje življenja v zavodih za prestajanje kazni zapora.

Poglavitna okoliščina pa je bila ravno moja radovednost, moja želja po raziskovanju življenja v zavodih za prestajanje kazni zapora.

Če so odnosi med ljudmi pomembni v življenju na prostosti, so še bolj pomembni v zavodu za prestajanje kazni zapora, kjer se srečujejo obsojenci in njihovi nadzorovalci. Odnosi med delavci in obsojenci so najpomembnejši vidik zaporniškega življenja. Od njihove kakovosti v odločilni meri zavisi učinek prestajanja kazni zapora.

Za ugodno socialno klimo v zavodu je pomembno tudi zaupanje med vodstvom in delavci, celovita skrb za delavce, za visoke osebne dohodke, za stanovanja, za izobraževanje, za športne in rekreativne dejavnosti, ki odpravljajo ali zmanjšujejo posledice stresov, ki jih doživljajo delavci, pomemben je razvoj deljene odgovornosti in odločanja med vodjem in delavci. Tako je bil eden od ciljev moje raziskave ugotoviti, kako se počutijo penološki delavci na delovnem mestu, kako doživljajo odnose med sabo in obsojenci ter kakšno je njihovo stališče do namenov kaznovanja.

Cilji moje raziskave so:

- Ugotoviti, kakšna so stališča tako zapornikov kot zaposlenih do posameznega zavoda za prestajanje kazni zapora;
- preko vprašalnika ugotoviti, kakšna socialna klima vlada v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora;
- komu v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora zaporniki najbolj zaupajo in se nanj obračajo po pomoč;
- kako penološki delavci doživljajo svoj poklic, v čem vidijo prednosti in slabosti svojega poklica;
- pridobiti vpogled v dogajanje v zavodih za izvrševanje kazni zapora in s tem spoznavanje režimov teh zavodov, kakor jih doživljajo delavci in obsojenci.

Tako sem ob začetku raziskovanja socialne klime v zavodih za prestajanje kazni zapora postavila naslednje hipoteze:

- H0: Obsojenci v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje so mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v zavodu. Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.
- H0: Obsojenci v vseh treh zavodih bi se v primeru, da bi imeli težak osebni problem, v enaki meri obračali po pomoč tako na vzgojitelja, psihologa, socialnega delavca, upravnika zavoda, inštruktorja kot tudi na paznika ali obsojenca - prijatelja.
- H0: Zaposleni tako v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Maribor kot tudi v celjskem zavodu so običajno zadovoljni s svojo službo.
- H0: Delavci tako v celjskem, kot tudi v ljubljanskem in mariborskem zavodu za prestajanje kazni zapora se počutijo varne na delovnem mestu. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.
- H0: Zaposleni v celjskem, mariborskem in ljubljanskem zavodu imajo podobno stališče do večanja represivnih ukrepov z namenom zmanjševanja kriminalitete. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.
- H0: Zaposleni tako v celjskem, mariborskem kot tudi v ljubljanskem zavodu imajo pozitivno stališče do rehabilitacijskih programov za obsojence. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

- kvantitativna
- deskriptivna

Raziskava je deskriptivna oz. opisna, ker ugotavljam stanje na eni ali več spremenljivkah pri določeni populaciji. Ker sem izbrala številčne podatke, je raziskava kvantitativna.

3.2 SPREMENLJIVKE

Neodvisne:

- starost
- višina izrečene kazni
- količina že prestane kazni
- starost ob prvi zaposlitvi
- delovna doba
- zavod za prestajanje kazni zapora (Celje, Maribor, Ljubljana)
- zaprta oseba
- zaposleni

Odvisne:

- stališča do zapora (Ali se strinjate z navedenimi trditvami: V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje. Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal. Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.)
- mnenja o namenu zapiranja obsojencev v kazenske zavode
- na koga bi se obsojenci obrnili po pomoč
- zadovoljstvo s službo
- počutje ogroženosti
- prednosti poklica
- težave in neprijetnosti poklica
- mnenja o novem predlogu kazenskega zakonika

3.3 MERSKI INSTRUMENTI

Podatke sem pridobivala z vnaprej pripravljenimi vprašalniki.

Vprašalnik za delavce:

- vprašalnik o stališčih do zavoda (17 vprašanj)

Vprašalnik za obsojence:

- vprašalnik o stališčih do zavoda (12 vprašanj)

Vprašalnika o stališčih do zavoda sta dva ločena vprašalnika za zaposlene in zaprte osebe.

Vprašalnika med drugim vsebujeta tri enake trditve, ki jih je možno med seboj primerjati.

Vprašalnik o stališčih do zavoda za zaposlene meri predvsem: zadovoljstvo s službo, počutje ogroženosti od obsojencev, tri trditve, ki so enake tako za obsojence kot za zaposlene v zavodu, prednosti in slabosti službe in kaj je namen zapiranja obsojencev v zavode za prestajanje kazni zapora.

Vprašalnik o stališčih do zavoda za zapornike vsebuje 12 vprašanj. Od teh vprašanj so tri trditve enake kot pri vprašalniku za osebje, poleg teh trditev pa sestavljajo vprašalnik še vprašanja o tem, kaj je namen zapiranja obsojencev v zavode za prestajanje kazni zapora ter na koga bi se zaporniki obrnili, če bi potrebovali pomoč.

3.4 POPULACIJA IN VZORČENJE (SUBJEKTI)

V raziskavo so bili vključeni obsojenci in delavci naslednjih zavodov:

- Zavoda za prestajanje kazni zapora Maribor,
- Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana,
- Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.

V raziskavo sem vključila obsojence, ki prvič prestajajo kazen zapora, če je od nastopa zaporne kazni do dneva anketiranja minilo več kot 30 dni. Vključeni so bili tudi povratniki na prestajanju kazni zapora v istem zavodu/oddelku.

Zaradi namena raziskave nisem izvedla posebnega vzorčenja, temveč sem v raziskavo zajela toliko obsojencev, kolikor jih je bilo med anketiranjem v zavodu dosegljivih in anketiranja niso odklonili.

V raziskavo sem prav tako vključila uslužbence (strokovne in vodilne delavce, inštruktorje ter pooblaščené uradne osebe), ki so v zavodu zaposleni najmanj 30 dni.

Izločeni so bili tisti uslužbenci, ki nimajo neposrednega stika z zaporniki (npr. administrativna služba).

S strani Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, natančneje vodje oddelka za vzgojo in izobraževanje ge. Lucije Tekavčič mi je bila dodeljena kontaktna oseba vsakega izmed zavodov, s katerim sem se dogovarjala za način izvedbe anketiranja.

V vsakem izmed zavodov sem se po predhodnem pogovoru z go. Lucijo Tekavčič dogovorila, da v zavodu pustim pripravljene anketne vprašalnike in jih pridem iskat, ko bodo v večini izpolnjeni. Tako so obsojencem anketna vprašanja razdelili strokovni delavci na timskih sestankih, uslužbenci pa so ankete izpolnili v času službe, ko so zato našli primeren čas, ki ni motil poteka njihovega dela v zavodu.

Tako sem v posameznem Zavodu za prestajanje kazni zapora dobila naslednje število vrnjenih anketnih vprašalnikov:

- Zavoda za prestajanje kazni zapora Maribor (35 zaprtih oseb, 32 zaposlenih),
- Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana (9 zaprtih oseb, 17 zaposlenih),
- Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje (32 zaprtih oseb, 37 zaposlenih).

3.5 ZBIRANJE PODATKOV

V mesecu marcu sem imela izdelane anketne vprašalnike, ki jih je pregledal tudi moj mentor dr. Dragan Petrovec. Zbiranja podatkov sem se v začetku lotila tako, da sem poslala po elektronski pošti prošnjo za izvedbo anketiranja vsem upravnikom zavodov za prestajanje kazni zapora v Sloveniji. Tako sem dne 04. 03. 2008⁸ od Urada za izvrševanje kazenskih sankcij, natančneje od gospe Lucije Tekavčič dobila vabilo na razgovor ter predstavitev svojih raziskovalnih vprašanj. Na razgovoru dne 07. 03. 2008 sem predstavila svoje anketne vprašalnike, prav tako pa sem se z gospo Lucijo Tekavčič dogovorila, katere zavode za prestajanje kazni zapora bi zajela v svoj vzorec. Razgovor z go. Lucijo Tekavčič je bil zelo prijeten. Pozitivno sem bila presenečena nad njenim zanimanjem za mojo raziskovalno delo. Dogovorili sva se, da bo sama pridobila dovoljenje posameznih zavodov za raziskavo, nato pa ga bo posredovala meni. Na podlagi omenjenega razgovora sem po treh dneh dobila soglasje za raziskavo od naslednjih zavodov: Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavod za prestajanje kazni zapora Maribor, Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje, medtem ko od Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob soglasja nisem prejela. Kasneje sva imeli z go. Lucijo Tekavčič tudi telefonski pogovor, v katerem mi je zatrdila, da soglasja od Zavoda za prestajanje kazni zapora Dob nisem prejela zaradi nekaterih razlogov, ki niso povezani z mano. To sem ji tudi verjela, saj mi je gospod Jože Podržaj, preden sem sploh vedela, da rabim dovoljenje Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, v elektronski pošti odgovoril, da soglašča z mojim raziskovanjem v primeru, da se predhodno sestaneva, mu predstavim svoja raziskovalna vprašanja ter se dogovoriva za način zbiranja podatkov.

Tako sem dobila dovoljenje treh zavodov, ki so bili dober vzorec moji raziskavi. Poleg tega pa mi je gospa Lucija Tekavčič posredovala tudi telefonske številke kontaktnih oseb v posameznem zavodu.

Tako sem po telefonu kontaktirala z g. Fulviom Dolganom iz Zavoda za prestajanje kazni zapora Ljubljana, z g. Ivanom Kosom iz Zavoda za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje ter z g. Marjanom Šoštaričem, ki je zaposlen v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor.

⁸ Podrobnejši kronološki zapis poteka raziskave sledi kot priloga.

Z vsemi tremi sem se najprej dogovorila za sestanek, na katerem sem vsem predstavila namen svoje raziskave, svoja raziskovalna vprašanja ter se dogovorila za način zbiranja podatkov. V vseh zavodih sem se dogovorila, da prinesem dogovorjeno število anketnih vprašalnikov, ki bi jih naj strokovni delavci razdelili zaprtim osebam ter strokovnim sodelavcem. Proces pridobivanja izpolnjenih anketnih vprašalnikov naj bi trajal približno en teden.

Prvi, s katerim sem se dogovorila za sestanek, je bil g. Fulvio Dolgan, ki je zaposlen kot pedagoški delavec v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, na Povšetovi. To je bil hkrati tudi moj drugi stik z zavodom. Prvič sem bila v Zavodu za prestajanje kazni zapora na Dobu v tretjem letniku tekom študijske prakse. Takrat sem prisostvovala na tinskem sestanku z zaprto osebo obsojeno spolne zlorabe svoje hčerke. Priznati moram, da mi delo z zaprtimi osebami predstavlja nekakšen osebni izziv, čeprav sem med svojim raziskovalnim delom spoznala marsikatero neprijetnost tega poklica. Ko sem prišla na dan sestanka v Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana na Povšetovi, sem se soočila z nekaterimi lastnimi predsodki, za katere sem osebno menila, da jih nimam. Pred močno varovano zgradbo na Povšetovi so namreč ravno pripeljali osebo, vključeno v lisice z dvema policajema na vsaki strani. Prevzel me je nek notranji strah, ki nikakor nima zveze z mojim realnim razmišljanjem. Moje mnenje namreč je, da zaporniki niso neke zveri, ki bi vsaki osebi hotele nekaj slabega, tako kot je nemalokrat prikazano v sredstvih javnega obveščanja. Ta dogodek je bil moje srečanje z nekim osebnim predsodkom, za katerega sem menila, da ne obstaja. Tako je bilo moje raziskovalno delo tudi neke vrste osebna rast, saj sem premagala neki notranji, neutemeljeni, splošno veljavni strah pred zapori in zaprtimi osebami.

Pogovoru z g. Fulviom Dolganom je sledil še pogovor z g. Kosom ter g. Šoštaričem. Zbiranje podatkov je tako potekalo v mesecu marcu in aprilu, v Zavodu za prestajanje kazni Ljubljana pa se je zbiranje podatkov zavleklo še v mesec maj. V Celju in Mariboru je potekalo zbiranje podatkov zelo usklajeno in hitro. Tako g. Kos kot g. Šoštarič sta bila zelo naklonjena mojemu raziskovalnemu delu, tako da je zbiranje podatkov v vsakem izmed teh dveh zavodov potekalo približno teden dni. Povsem druga zgodba pa je bila v Ljubljani. Podatke sem po dogovoru z g. Fulviom Dolganom najprej začela zbirati v ljubljanskem zavodu, zbiranje podatkov pa je trajalo najdlje. Lahko rečem, da je že tekom zbiranja podatkov bilo opaziti zelo slabe razmere v omenjenem zavodu. Tudi sam g. Dolgan je večkrat rekel, da v zavodu vlada kaos. V tem zavodu sem v primerjavi z drugima dvema opazila tudi, da so delavci zavoda zelo pogosto na bolniškem staležu, kar kaže na njihovo poklicno pregorelost. To pa ni nič čudnega ob dejstvu, da imajo v zavodu skoraj dvestoodstotno prezasedenost.

3.6 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava podatkov je potekala ročno, vse izpolnjene vprašalnike sem si oštevilčila in si naredila tabelo, v katero sem potem vpisovala šifre odgovorov. Pod tabelo sem si zapisala število enakih odgovorov na vsako vprašanje posebej, da sem imela pri računanju že preštete podatke. Nato sem podatke obdelala še računalniško s pomočjo programa Microsoft Office Excel.

Hipoteze sem preverila z χ^2 statistiko. Po zaključenem postopku sem hipoteze sprejela ali ovrgla.

4. REZULTATI

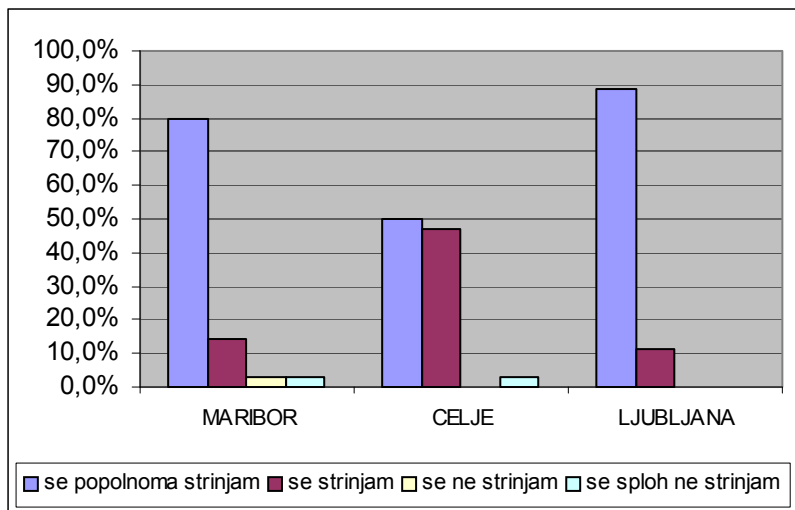
4.1 REZULTATI, KI SEM JIH PRIDOBILA Z ANKETIRANJEM OBSOJENCEV

Vse tabele in grafi kažejo primerjavo vseh treh zavodov: Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavod za prestajanje kazni zapora Maribor ter Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.

Tabela 4.1.1: Stališče, da bi morali obsojencem olajšati življenje v zavodu

1. V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje:	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
se popolnoma strinjam	28	80,0%	16	50,0%	8	88,9%
se strinjam	5	14,3%	15	46,9%	1	11,1%
se ne strinjam	1	2,9%	0	0,0%	0	0,0%
se sploh ne strinjam	1	2,9%	1	3,1%	0	0,0%
skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

Graf 4.1.1: Stališče, da bi morali obsojencem olajšati življenje v zavodu

Iz grafa in tabele je razvidno, da se večina (88,9%) obsojencev v Ljubljani popolnoma strinja s trditvijo, da bi jim morali v zavodu olajšati življenje, 11,1% pa se s trditvijo strinja. Prav tako je v Mariboru večina obsojencev istega mišljenja, s trditvijo se popolnoma strinja 80% vseh anketiranih, 14,3% anketiranih se s trditvijo strinja, eden od anketiranih se s trditvijo ne strinja (2,9%), prav tako pa se s trditvijo eden od anketiranih nikakor ne strinja (2,9%).

Medtem ko se v Celju s to trditvijo popolnoma strinja 50% vseh anketiranih, 46,9% se s trditvijo strinja, le eden od anketiranih se s trditvijo sploh ne strinja, kar predstavlja 3,1% vseh anketiranih.

Iz pridobljenih podatkov lahko sklepamo na visoko prisotnost represije v slovenskih zaporih nasploh, saj je zelo velika večina vseh anketiranih v vseh treh zavodih mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v zavodu.

H0: Obsojenci v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje so mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v Zavodu. Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.

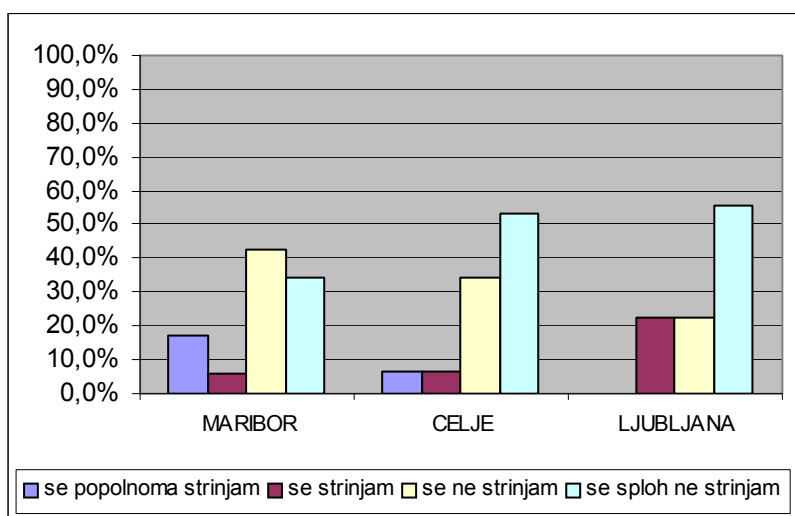
Po izračunu je χ^2 (0,07) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99) zato ničelno hipotezo obdržimo.

Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.

Tabela 4.1.2: Trditev, da samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
2. Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal:		F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	6	17,1%	2	6,3%	0	0,0%
	se strinjam	2	5,7%	2	6,3%	2	22,2%
	se ne strinjam	15	42,9%	11	34,4%	2	22,2%
	se sploh ne strinjam	12	34,3%	17	53,1%	5	55,6%
	skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

Graf 4.1.2: Trditev, da samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal

Iz tabele in grafa so razvidne določene razlike v stališčih do kaznovanja med zaprtimi osebami v treh različnih zavodih.

V Mariboru in Ljubljani se približno četrtna anketiranih s to trditvijo strinja (približno 22%), medtem ko je v Celju ta odstotek bistveno nižji (6,3% se s to trditvijo popolnoma strinja in 6,3% obsojencev se s to trditvijo strinja). V večini pa se v vseh treh zavodih obsojenci s to trditvijo ne strinjajo.

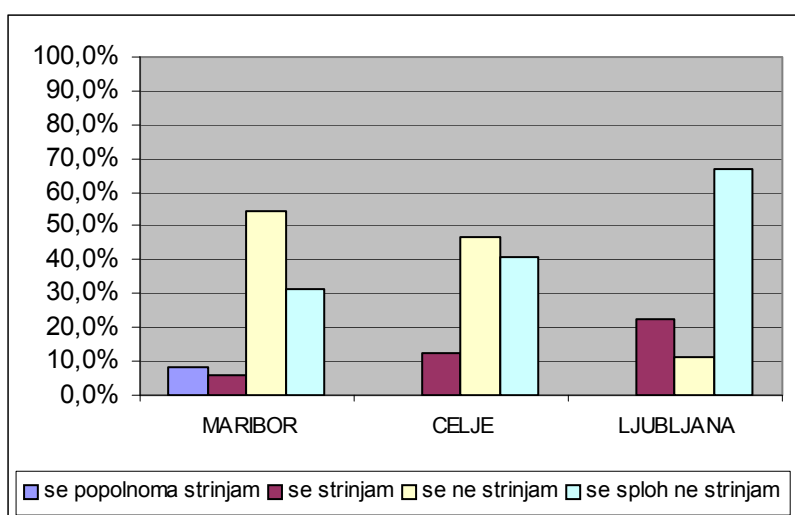
V Mariboru se s to trditvijo ne strinja 42,9% obsojencev, 34,3% obsojencev pa se s to trditvijo sploh ne strinja. V Celju se kar 53,1% obsojencev s to trditvijo sploh ne strinja, 34,4% anketiranih pa se s trditvijo ne strinja. Prav tako se v Ljubljani s to trditvijo nikakor ne strinja 55,6% vseh anketiranih, 22,2% anketiranih se s trditvijo ne strinja, prav takšen odstotek anketiranih (22,2%), pa se s trditvijo strinja.

Ti podatki dokazujejo, da vsa prizadevanja različnih strokovnjakov, da bi povišali dolžino kazni, nikakor ne morejo preprečiti izvrševanja kaznivih dejanj. Tako lahko trdim, da uvedba novega kazenskega zakonika zagotovo ne bo prispevala k zmanjševanju kriminalitete.

Tabela 4.1.3: Trditev, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
3.	Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci:	F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	3	8,6%	0	0,0%	0	0,0%
	se strinjam	2	5,7%	4	12,5%	2	22,2%
	se ne strinjam	19	54,3%	15	46,9%	1	11,1%
	se sploh ne strinjam	11	31,4%	13	40,6%	6	66,7%
	skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

Graf 4.1.3: Trditev, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci

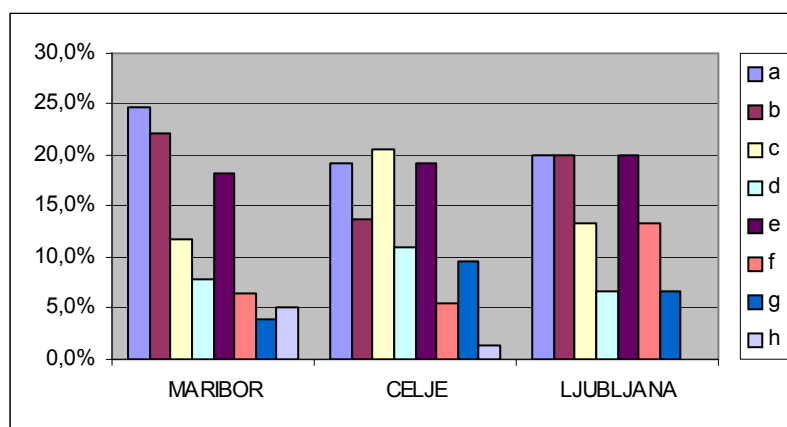
Iz tabele in grafa so razvidni zelo podobni rezultati kot pri zgornji trditvi. Kar dokazuje, da strogotost dela z obsojenci ne vpliva na zmanjševanje kriminala. To pomeni, da se z represijo nikakor ne da zmanjševati kriminala. Rezultate tako lahko interpretiram tudi kot pozitivno naravnost obsojencev k utilitarizmu oz. k izvajanju tretmanskih metod.

Najvišji odstotek obsojencev, ki se nikakor ne strinja s trditvijo, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci, je v Ljubljani (kar 66,7%), prav tako se v mariborskem zavodu za prestajanje kazni zapora s to trditvijo nikakor ne strinja 31,4% anketiranih, s trditvijo se ne strinja 54,3% anketiranih. V celjskem zavodu se s trditvijo ne strinja 46,9% anketiranih, 40,6% anketiranih pa se s trditvijo sploh ne strinja. Iz navedenih podatkov sledi ponovno sklep, da represivnejši zavodi ne pripomorejo pri zmanjševanju kriminalitete.

Tabela 4.1.4: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode

4. Kaj je po vašem mnenju namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
a. da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje	19	24,7%	14	19,2%	3	20,0%
b. da se jih zastraši, da nebi ponavljali kazniva dejanja	17	22,1%	10	13,7%	3	20,0%
c. da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj	9	11,7%	15	20,5%	2	13,3%
d. da se z njihovim zapiranjem v zavode zavaruje družbo pred kriminalom	6	7,8%	8	11,0%	1	6,7%
e. da se jih prevzgoji	14	18,2%	14	19,2%	3	20,0%
f. da se s kaznijo zastrašijo drugi ljudje, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj	5	6,5%	4	5,5%	2	13,3%
g. s kaznovanjem se krepi morala in odgovornost ljudi	3	3,9%	7	9,6%	1	6,7%
h. ne vem, ne razmišljam o tem	4	5,2%	1	1,4%	0	0,0%
skupaj	77	100,0%	73	100,0%	15	100,0%

Graf 4.1.4: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode

Graf in tabela prikazujeta podatke, kaj je po mnenju obsojencev namen zapiranja v kazenske zavode. V Mariboru večina obsojencev meni, da je namen zapiranja, da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje, na drugem mestu je zastraševanje obsojencev, da ne bi ponavljali kaznivih dejanj.

Ta dva namena sta dobila največ odstotkov (20%) tudi med zaprtimi osebami v Ljubljani, poleg tega pa ima enako število odstotkov med ljubljanskimi obsojenci tudi namen prevzgoje. Med celjskimi obsojenci pa je dobil najvišji odstotek namen, da se jim v času prestajanje zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj. Na drugem mestu z 19,2% sta kaznovanje za storjeni zločin in prevzgoja. Najmanj obsojencev (3,9% v Mariboru) je mišljenja, da se s kaznovanjem krepi morala in odgovornost ljudi.

V Ljubljani sta dobila najmanjši odstotek krepitev morale in odgovornosti ljudi ter namen varovanja družbe pred kriminalom. Med celjskimi obsojenci je na zadnjem mestu namen zastraševanja drugih ljudi, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj.

Tabela 4.1.5: povprečna starost⁹

Tabela 4.1.6: povprečna višina izrečene kazni

Tabela 4.1.7: povprečna višina že prestane kazni

	MARIBOR	CELJE	LJUBLJANA
5. povprečna starost anketiranih	33,1 let	23 let	31,75 let
6. povprečna višina izrečene kazni	36 mesecev	35,6 mesecev	25,2 mesecev
7. povprečna višina že prestane kazni	25,1 mesecev	21,1 mesecev	16,6 mesecev

Iz tabele je razvidno, da je povprečna starost anketiranih najnižja (23 let) v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zavora in kazni zavora Celje, kar je bilo tudi pričakovano, saj gre za mladoletniški zavor. Povprečna starost anketiranih v Ljubljani je (31,75) let in v Mariboru (33,1) let. Ta podatek me je kar malo presenetil, saj sem prišla do ugotovitve, da so med anketiranimi, ki so bili vključeni v mojo raziskavo, zelo mladi ljudje. Presenetil pa me je tudi podatek, da je v Celju, čeprav gre za mladoletniški zavor, zelo visoka povprečno izrečena kazen (35,6 mesecev), v Ljubljani pa je ta višina kazni med anketiranimi relativno nizka (25,2 meseca). Iz podatkov je razvidno, da so bile v mojo raziskavo zajete osebe s povprečno nižjimi izrečenimi kaznimi. Poleg tega je iz tabele razviden tudi podatek, da so v poprečju vsi anketirani prestali že polovico izrečene kazni.

⁹ Na vprašanja od 5—11 nisem dobila odgovorov od vseh anketiranih, saj bi po njihovem mnenju iz teh odgovorov lahko sklepali na identiteto posameznika. Tako tudi podatki, ki sem jih dobila na ta vprašanja ne morem trditi, da so 100% relevantni, saj bi kdo utegnil podati tudi neresničen odgovor, prav zaradi tega, da ne bi mogli sklepati na njegovo identiteto.

Tabela 4.1.8: Število prestajanja kazni

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
8.	Katero kazen zapora za kazniva dejanja sedaj prestajate?	F	F%	F	F%	F	F%
	prvo	17	48,6%	26	81,3%	3	37,5%
	drugo	9	25,7%	2	6,3%	2	25,0%
	tretjo	6	17,1%	2	6,3%	0	0,0%
	četrto	1	2,9%	0	0,0%	1	12,5%
	peto	0	0,0%	1	3,1%	1	12,5%
	šesto in več	2	5,7%	1	3,1%	1	12,5%
	skupaj	35	100,0%	32	100,0%	8	100,0%

Graf 4.1.5: Število prestajanja kazni

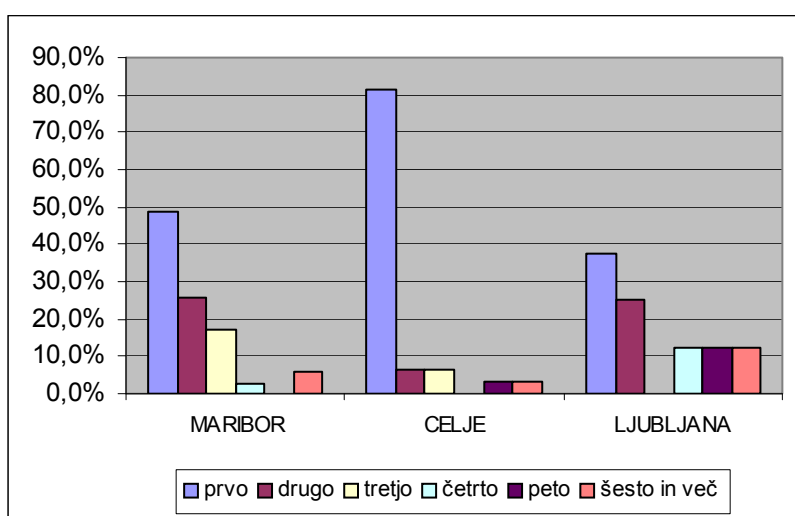

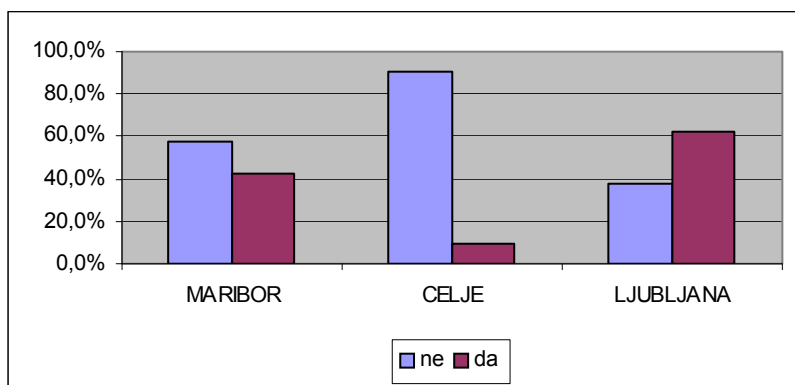
Tabela in graf prikazujeta število prestajanja kazni zapora anketiranih. Iz tabele in grafa je razvidno, da večina anketiranih v Zavodu za prestajanje kazni zapora Celje (81,3%) prestaja svojo prvo kazen zapora. Ta podatek je nekako pričakovan, saj gre za mladoletniški zapor, čeprav je med anketiranimi v Celju celo 3,1% takih, ki prestajajo že svojo šesto kazen ali celo več. Ta podatek je zelo zaskrbljujoč, saj gre v povprečju za zelo mlade ljudi. Podatki kažejo, da v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor slaba polovica (48,6%) vseh anketiranih prestaja svojo prvo kazen zapora, dobra četrtnina (25,7%) jih prestaja drugo zaporno kazen, 5,7% anketiranih pa prestaja svojo šesto kazen zapora ali več. Iz podatkov, ki sem jih pridobila z anketiranje obsojencev v ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora, je razvidno, da je v tem zavodu med anketiranimi največ povratnikov. Svojo prvo kazen zapora prestaja le 37,5% vseh anketiranih, medtem ko četrto zaporno kazen ali več prestaja prav takšen odstotek anketiranih skupaj.

Ta podatek je zelo zaskrbljujoč, saj kaže na visok delež povratnikov in posledično na slab učinek rehabilitacije¹⁰ zapornikov v času prestajanja kazni zapora.

Tabela 4.1.9: Prestajanje kazni v istem zavodu

9. Ali ste že kdaj prestajali kazen v tem zavodu?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
ne	20	57,1%	29	90,6%	3	37,5%
da	15	42,9%	3	9,4%	5	62,5%
skupaj	35	100,0%	32	100,0%	8	100,0%

Graf 4.1.6: Prestajanje kazni v istem zavodu

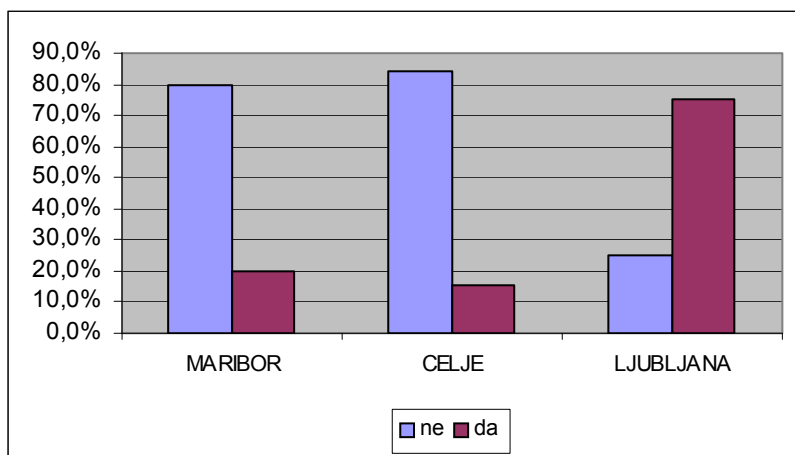
Iz tabele in grafa je razvidno, da je v zavodu v Celju najmanjši delež anketiranih (9,4%), ki so že prestajali kazen zapora v tem zavodu. V Mariboru je takih obsojencev 42,9%, v Ljubljani pa je ta delež najvišji, (62,5%) vseh anketiranih.

¹⁰ Z rehabilitacijo mislim predvsem na pripravo zapornika na življenje po prestani zaporni kazni. Lahko pa je tudi priprava na življenje po prestani kazni dobra in strokovna, medtem ko družba ni pripravljena sprejeti osebe, ki je bila zaprta v svoje okolje in jo avtomatično izloči ter ji onemogoči normalno vključitev nazaj v vsakdanje življenje na prostosti. To pa je po mojem mnenju zelo visok dejavnik povratništva, saj takšna oseba nima niti priložnosti za boljše, družbeno sprejemljivo življenje.

Tabela 4.1.10: Ali ste bili pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?

	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
Ali ste bili pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v 10. Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?						
ne	28	80,0%	27	84,4%	2	25,0%
da	7	20,0%	5	15,6%	6	75,0%
skupaj	35	100,0%	32	100,0%	8	100,0%

Graf 4.1.7: Ali ste bili pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?

Podatki, ki so razvidni iz tabele in grafa, prikazujejo odstotek zaprtih oseb, ki so bile že pred 18. letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko poboljševalnih zavodih za polnoletne. Najvišji odstotek anketiranih, ki so bili že pred 18. letom v takšnih zavodih, je v Ljubljani (75%). Ta odstotek je katastrofalen, saj prikazuje neuspešno delo strokovnih služb, ki se ukvarjajo z mladostniki, ki zaidejo že zelo zgodaj na kriva pota. To pomeni, da strokovne službe niso dovolj usposobljene, da bi takšnim mladostnikom zagotovile varno okolje, v katerem bi si lahko ustvarili samostojno življenje, ki ni povezano s kriminalom. Odstotka anketiranih v Celju in Mariboru sta si podobna (20% Maribor in 15,6% Celje).

Tabela 4.1.11: Čas, preživet v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne

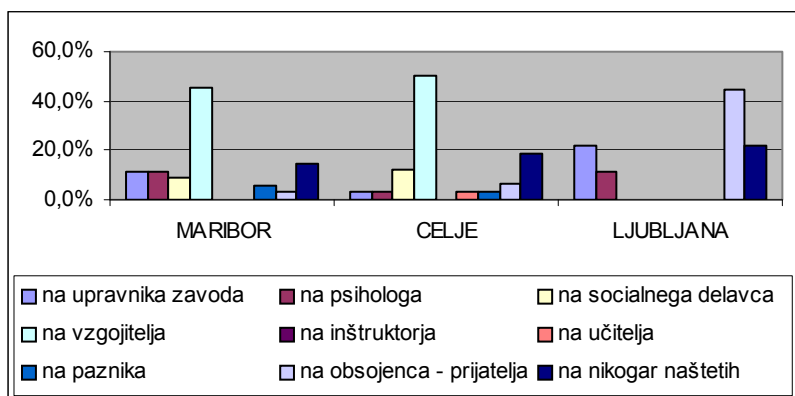
	MARIBOR	CELJE	LJUBLJANA
11. Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživel v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?	9,3 mesecev	20,8 mesecev	33,6 mesecev

Zgornja tabela prikazuje čas, preživet v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne. Največ svojega časa so preživel anketirani v Ljubljani (33,6 mesecev), v vzgojnih zavodih, v Radečah ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne. Nekaj manj anketirani v Celju (20,8 mesecev), najmanj časa pa anketirani v Mariboru (9,3 mesece).

Tabela 4.1.12: Na koga v zavodu bi se obsojenci najprej obrnili po pomoč?

12. Če bi danes imeli težak osebni problem in bi se želeli o njem pogovoriti, na koga v tem zavodu bi se najprej obrnili po pomoč?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
na upravnika zavoda	4	11,4%	1	3,1%	2	22,2%
na psihologa	4	11,4%	1	3,1%	1	11,1%
na socialnega delavca	3	8,6%	4	12,5%	0	0,0%
na vzgojitelja	16	45,7%	16	50,0%	0	0,0%
na inštruktorja	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
na učitelja	0	0,0%	1	3,1%	0	0,0%
na paznika	2	5,7%	1	3,1%	0	0,0%
na obsojenca - prijatelja	1	2,9%	2	6,3%	4	44,4%
na nikogar naštetih	5	14,3%	6	18,8%	2	22,2%
skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

Graf 4.1.8: Na koga v zavodu bi se obsojenci najprej obrnili po pomoč?

Iz tabele in grafa so razvidni nekateri izmed ključnih podatkov moje raziskave. Podatki kažejo, da tako v mariborskem kot v celjskem zavodu uživajo največje zaupanje zapornikov vzgojitelji zavodov. 45,7% vseh anketiranih v Mariboru in 50% vseh anketiranih v Celju bi se po pomoč obrnili na vzgojitelja zavoda. Na socialnega delavca bi se v Celju obrnili 12,5% vseh anketiranih, v Mariboru pa 8,6% anketiranih. Ponovno pa je zelo zaskrbljujoč podatek, da v ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora praktično nobeden od strokovnih delavcev ne uživa zaupanja obsojencev.

44,4% vseh anketiranih bi se po pomoč obrnili kar na obsojenca – prijatelja, 22,2% anketiranih pa se po pomoč ne bi obrnili na nikogar od naštetih. Iz teh podatkov lahko sklepamo na zelo neugodno klimo v ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora. Najvišje zaupanje obsojencev uživa upravnik Zavoda za prestajanje kazni zapora v Ljubljani (22,2%).

H0: Obsojenci v vseh treh zavodih bi se v primeru, da bi imeli težak osebni problem, v enaki meri obračali po pomoč tako na vzgojitelja, psihologa, socialnega delavca, upravnika zavoda, inštruktorja kot tudi na paznika ali obsojenca - prijatelja.

Ker je χ^2 (94,2) večji od tabelirane kritične meje (23,68), hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, zavrnamo.

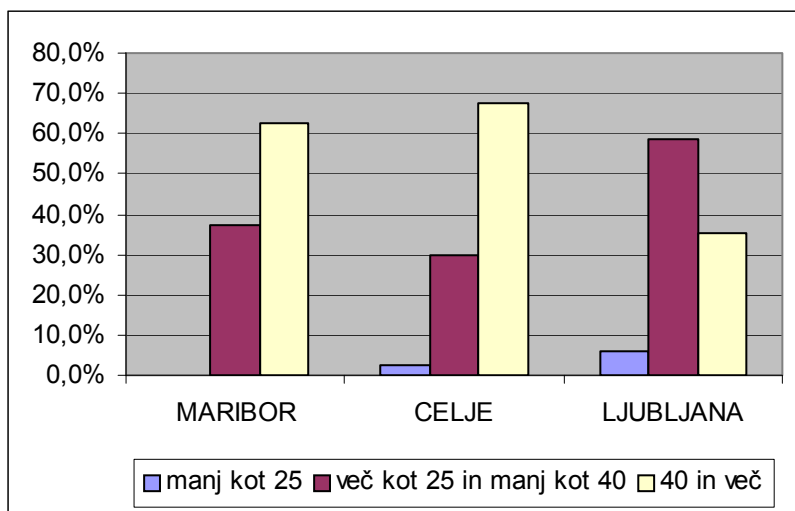
4.2 REZULTATI, KI SEM JIH PRIDOBILA Z ANKETIRANJEM ZAPOSLENIH

Vse tabele in grafi kažejo primerjavo med vsemi tremi zavodi: Zavod za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavod za prestajanje kazni zapora Maribor ter Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje.

Tabela 4.2.1: Starost zaposlenih

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
1. Koliko ste stari?		F	F%	F	F%	F	F%
	manj kot 25	0	0,0%	1	2,7%	1	5,9%
	več kot 25 in manj kot 40	12	37,5%	11	29,7%	10	58,8%
	40 in več	20	62,5%	25	67,6%	6	35,3%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.1: Starost zaposlenih

Iz tabele in grafa je razvidno, da je v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje najstarejši kader (67,6% zaposlenih je starih 40 let in več), prav tako je v Mariboru večina zaposlenih starejših od 40 let (62,5%). V Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana pa je največje število (58,8%) vseh zaposlenih starih več kot 25 in manj kot 40 let.

Tabela 4.2.2: Starost ob zaposlitvi v zavodu

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
2. Koliko ste bili stari, ko ste se prvič zaposlili v tem zavodu?		F	F%	F	F%	F	F%
	manj kot 25	8	25,0%	10	27,0%	8	47,1%
	več kot 25 in manj kot 40	21	65,6%	24	64,9%	8	47,1%
	40 in več	3	9,4%	3	8,1%	1	5,9%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

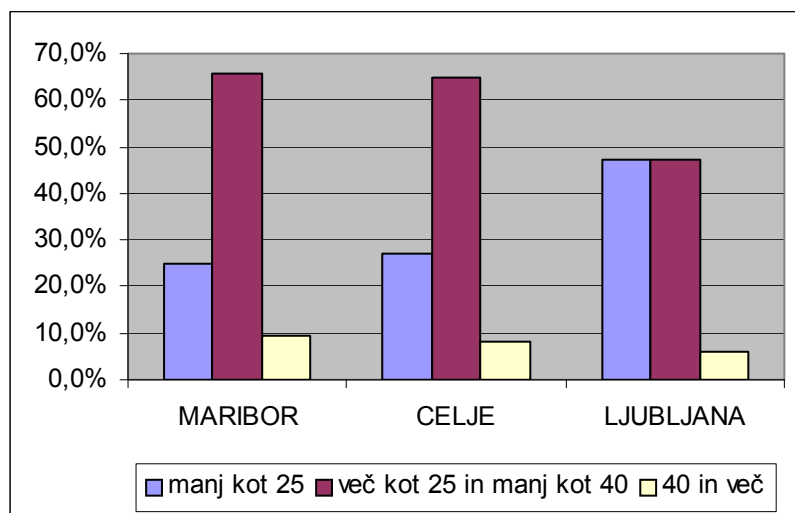
Graf 4.2.2: Starost ob zaposlitvi v zavodu

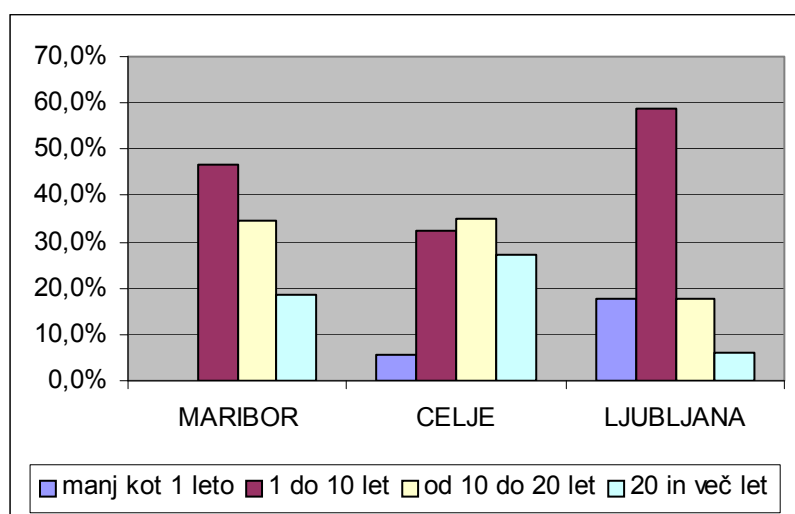
Tabela in graf prikazujeta starost ob prvi zaposlitvi v tem zavodu. V Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor je bilo večina vseh zaposlenih (65,6%) ob prvi zaposlitvi starih več kot 25 in manj kot 40 let. Rezultati so zelo podobni v Celju (64,9% vseh zaposlenih je bila ob prvi zaposlitvi starih več kot 25 in manj kot 40 let). Zelo veliko število zaposlenih v Ljubljani, skoraj polovica (47,1%) vseh zaposlenih je bilo ob prvi zaposlitvi v zavodu mlajših od 25 let, isti odstotek zaposlenih (47,1%) pa je bilo ob prvi zaposlitvi v tem zavodu starih več kot 25 in manj kot 40 let.

Prav tako pa je v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana najmanjši delež (5,9%) zaposlenih, ki so bili ob prvi zaposlitvi v zavodu starejši od 40 let.

Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je bila za večino zaposlenih v Zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani to njihova prva zaposlitev, saj so se v zavodu zaposlili stari manj kot 25 let.

Tabela 4.2.3: Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu?

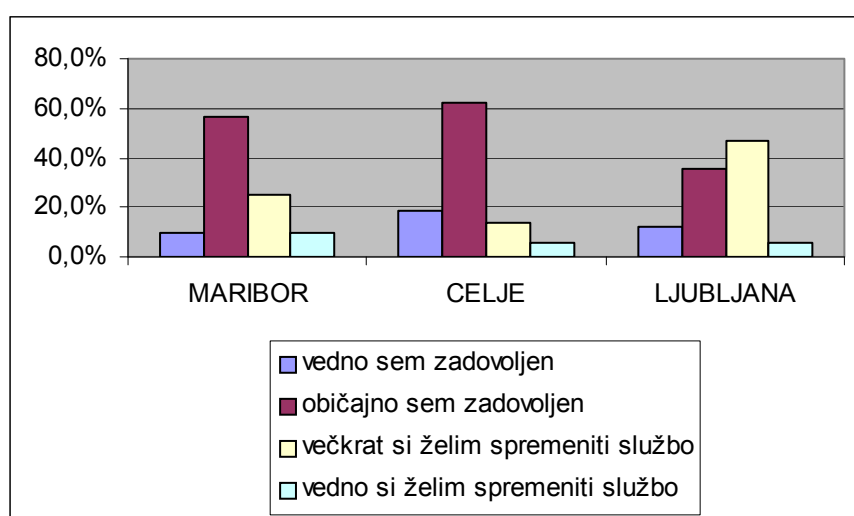
		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
3. Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu?		F	F%	F	F%	F	F%
	manj kot 1 leto	0	0,0%	2	5,4%	3	17,6%
	1 do 10 let	15	46,9%	12	32,4%	10	58,8%
	od 10 do 20 let	11	34,4%	13	35,1%	3	17,6%
	20 in več let	6	18,8%	10	27,0%	1	5,9%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.3: Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu?

Iz tabele in grafa je razvidno, da je večina zaposlenih tako v zavodu v Mariboru kot v zavodu v Ljubljani zaposlenih od 1 do 10 let (46,9% zaposlenih v Mariboru in 58,8% zaposlenih v Ljubljani). V Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora v Celju pa je starost enakomerno porazdeljena. 5,4% zaposlenih je v zavodu zaposlenih manj kot eno leto, 32,4% jih je zaposlenih od 1 do 10 let, 35,1% jih je zaposlenih od 10 do 20 let in 27% vseh zaposlenih je v zavodu že 20 let in več.

Tabela 4.2.4: Zadovoljstvo zaposlenih

4. Ali ste zadovoljni s svojo sedanjo službo?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
vedno sem zadovoljen	3	9,4%	7	18,9%	2	11,8%
običajno sem zadovoljen	18	56,3%	23	62,2%	6	35,3%
večkrat si želim spremeniti službo	8	25,0%	5	13,5%	8	47,1%
vedno si želim spremeniti službo	3	9,4%	2	5,4%	1	5,9%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.4: Zadovoljstvo zaposlenih

V Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje je največji delež zaposlenih (18,9%), ki so vedno zadovoljni s svojo službo in največji delež tistih, ki so običajno zadovoljni s svojo službo (62,2% vseh zaposlenih). Iz tega lahko sklepamo, da je večina zaposlenih v zavodu v Celju zadovoljnih s svojo službo. Prav tako je večina vseh zaposlenih (56,3%) v Mariboru običajno zadovoljna s svojo službo. Zelo zaskrbljujoči pa so podatki za zavod v Ljubljani, saj kažejo, da si kar 47,1% vseh zaposlenih večkrat želi spremeniti službo, slabih šest odstotkov (5,9%) vseh zaposlenih pa si vedno želi spremeniti službo. Iz teh podatkov lahko razberemo, da je socialna klima v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana zelo slaba, saj več kot polovica vseh zaposlenih, ki so bili vključeni v anketo, ni zadovoljnih s svojo službo in si posledično želi zamenjati to službo. Nezadovoljstvo s službo pa tako pomembno vpliva na neugodno socialno klimo v zavodu in na neugodno socialno klimo med obsojenci ter med zaposlenimi in obsojenci. To pa je začaran krog, ki vodi do nevzdržnih razmer v zavodu.

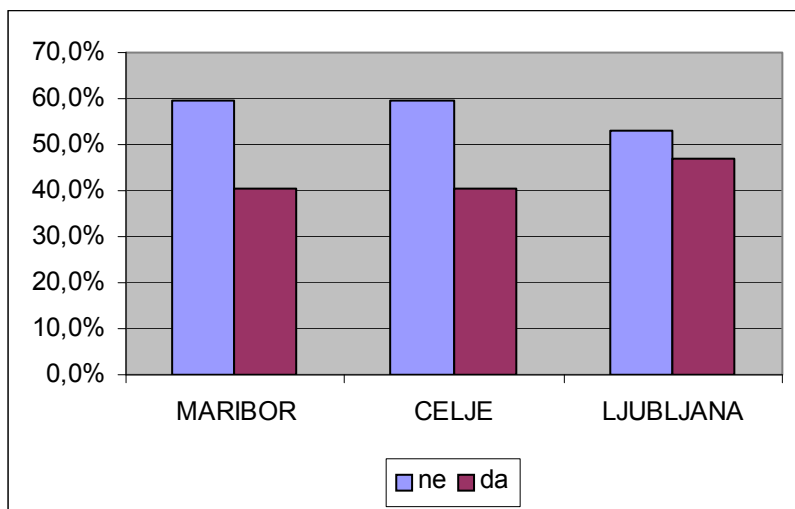
H0: Zaposleni tako v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Maribor, kot tudi v celjskem zavodu so običajno zadovoljni s svojo službo. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

Ker je hi-kvadrat (6,5) večji od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, ovržemo. Med zaposlenimi v vseh treh zavodih torej so statistično pomembne razlike. Opaziti je, da si predvsem delavci v ljubljanskem zavodu večkrat ali celo vedno želijo spremeniti svojo službo.

Tabela 4.2.5: Ali ima večina vaših prijateljev, sorodnikov in znancev boljšo službo kot vi?

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
5.	Ali ima večina vaših sorodnikov, prijateljev in znancev po vaši oceni boljšo službo kot vi?	F	F%	F	F%	F	F%
	ne	19	59,4%	22	59,5%	9	52,9%
	da	13	40,6%	15	40,5%	8	47,1%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.5: Ali ima večina vaših sorodnikov, prijateljev in znancev boljšo službo kot vi?

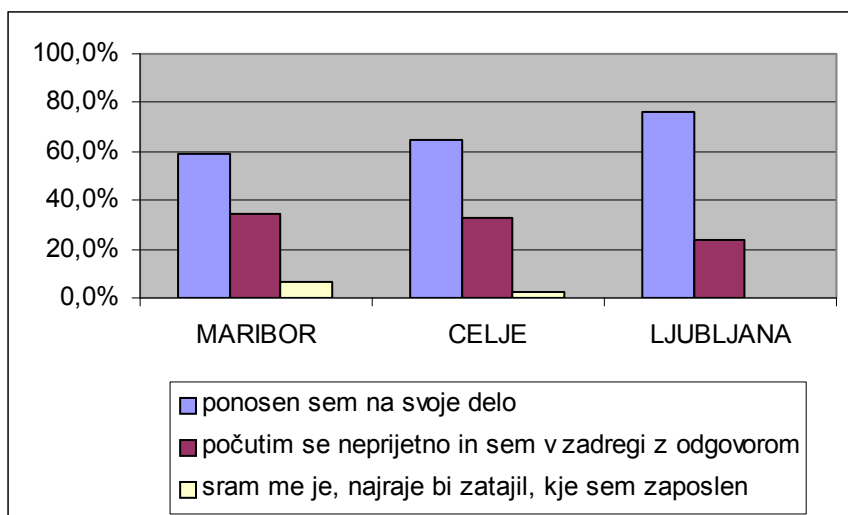
Podatki kažejo zelo podobne rezultate za zavod v Mariboru in Celju. Prav tako pa se ti rezultati ne razlikujejo bistveno od tistih v zavodu v Ljubljani. V zavodu v Mariboru je 40,6% zaposlenih mnenja, da imajo njihovi sorodniki, prijatelji in znanci boljšo službo od njih samih, istega mnenja je 40,5% zaposlenih v Celju ter skoraj polovica (47,1%) vseh zaposlenih v zavodu v Ljubljani. Ti podatki so me glede na zgornje zelo presenetili, saj kažejo splošno nezadovoljstvo zaposlenih v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo.

Moje mnenje je, da, če meniš, da ima večina tvojih prijateljev, sorodnikov in znancev boljše službo kot ti, si mnenja, da je tvoja služba zelo slaba.

Tabela 4.2.6: Počutje ob vprašanju glede službe

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
6.	Kako se počutite, če vas kdo vpraša, kakšno delo opravljate in kje ste v službi?	F	F%	F	F%	F	F%
	ponosen sem na svoje delo	19	59,4%	24	64,9%	13	76,5%
	počutim se neprijetno in sem v zadregi z odgovorom	11	34,4%	12	32,4%	4	23,5%
	sram me je, najraje bi zatajil, kje sem zaposlen	2	6,3%	1	2,7%	0	0,0%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.6: Počutje ob vprašanju glede službe

Iz tabele in grafa je razvidno, da je kljub vsemu večina vseh zaposlenih ob vprašanju glede službe ponosnih na svoje delo. V zavodu v Mariboru je takih 59,4%, v Celju 64,9% in v Ljubljani 76,5% vseh zaposlenih, ki so bili vključeni v raziskavo. Najvišji odstotek zaposlenih, ki jih je sram ob vprašanju glede službe in bi najraje zatajili, kje so zaposleni, je v zavodu v Mariboru (6,3% zaposlenih).

Rezultati, ki sem jih dobila ob vprašanju, kako se počutijo delavci v zavodih, če jih kdo vpraša, kje so v službi, so zelo pomenljivi, če jih primerjamo z vprašanji, ki sledijo.

Kako je lahko mogoče, da delavci, ki so tako ponosni na svoje delo, v nadaljevanju ne želijo, da bi njihov otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljajo sami v zavodu?

In kako je lahko mogoče, da nekdo, ki je ponosen na svoje delo, kar je večina anketiranih, v nadaljevanju meni, da bi večina delavcev v zavodu rada zamenjala svoj poklic, kar večinoma izraža tudi osebno stališče anketiranih.

Na tem mestu gre predvsem zato, da sam veš, kaj je dobro, da odgovoriš na določeno vprašanje, ko gre pa za sodelavca, odgovoriš po pravici. Tako bi na tem mestu lahko naredili test iskrenosti. Če te podatke primerjam s podatki iz tabele 4.2.4: Zadovoljstvo zaposlenih, ugotovim, da si tistih 76,5% zaposlenih v ljubljanskem zavodu, ki je tako ponosnih na svojo službo, večkrat ali celo vedno želi spremeniti svojo službo (47,1% zaposlenih si večkrat želi spremeniti svojo službo in 5,9% zaposlenih si vedno želi spremeniti službo, na katero so tako ponosni).

Tabela 4.2.7: Ali želite, da bi vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljate vi v tem zavodu?

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
7. Ali želite, da bi vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljate vi v tem zavodu?	F	F%	F	F%	F	F%	
	da, želim	3	9,4%	2	5,4%	1	5,9%
ne želim, vendar bi to dopustil le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev	20	62,5%	27	73,0%	12	70,6%	
ne želim in bi storil vse, da to preprečim	9	28,1%	8	21,6%	4	23,5%	
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%	

Graf 4.2. 7: Ali želite, da bi vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo, kot ga opravljate vi v tem zavodu?

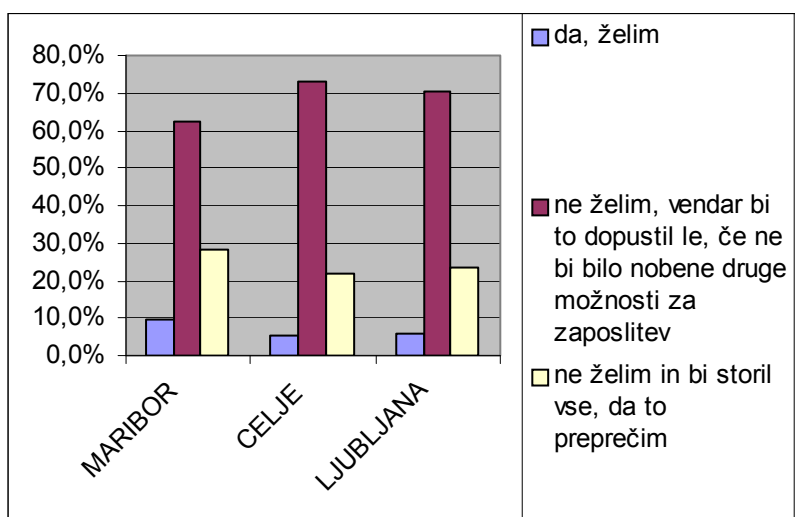
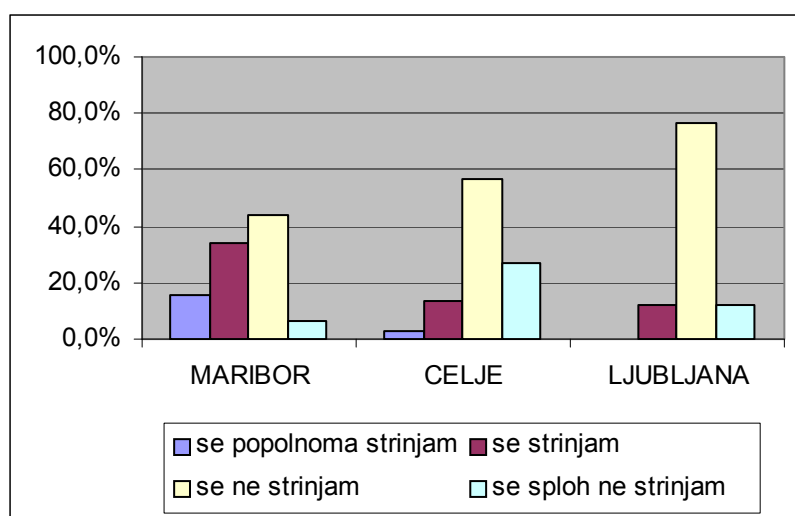

Tabela in graf prikazujeta podobne podatke za vse tri zavode za prestajanje kazni zapora.

Večina vseh zaposlenih v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, ne želi, da bi njihovi otroci opravljali enak poklic, vendar bi to dopustili le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev (62,5% zaposlenih v Mariboru, 73% v Celju in 70,6% zaposlenih v Ljubljani). Slaba tretjina vseh zaposlenih v mariborskem zavodu, dobra petina v celjskem in slaba četrtnina v ljubljanskem zavodu pa ne želi, da bi njihov otrok opravljal enak poklic, kot ga opravljajo sami in bi storili vse, da to preprečijo. Najvišji delež zaposlenih, ki bi želeli, da njihovi otroci opravljajo enak poklic, je v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor (9,4%), v celjskem in ljubljanskem zavodu je takih slabih šest odstotkov.

Tabela 4.2.8: Počutje ogroženosti

8. Običajno se počutim ogroženega od obsojencev:	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
se popolnoma strinjam	5	15,6%	1	2,7%	0	0,0%
se strinjam	11	34,4%	5	13,5%	2	11,8%
se ne strinjam	14	43,8%	21	56,8%	13	76,5%
se sploh ne strinjam	2	6,3%	10	27,0%	2	11,8%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.8: Počutje ogroženosti

Podatki so zaskrbljujoči predvsem za Zavod za prestajanje kazni zaporov Maribor, saj se polovica vseh zaposlenih počuti ogroženih od obsojencev. Ta podatek kaže resno stanje v mariborskem zaporu, saj se delavci očitno ne počutijo varne na svojih delovnih mestih. To je lahko povezano tudi s prezasedenostjo zavoda in s pomanjkanjem kadra.

Čeprav je ob še višji prezasedenosti v zavodu v Ljubljani slika ob tem vprašanju povsem drugačna, saj se slabih 90% anketiranih zaposlenih ne počuti ogroženih od obsojencev.

Lahko pa je to povezano tudi z večjim nadzorom in z večjim izvajanjem represije v tem zavodu. V zavodu v Celju se 16,2% zaposlenih počuti ogroženih od obsojencev, večina (slabih 84%) zaposlenih pa te ogroženosti ne čuti.

Podatek o počutju ogroženosti v mariborskem zavodu je v nasprotju s številom dejanskih napadov na zaposlene v zavodih nasploh. Prisila kot skrajno sredstvo za preprečitev napada ali poskusa napada na delavca zavoda se je v letu 2002 uporabila v 17-ih primerih, v letu 2004 v 14-ih primerih, v letu 2007 pa v 6-ih primerih preprečevanja napadov in 6-ih primerih poskusov napadov na delavca zavoda. Kar pomeni, da število napadov in poskusov napadov na zaposlene v zavodih upada.

H0: Delavci tako v celjskem, kot tudi mariborskem in ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora se počutijo varne na delovnem mestu. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

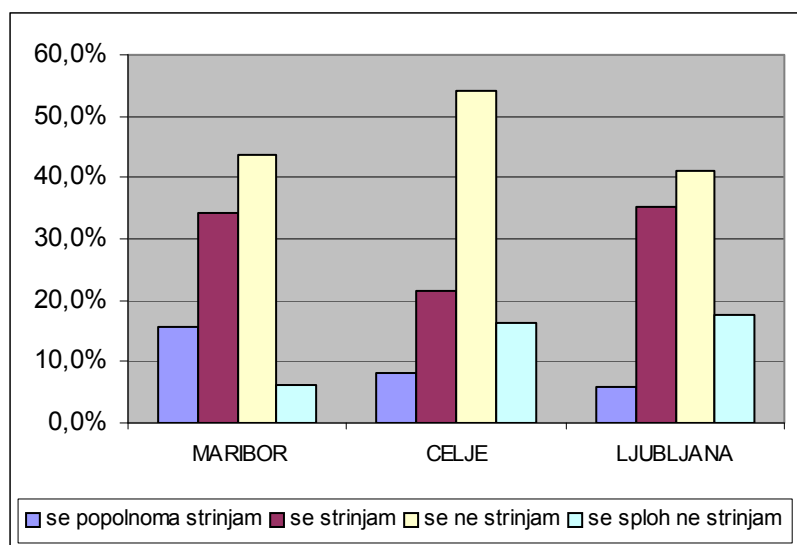
Ker je hi-kvadrat (10,95) večji od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, zavrnemo. Kar pomeni, da se ne počutijo vsi delavci varne na delovnem mestu. Če pogledamo rezultate podrobneje opazimo, da ta podatek velja predvsem za mariborski zavod.

V primerih počutja ogroženosti so pazniki gotovo ena izmed poklicnih skupin, ki jih delo nujno privede v frustrirajoče in stresne situacije. Neprestano so v stiku z bolj ali manj asocialnimi posamezniki, ki s svojim vedenjem izražajo ideale in vrednote, ki so večkrat v nasprotju z njihovimi in tudi z vrednotami širše družbe. (Meško, Umek, Valenčič, 2000: 589) Posledica tega je, da se vedno več strokovnjakov ukvarja z zapletenostjo vloge paznika v zaporu. Izpostavljena sta stres in nevarnost napada. Raziskave iz tujine (ZDA, Evropa, Avstralija) kažejo, da so napadeni običajno manj izkušeni pazniki, ki niso večji komunikacije in zniževanja »visoke temperature«. Napadi na starejše paznike so bolj redki, kar je mogoče razložiti s tem, da starejši pazniki manj fizično ukrepajo ali pa z leti postajajo bolj večji in spretni pri opravljanju svojega poklica. (Meško, 2001: 255)

Tabela 4.2.9: Stališče, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje

	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
9. V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje:						
se popolnoma strinjam	5	15,6%	3	8,1%	1	5,9%
se strinjam	11	34,4%	8	21,6%	6	35,3%
se ne strinjam	14	43,8%	20	54,1%	7	41,2%
se sploh ne strinjam	2	6,3%	6	16,2%	3	17,6%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.9: Stališče, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje

S trditvijo, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje, se strinja polovica zaposlenih v Mariboru (15,6% se popolnoma strinja, 34,4% se s to trditvijo strinja). Polovica zaposlenih pa se s to trditvijo ne strinja (43,8% zaposlenih se s trditvijo ne strinja, 6,3% zaposlenih se s trditvijo nikakor ne strinja). Prav tako se tudi v ljubljanskem zaporu zelo velik delež zaposlenih s to trditvijo ne strinja (41,2% zaposlenih se s trditvijo ne strinja, 17,6% zaposlenih pa se s trditvijo nikakor ne strinja. 5,9% zaposlenih se s to trditvijo popolnoma strinja, 35,3% zaposlenih se s to trditvijo strinja). Največji delež zaposlenih, ki se s to trditvijo ne strinja, je v celjskem zavodu (54,1% zaposlenih se s to trditvijo ne strinja, 16,2% zaposlenih pa se s to trditvijo nikakor ne strinja). Ta podatek kaže, da v vseh treh zavodih prevladuje zelo visoka želja penoloških delavcev po represivnejših ukrepih. Zaskrbljujoč pa je predvsem podatek, da je želja po večji represiji največja v celjskem zavodu, kjer gre za mladoletniški zapor in kjer bi morali največ delati na zmanjševanju represivnih ukrepov in več na prevzgoji mladoletnikov.

Če primerjam te podatke s podatki obsojencev, opazim povsem drugačno stališče obsojencev. Večina (88,9 %) obsojencev v Ljubljani se s trditvijo popolnoma strinja.

11,1% obsojencev se s trditvijo strinja. Nihče od anketiranih v ljubljanskem zavodu se s trditvijo ne strinja, kar pomeni, da obsojenci čutijo zelo veliko represijo s strani delavcev.

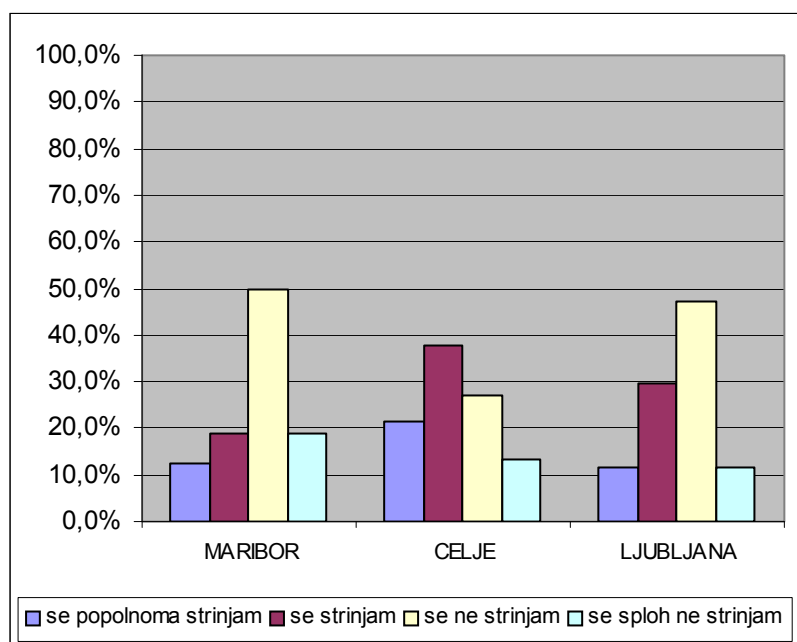
V Mariboru je večina obsojencev istega mišljenja, s to trditvijo se popolnoma strinja 80% vseh anketiranih, 14,3% anketiranih se s trditvijo strinja. Eden od anketiranih se s trditvijo ne strinja (2,9%), prav tako pa se eden od anketiranih s trditvijo nikakor ne strinja (2,9%).

V Celju se s to trditvijo popolnoma strinja 50% vseh anketiranih, 46,9 % anketiranih se s trditvijo strinja, le eden se strditvijo ne strinja, kar predstavlja 3,1% anketiranih.

Tabela 4.2.10: Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal.

10. Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal:	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
se popolnoma strinjam	4	12,5%	8	21,6%	2	11,8%
se strinjam	6	18,8%	14	37,8%	5	29,4%
se ne strinjam	16	50,0%	10	27,0%	8	47,1%
se sploh ne strinjam	6	18,8%	5	13,5%	2	11,8%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.10: Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal.

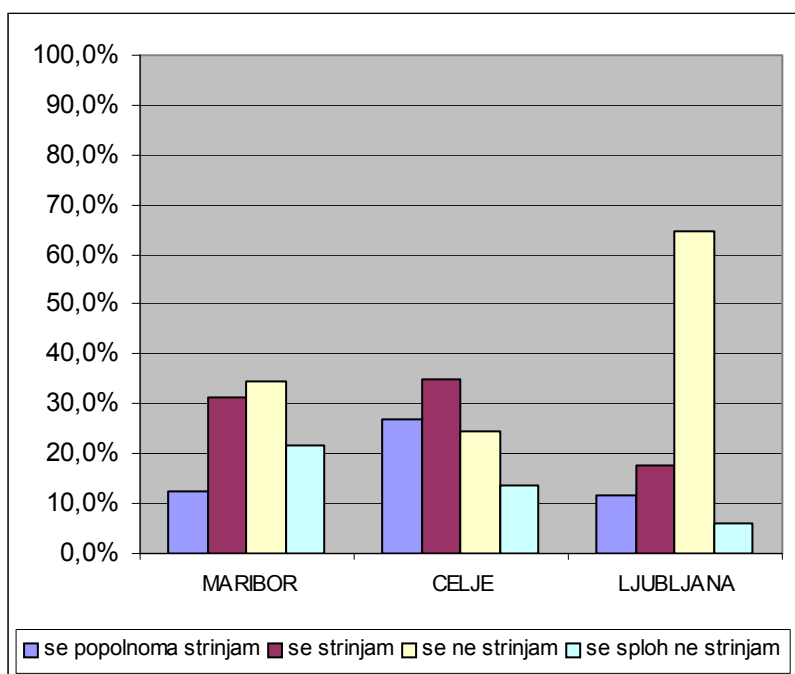
S to trditvijo se strinja večina zaposlenih v celjskem zavodu (21,6% zaposlenih se s to trditvijo popolnoma strinja, 37,8% zaposlenih se s to trditvijo strinja). Medtem ko se večina zaposlenih tako v mariborskem (68,8%), kot tudi v ljubljanskem (58,9%) zavodu s to trditvijo ne strinja.

Če primerjam te rezultate z rezultati obsojencev, opazim zelo veliko razliko med dojetjem strogosti kazni pri zaposlenih in pri zaprtih osebah v celjskem zavodu, saj se kar 87,5% obsojencev s to trditvijo ne strinja. S to trditvijo se bolj strinjajo zaposleni v zavodih za prestajanje kazni zapora kot zaprte osebe, čeprav je največjo razliko opaziti prav v celjskem zavodu. Ti podatki ponovno potrjujejo mojo tezo, da so delavci v vseh treh zavodih zelo naklonjeni izvajanju represije pri delu z obsojenci.

Tabela 4.2.11: Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
11.	Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci:	F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	4	12,5%	10	27,0%	2	11,8%
	se strinjam	10	31,3%	13	35,1%	3	17,6%
	se ne strinjam	11	34,4%	9	24,3%	11	64,7%
	se sploh ne strinjam	7	21,9%	5	13,5%	1	5,9%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.11: Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.

Ponovno lahko opazim največji delež zaposlenih, ki se s to trditvijo strinjajo, prav v celjskem zavodu (27% zaposlenih se s to trditvijo popolnoma strinja, 35,1% zaposlenih pa se s to trditvijo strinja).

Prav tako je opaziti zelo visok delež zaposlenih, ki se s to trditvijo strinjajo v mariborskem zavodu (12,5% zaposlenih se s trditvijo popolnoma strinja, 31,3% zaposlenih se s trditvijo strinja). Najvišji delež zaposlenih, ki se s to trditvijo ne strinjajo, pa je ravno v ljubljanskem zavodu (64,7% zaposlenih se s to trditvijo ne strinja in 5,9% zaposlenih se s to trditvijo nikakor ne strinja). V tem primeru absolutno izstopa ljubljanski zavod.

Če ponovno primerjam te rezultate z rezultati obsojencev, ugotovim, da je zopet največja razlika med zaposlenimi in obsojenci v celjskem zavodu. V Ljubljani pa je tako kot pri zaposlenih tudi med obsojenci zelo visok delež takih, ki se ne strinjajo s trditvijo.

H0: Zaposleni v celjskem, mariborskem in ljubljanskem zavodu imajo podobno stališče do večanja represivnih ukrepov z namenom zmanjševanja kriminalitete.

Ker je hi-kvadrat (5,48) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipoteze glede na dobljene podatke ne morem ovreči, lahko samo dokažem, da je verjetna. Dokažem lahko, da je dokaj neverjetno, da bi podatki, ki sem jih dobila, nastali zgolj zaradi naključnih dejavnikov.

Tabela 4.2.12: Večina delavcev v zavodu bi rada zamenjala svoj poklic.

12. Večina delavcev v tem zavodu bi rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost.	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
se popolnoma strinjam	4	12,5%	4	10,8%	4	23,5%
se strinjam	19	59,4%	22	59,5%	7	41,2%
se ne strinjam	8	25,0%	10	27,0%	6	35,3%
se sploh ne strinjam	1	3,1%	1	2,7%	0	0,0%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.12: Večina delavcev v zavodu bi rada zamenjala svoj poklic.

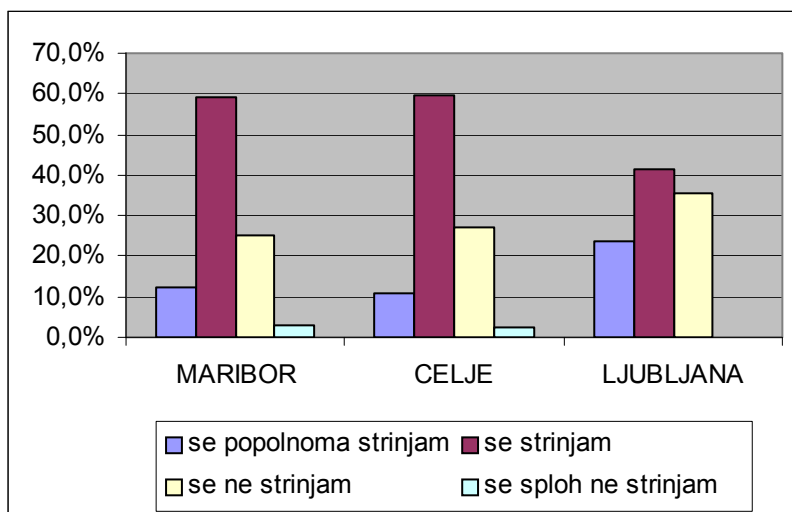

Tabela in graf kažeta zelo slabo dejansko sliko klime v zavodih. V vseh treh zavodih je zelo visok delež zaposlenih, ki menijo, da bi večina delavcev v zavodu rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost. V mariborskem zavodu se s to trditvijo popolnoma strinja 12,5% zaposlenih, 59,4% zaposlenih pa se s trditvijo strinja.

V celjskem zavodu je odstotek prav tako visok, saj se s trditvijo strinja kar 59,5% vseh zaposlenih, 10,8% zaposlenih pa se s trditvijo popolnoma strinja. V ljubljanskem zaporu pa se s trditvijo popolnoma strinja 23,5% zaposlenih, 41,2% zaposlenih se s trditvijo strinja.

V ljubljanskem zavodu je najvišji odstotek med tistimi zaposlenimi, ki se s trditvijo ne strinjajo, takih je 35,3% zaposlenih, ki so bili vključeni v raziskavo.

To je predvsem vprašanje, na katero je lažje odgovoriti iskreno, ker se ne tiče direktno anketiranega, ampak se tiče njegovih sodelavcev. *»Jasno, da bi vsi radi zamenjali svojo službo, ampak jaz sem pa ponosen na svoj poklic in na svoje delo?!«*

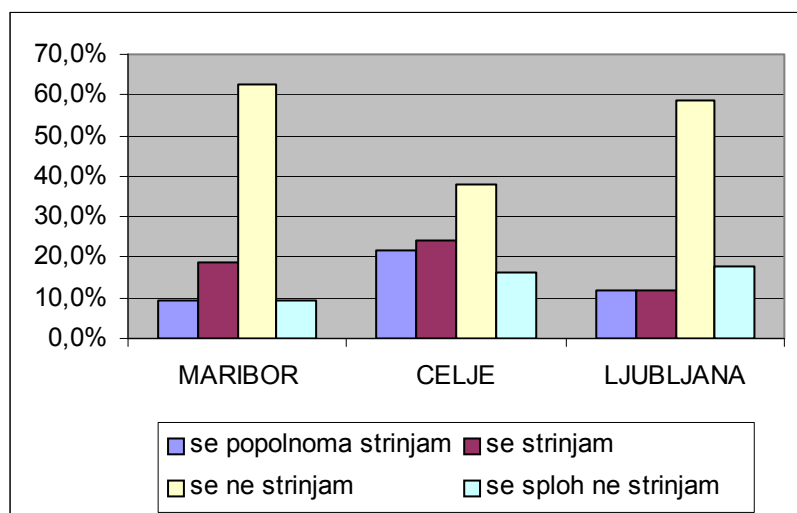
Če torej primerjam te podatke s podatki iz tabele 4.2.6: Počutje ob vprašanju glede službe, ponovno ugotovim, da bi večina, ki je tako ponosna na svoje delo, obenem rada zamenjala svoj poklic.

Na tem mestu bi ponovno lahko naredili test iskrenosti! Kako iskreni so odgovori, ko se zavedaš, kaj je dobro, da odgovoriš, in kako iskren je odgovor, ko zadeva tvoje sodelavce oz. tvoje bližnje, ki ti v življenju največ pomenijo.

Po teh podatkih postane jasno, da večina, ki si želi zamenjati svoj poklic, ne bi dopustila, da njihovi otroci opravljajo enak poklic, kot ga opravljajo sami.

Tabela 4.2.13: Stališča zaposlenih do rehabilitacijskih programov za obsojence

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
13. Rehabilitacijski programi za obsojence so izguba časa in denarja.		F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	3	9,4%	8	21,6%	2	11,8%
	se strinjam	6	18,8%	9	24,3%	2	11,8%
	se ne strinjam	20	62,5%	14	37,8%	10	58,8%
	se sploh ne strinjam	3	9,4%	6	16,2%	3	17,6%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.13: Stališča zaposlenih do rehabilitacijskih programov za obsojence

Podatki kažejo, da so zaposleni v vseh treh zavodih dokaj naklonjeni rehabilitacijskim programom za obsojence. Pričakovala pa sem višjo naklonjenost v vseh treh zavodih, še posebej pa v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zavora in kazni zavora Celje. Gre le za mladoletniški zavor in predvsem pri mladoletnikih naj bi bila rehabilitacija najbolj uspešna. Predvsem pa potrebna, saj ima mlad človek še veliko življenja pred sabo in s tem veliko priložnosti za nov začetek v svojem življenju, če mu seveda družba to dopušča.

Tako me zelo bega podatek, da se s trditvijo, da so rehabilitacijski programi za obsojence izguba časa in denarja, popolnoma strinja kar 21,6% zaposlenih in 24,3% zaposlenih se s to trditvijo strinja, kar je skoraj polovica vseh zaposlenih v celjskem zavodu. Pričakovala bi ravno nasproten rezultat, saj se v mariborskem in ljubljanskem zavodu na splošno srečujejo s težjimi primeri in s povratniki, kar bi lahko bil vzrok za nezaupanje v rehabilitacijske programe za obsojence. V Ljubljani se tako s to trditvijo ne strinja kar 58,8% zaposlenih, 17,6% zaposlenih se s trditvijo sploh ne strinja.

V mariborskem zavodu se s trditvijo ne strinja 62,5% zaposlenih, 9,4% zaposlenih se s trditvijo sploh ne strinja. Ta podatek je vsekakor razveseljujoč in pohvale vreden.

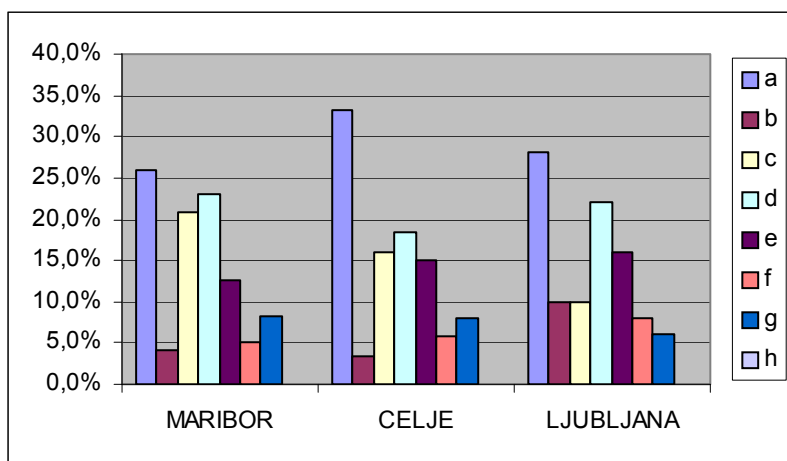
H0: Zaposleni tako v celjskem, mariborskem kot tudi v ljubljanskem zavodu imajo pozitivno stališče do rehabilitacijskih programov za obsojence. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

Ker je hi-kvadrat (3,53) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), ničelno hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, obdržimo. Med zaposlenimi ni statistično pomembnih razlik.

Tabela 4.2.14: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode

14. Kaj je po vašem mnenju namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
a. da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje	25	26,0%	29	33,3%	14	28,0%
b. da se jih zastraši, da nebi ponavljali kazniva dejanja	4	4,2%	3	3,4%	5	10,0%
c. da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj	20	20,8%	14	16,1%	5	10,0%
d. da se z njihovim zapiranjem v zavode zavaruje družbo pred kriminalom	22	22,9%	16	18,4%	11	22,0%
e. da se jih prevzgoji	12	12,5%	13	14,9%	8	16,0%
f. da se s kaznijo zastrašijo drugi ljudje, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj	5	5,2%	5	5,7%	4	8,0%
g. s kaznovanjem se krepi morala in odgovornost ljudi	8	8,3%	7	8,0%	3	6,0%
h. ne vem, ne razmišljam o tem	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
skupaj	96	100,0%	87	100,0%	50	100,0%

Graf 4.2.14: Namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode

Med zaposlenimi v mariborskem zavodu je po njihovem mnenju namen zapiranja obsojencev predvsem: da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje (26%), na drugem mestu je varovanje družbe pred kriminalom (22,9%), na tretjem pa, da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj (20,8%).

Namen prevzgoje obsojencev v mariborskem zavodu je dosegel le 12,5% vseh anketiranih.

Zaposleni v celjskem zavodu so na prvo mesto postavili namen kaznovanja za storjeno kaznivo dejanje (33,3%), na drugem mestu je prav tako varovanje družbe pred kriminalom (18,4%), prav tako pa je tudi na tretjem mestu s 16,1% namen, da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj. Namen prevzgoje je ponovno šele na četrtem mestu z 14,9%.

V zavodu v Ljubljani so zaposleni postavili na prvo mesto prav tako namen kaznovanja za storjeno kaznivo dejanje (28%), na drugem mestu je namen varovanja družbe pred kriminalom (22%), na tretjem pa je namen prevzgoje (16%). Pri tem vprašanju je pomemben podatek, da so tako zaposleni kot obsojenci lahko obkrožili več odgovorov hkrati, zato je število podatkov večje.

Nad pridobljenimi podatki s strani zaposlenih sem bila presenečena, saj sem pričakovala, da bo namen prevzgoje pri zapiranju obsojencev v kazenske zavode na prvem mestu.

Iz pridobljenih podatkov lahko ponovno sklepam na visoko stopnjo represije s strani delavcev v zavodih in na premajhen poudarek na prevzgoji obsojencev.

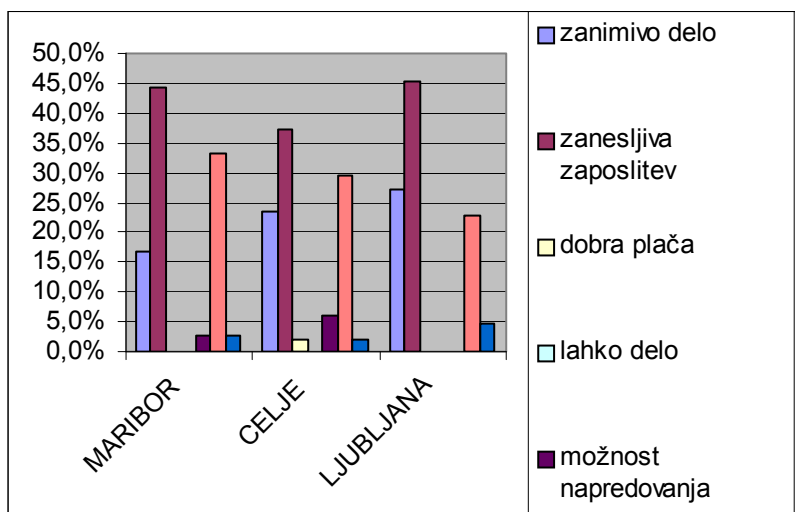
Tako sklepam, da se dela prevelik poudarek na goli odtegnitvi obsojenčeve svobode za storjeni zločin, prav tako dajejo zaposleni prevelik poudarek varovanju družbe pred kriminalom in preprečitvi izvrševanja novih kaznivih dejanj v času prestajanja kazni. Prav zagotovo pa zaposleni pripisujejo premajhen poudarek namenu prevzgoje.

Če primerjam rezultate zaposlenih in zaprtih oseb o namenu prevzgoje, ugotovim naslednje: Prav tako kot zaposleni tudi obsojenci menijo, da je eden izmed glavnih namenov zapiranja obsojencev kaznovanje za storjeni zločin (24,7% zaprtih v Mariboru, 19,2% zaprtih v Celju in 20% zaprtih v Ljubljani). Na drugem mestu med mariborskimi zaporniki je namen zastraševanja, o čemer pa je pri zaposlenih istega mnenja le 4,2% vseh zaposlenih. Prav tako se je za trditev Zastraševanje kot namen zapiranja opredelilo 20% zaprtih v ljubljanskem zavodu in 13,7% zaprtih v celjskem zavodu. Pomemben namen zapiranja tako pri zaprtih kot zaposlenih pa je tudi, da se jim v času prestajanja kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj (11,1% zaprtih v Mariboru, 20,5% zaprtih v Celju in 13,3% zaprtih v Ljubljani). Preseneča pa podatek, da prevzgoji obsojenci namenljajo bistveno večji pomen kot pa zaposleni. Tako se je za prevzgojo kot namen zapiranja obsojencev odločilo 18,2% zaprtih v mariborskem zavodu, 19,2% zaprtih v celjskem zavodu in kar 20% zaprtih v ljubljanskem zavodu. Iz tega lahko sklepamo, da v prevzgoje verjame več odstotkov zaprtih oseb kot pa zaposlenih v slovenskih zavodih za prestajanje kazni zapora.

Tabela 4.2.15: Prednosti službe

15. Katere so prednosti vaše službe v tem zavodu v primerjavi z drugimi službami?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
zanimivo delo	6	16,7%	12	23,5%	6	27,3%
zanesljiva zaposlitev	16	44,4%	19	37,3%	10	45,5%
dobra plača	0	0,0%	1	2,0%	0	0,0%
lahko delo	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
možnost napredovanja	1	2,8%	3	5,9%	0	0,0%
ni nobene prednosti pred drugimi službami	12	33,3%	15	29,4%	5	22,7%
ne vem, ne razmišljam o tem	1	2,8%	1	2,0%	1	4,5%
skupaj	36	100,0%	51	100,0%	22	100,0%

Graf 4.2.15: Prednosti službe

Tako v mariborskem, celjskem kot tudi ljubljanskem zavodu največjo prednost svoje službe zaposleni vidijo v zanesljivi zaposlitvi. Zaposleni v mariborskem zavodu (44,4%), v Ljubljani (45,5%) in v Mariboru (37,3%).

Razen za zanesljivost zaposlitve zaposleni v mariborskem in celjskem zavodu menijo, da ni nobene prednosti pred drugimi službami (Maribor 33,3%, Celje 29,4%). Medtem ko zaposleni v Ljubljani na drugo mesto kot prednost z 27,3% postavljajo zanimivo delo.

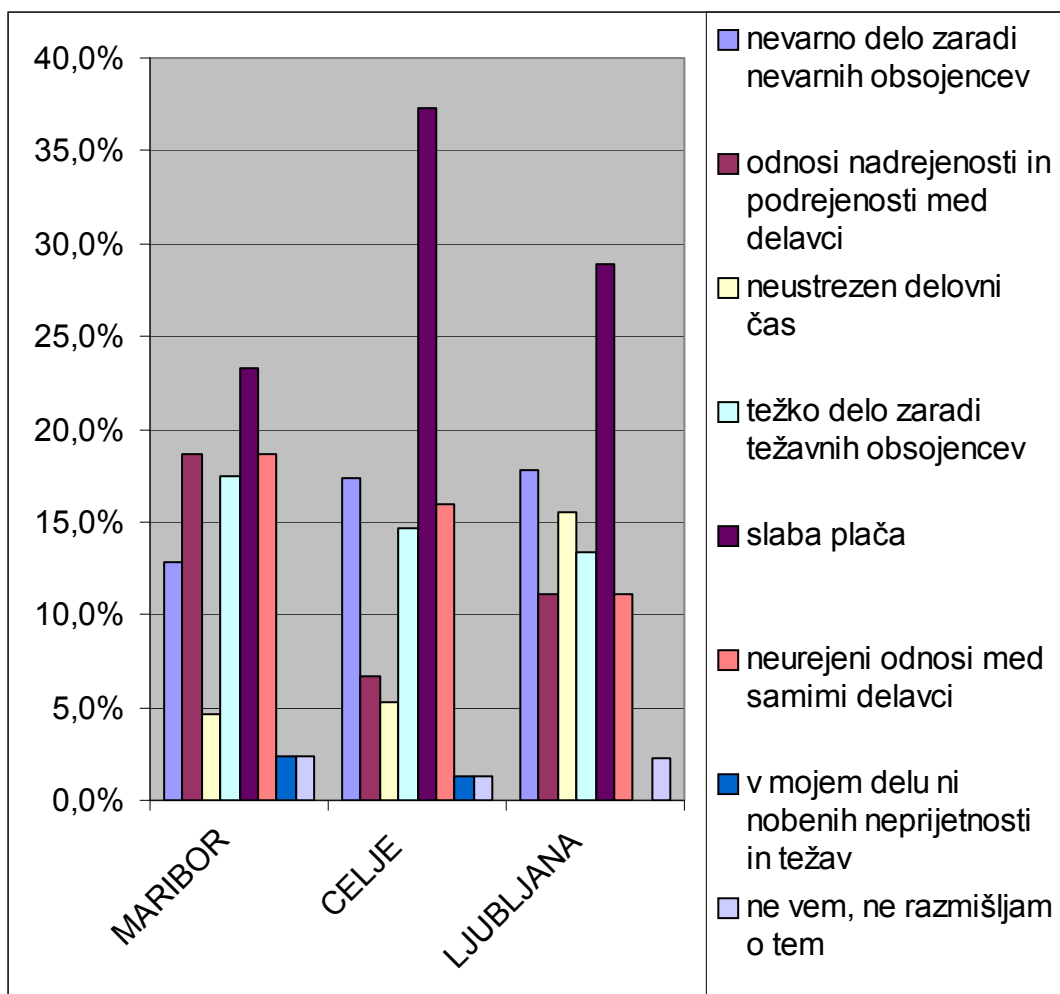
Na tretjem mestu prednosti med zaposlenimi v mariborskem in celjskem zavodu je tako zanimivo delo (Maribor 16,7% in Celje 23,5%), med zaposlenimi v ljubljanskem zavodu pa je na tretjem mestu mnenje, da ni nobene prednosti pred drugimi službami (22,7%).

Dobro plačo kot prednost dela omenja le eden od zaposlenih v celjskem zavodu, kar predstavlja le 2% vseh anketiranih. Možnost napredovanja kot prednost dela omenja eden od anketiranih v Mariboru (2,8%) in trije v Celju (5,9%), v Ljubljani pa možnosti napredovanja kot prednosti svoje službe ne omenja nihče od zaposlenih. Iz tega lahko teoretično sklepamo da je v ljubljanskem zavodu za delavce možnost napredovanja težja kot v drugih dveh zavodih.

Tabela 4.2.16: Neprijetnosti in težave poklica

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
16.	Navedite neprijetnosti in težave vašega poklica oz. dela v tem zavodu	F	F%	F	F%	F	F%
	nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev	11	12,8%	13	17,3%	8	17,8%
	odnosi nadrejenosti in podrejenosti med delavci	16	18,6%	5	6,7%	5	11,1%
	neustrezen delovni čas	4	4,7%	4	5,3%	7	15,6%
	težko delo zaradi težavnih obsojencev	15	17,4%	11	14,7%	6	13,3%
	slaba plača	20	23,3%	28	37,3%	13	28,9%
	neurejeni odnosi med samimi delavci	16	18,6%	12	16,0%	5	11,1%
	v mojem delu ni nobenih neprijetnosti in težav	2	2,3%	1	1,3%	0	0,0%
	ne vem, ne razmišljam o tem	2	2,3%	1	1,3%	1	2,2%
	skupaj	86	100,0%	75	100,0%	45	100,0%

Graf 4.2.16: Neprijetnosti in težave poklica

Iz tabele in grafa je razvidno, da v vseh treh zavodih delavci kot največjo neprijetnost oz. težavo svojega poklica navajajo slabo plačo (Maribor 23,3%, Celje 37,3%, Ljubljana 28,9%). Slaba plača je tako zelo resen negativni faktor s strani delavcev v vseh treh zavodih, kar pomeni, da je delo v slovenskih zavodih premalo cenjeno in plače prenizke. Iz tega sledi sklep, da države ne zanima, kaj delajo zaposleni v slovenskih zaporih, kakšen je njihov delovni čas, sploh pa države očitno ne zanima, kaj se dogaja in kakšne so razmere v slovenskih zaporih.

Kot drugi dve neprijetnosti svojega poklica delavci v mariborskem zavodu vidijo predvsem težave v odnosih podrejenosti in nadrejenosti med delavci (18,6%) ter neurejenih odnosih med samimi delavci (18,6%). Na tretje mesto v Mariboru se je uvrstilo težko delo zaradi težavnih obsojencev s 17,4%. Delavci v celjskem in ljubljanskem zavodu pa so nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev (Celje 17,3%, Ljubljana 17,8%) uvrstili na drugo mesto. Na tretjem mestu v Celju so omenjeni neurejeni odnosi med samimi delavci (16%), v Ljubljani pa neustrezen delovni čas s 15,6%.

V Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor so iz tabele in grafa vidne težave v odnosih med delavci, prav tako pa je ta odstotek zelo velik tudi v drugih dveh zavodih, ki sta bila vključena v raziskavo.

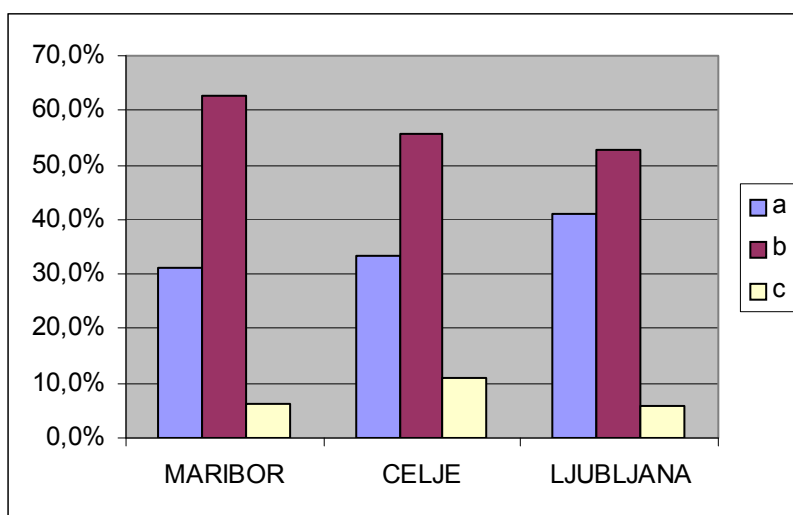
Prav tako imajo težave v odnosih precej visok odstotek v celjskem zavodu, medtem ko je ta odstotek v Ljubljani nekoliko nižji (11,1% je dobil tako odnos nadrejenosti in podrejenosti kot tudi neurejeni odnosi med samimi delavci).

Neurejeni odnosi med delavci ter hierarhija odnosov zelo negativno vplivata na socialno klimo v zavodih. Tako lahko sklepamo, da je socialna klima v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje negativna. Čeprav sem ob obisku teh zavodov dobila ravno obratno predstavo, saj sem slabšo klimo pričakovala v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana.

Tabela 4.2.17: Mnenje o predlogu kazenskega zakonika

Kakšno je vaše mnenje o novem predlogu kazenskega zakonika, ki med drugim vključuje tudi možnost dosmrtno kazni zapora?	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
a. z novim predlogom kazenskega zakonika se v celoti strinjam	10	31,3%	12	33,3%	7	41,2%
b. strinjam se le z določenimi predlogi zakona, ne pa tudi z uvedbo dosmrtno zaporne kazni	20	62,5%	20	55,6%	9	52,9%
c. z novim predlogom kazenskega zakonika se nikakor ne strinjam	2	6,3%	4	11,1%	1	5,9%
skupaj	32	100,0%	36	100,0%	17	100,0%

Graf 4.2.17: Mnenje o predlogu kazenskega zakonika

Iz tabele in grafa je razvidno, da se dobra tretjina vseh anketiranih zaposlenih v celoti strinja z novim predlogom kazenskega zakonika, kar je zelo visok odstotek. Na splošno lahko rečem, da je slika v vseh treh zavodih zelo podobna. 62,5% zaposlenih v Mariboru, 55,6% v Celju in 52,9% v Ljubljani se strinja le z določenimi predlogi zakona, ne pa tudi z uvedbo dosmrtno kazni zapora.

Z novim predlogom se nikakor ne strinja 6,3% zaposlenih v mariborskem zavodu, 11,1% zaposlenih v celjskem zavodu in 5,9% zaposlenih v ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora, kar je zelo majhen delež vseh zaposlenih. Iz teh podatkov lahko razberemo, da večina zaposlenih sicer nasprotuje uvedbi dosmrtno kazni zapora, kljub temu pa se zelo velik odstotek zaposlenih z novim predlogom kazenskega zakonika v celoti strinja.

V Ljubljani je takih skoraj polovica vseh zaposlenih (41,2%), v Celju tretjina (33,3%) in v Mariboru 31,3%% zaposlenih. Ta podatek je še posebej nerazumljiv ob dejstvu, da je prezasedenost v slovenskih zaporih že sedaj ponekod dvestoodstotna.

Dejstvo je, da v slovenskih zaporih ni dovolj prostora za obsojence, prostorske kapacitete so nevezdržne, prav tako so razmere v njih nevezdržne, praktično lahko rečemo, da slovenski zapori že sedaj pokajo po šivih.

Uvedba dosmrtna zaporne kazni, ki je stopila v veljavo s 1. 11. 2008, bo po mojem mnenju le stopnjevala neugodne razmere, ki vladajo v slovenskih zaporih. V takih razmerah pa je brezupna kakršna koli misel na ugodno socialno klimo, na katero vplivajo predvsem odnosi med zaposlenimi in zaprtimi osebami. Iz teh razlogov mi je povsem nerazumljiv podatek, da se tako veliko število zaposlenih v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, z novim predlogom kazenskega zakonika v celoti strinja.

5. RAZPRAVA

Iz analize pridobljenih podatkov (pri obdelavi anket) sem ugotovila naslednje:

Večina zapornikov v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, je mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v zavodu, kar kaže na še vedno pretirano izvajanje represivnih ukrepov v slovenskih zaporih. Vsekakor pa ta podatek kaže na nezadovoljstvo zaprtih oseb z bivanjem v zavodih ter posledično na neugodno socialno klimo.

Strokovni delavci v zavodih za prestajanje kazni zapora ne uživajo dovolj velikega zaupanja zaprtih oseb. Veliko zaprtih oseb se v primeru težkega osebnega problema ne bi obrnilo na nikogar ali pa bi se po pomoč obrnili kar na obsojenca – prijatelja. Največje zaupanje obsojencev uživa vzgojitelj. Ta odstotek je zelo visok v zavodih v Mariboru in Celju, v Ljubljani pa se ne bi po pomoč obrnil na vzgojitelja nihče od zaprtih oseb. To kaže na zelo veliko nezaupanje strokovnim delavcem s strani zaprtih oseb v Zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani. Iz teh podatkov sklepam, da so odnosi med strokovnimi delavci zavoda in zaprtimi osebami v ljubljanskem zavodu zelo slabi in da je v omenjenem zavodu tudi zelo slaba socialna klima.

To ugotovitev lahko povežem z dogajanjem v slovenskih zaporih tekom letošnjega leta, ki so bila večkrat predstavljena tudi v medijih. Skupinski samomori ter grožnje zapornikom s strani strokovnih delavcev so zelo resen pokazatelj nevzdržnih razmer in neugodne socialne klime v določenem zavodu.

Večina zaposlenih v zavodih za prestajanje kazni zapora v Mariboru in Celju je običajno zadovoljnih s svojo službo, medtem ko si večina zaposlenih v zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani pogosto želi spremeniti službo. Ti podatki kažejo na nezadovoljstvo z razmerami v ljubljanskem zavodu s strani zaposlenih. Iz slednjih ugotovitev lahko resnično sklepamo na neugodno klimo v zavodu v Ljubljani, kar se kaže tako s strani zaprtih oseb kot s strani delavcev zavoda, ki večkrat želijo spremeniti svojo službo.

Večina zaposlenih v vseh treh zavodih je ponosna na svojo službo. Hkrati pa ti isti zaposleni ne želijo, da bi njihovi otroci opravljali enak poklic, kot ga opravljajo oni sami. To bi dopustili le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev. Kar četrtnina anketiranih pa je odgovorila, da tega ne želi in bi storila vse, da to prepreči.

Na tem mestu se lahko ponovno vprašamo, kako je lahko mogoče, da za službo, na katero si tako ponosen in s katero si običajno zadovoljen, ne bi dopustil, da jo opravlja tudi tvoj otrok.

Zanimivo bi bilo narediti test iskrenosti!

Ob razmišljanju o tem vprašanju se pojavijo nasprotujoče si trditve. Na eno vprašanje veš, kaj je dobro, da odgovoriš, povsem drugače pa je, ko se to vprašanje navezuje na nekoga drugega, na sodelavca ali celo na osebo, ki jo imaš rad. Takrat pride do dveh nasprotujočih si odgovorov.

Prav tako so delavci v vseh treh zavodih mnenja, da bi večina njihovih sodelavcev rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost. Ta podatek kaže na neko splošno nezadovoljstvo s svojim poklicem, česar si sami niso upali priznati.

Tu gre predvsem za to: *»Sam sem ponosen na službo, ki jo opravljam, vendar pa vem, da bi večina sodelavcev rada zamenjala svoj poklic, če bi imela za to priložnost.«*

Ta odgovor izraža tudi njihovo notranjo željo, ki jo je lažje izreči ob vprašanju, kaj si želi nekdo drug, v tem primeru sodelavec.

Nezadovoljstvo s poklicem zelo močno vpliva na odnose med strokovnimi delavci in zaprtimi osebami, to pa posledično vpliva na neugodno socialno klimo v samem zavodu. Tako se ustvarja neki začarani krog, v katerem ni možno pričakovati pozitivne klime in ni mogoče graditi medsebojnih odnosov na zaupanju, kar pomeni, da je izvajanje tretmanskih metod zelo onemogočeno.

Posledica nezadovoljstva zaposlenih s svojim poklicem so predvsem neprijetnosti in težave, ki jih zaposleni omenjajo v naslednjem vrstnem redu: slaba plača, neurejeni odnosi med samimi delavci, težko delo zaradi težavnih obsojencev, odnosi nadrejenosti in podrejenosti med delavci, nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev in neustrezen delovni čas.

Neurejeni odnosi med delavci ter hierarhija odnosov zelo negativno vplivata na socialno klimo v zavodih. Tako lahko sklepamo, da je socialna klima v Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje, kar se tiče neurejenih odnosov, izredno negativna. Čeprav sem sama dobila ravno obratno predstavo ob obisku teh zavodov in bi pričakovala slabšo klimo v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana.

Večina zaposlenih v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, se ne počuti ogroženih od obsojencev. Podatki pa so zaskrbljujoči predvsem za Zavod za prestajanje kazni zapora Maribor, saj se polovica vseh zaposlenih počuti ogrožena od obsojencev. Ta podatek kaže resno stanje v Mariborskem zaporu, saj se delavci očitno ne počutijo varne na svojih delovnih mestih.

To je lahko povezano tudi s prezasedenostjo zavoda in s pomanjkanjem kadra. Čeprav je ob še višji prezasedenosti v zavodu v Ljubljani slika ob tem vprašanju povsem drugačna, saj se slabih 90% anketiranih zaposlenih ne počuti ogrožene od obsojencev.

Podatek o počutju ogroženosti v mariborskem zavodu je v nasprotju s številom dejanskih napadov na zaposlene v zavodih nasploh.

Prisila kot skrajno sredstvo za preprečitev napada ali poskusa napada na delavca zavoda se je v letu 2002 uporabila v 17-ih primerih, v letu 2004 v 14-ih primerih, v letu 2007 pa v 6-ih primerih preprečevanja napadov in 6-ih primerih poskusov napadov na delavca zavoda. Kar pomeni, da število napadov in poskusov napadov na zaposlene v zavodih upada.

V primerih počutja ogroženosti so pazniki gotovo ena izmed poklicnih skupin, ki jih delo nujno privede v frustrirajoče in stresne situacije. Neprestano so v stiku z bolj ali manj asocialnimi posamezniki, ki s svojim vedenjem izražajo ideale in vrednote, ki so večkrat v nasprotju z njihovimi in tudi z vrednotami širše družbe. (Meško, Umek, Valenčič, 2000: 589) Posledica tega je, da se vedno več strokovnjakov ukvarja z zapletenostjo vloge paznika v zaporu. Izpostavljena sta stres in nevarnost napada. Raziskave iz tujine (ZDA, Evropa, Avstralija) kažejo, da so napadeni običajno manj izkušeni pazniki, ki niso večči komunikacije in zniževanja »visoke temperature«. Napadi na starejše paznike so bolj redki, kar je mogoče razložiti s tem, da starejši pazniki manj fizično ukrepajo ali pa z leti postajajo bolj večči in spretni pri opravljanju svojega poklica. (Meško, 2001: 255)

Večina zaposlenih v zavodih za prestajanje kazni zapora ima pozitivno stališče do rehabilitacijskih programov za obsojence. Podatki kažejo, da so zaposleni v vseh treh zavodih dokaj naklonjeni rehabilitacijskim programom za obsojence. Pričakovala pa sem višjo naklonjenost v vseh treh zavodih, še posebej pa v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje. Gre le za mladoletniški zapor in predvsem pri mladoletnikih naj bi bila rehabilitacija najbolj uspešna. Predvsem pa potrebna, saj ima mlad človek še veliko življenja pred sabo in s tem veliko priložnosti za nov začetek v svojem življenju, če mu seveda družba to dopušča.

Možnost, da se v zaporu pomaga storilcem kaznivih dejanj najti pravo pot v življenju, ki jih čaka po izpustitvi, je pozitivna stran kazni. Tako za same storilce kot za strokovne delavce, ki z njimi delajo in želijo h goli kaznovalni naravi zapora prispevati tudi svoje strokovno znanje.

In nenazadnje bi moralo to delovati pozitivno tudi na družbo samo, saj pomeni uspešna pomoč storilcem tudi pridobitev zanjo.

Pri vprašanjih o namenu kaznovanja za storjeni zločin, ki je bil zastavljen tako zaposlenim kot tudi zaprtim osebam v vseh treh zavodih, preseneča podatek, da prevzgoji obsojenci namenijo bistveno večji pomen kot pa zaposleni. Iz tega lahko sklepamo, da v prevzgojo verjame več odstotkov zaprtih oseb kot pa zaposlenih v slovenskih zavodih za prestajanje kazni zapora. Kar pa je zastrašujoč podatek, saj kaže na to, da obsojenci verjamejo v to, da se lahko spremenijo in si (nekateri) tega tudi želijo, medtem ko večina zaposlenih v zavodih v prevzgojo ne verjame.

Na tem mestu se vprašam, kako sta potem sploh mogoči uspešna resocializacija in ponovna vključitev zaprte osebe v družbo? Če že strokovni delavci v zavodih ne verjamejo v to, da se človek lahko spremeni, kako bodo v to verjeli navadni državljani, ki so prestrašeni, saj jih politika in predvsem mediji nenehno ustrahujejo s podobami nevarnih in krvoločnih zločincev, ki predstavljajo nevarnost tako za družbo kot za slehernega posameznika?!

Medtem ko večina zaprtih oseb v vseh treh zavodih meni, da višanje kazni ne prispeva k zmanjševanju kriminalitete, je med zaposlenimi v mariborskem zavodu tretjina, v ljubljanskem skoraj polovica, v celjskem zavodu pa skoraj 60% zaposlenih, ki so mnenja, da lahko samo zelo stroge kazni ljudem preprečijo kriminal.

Zaposleni v zavodih za prestajanje kazni zapora so zelo naklonjeni višanju kazni in izvajanju represije, medtem ko zaprte osebe trdijo, da stroge kazni ljudem ne preprečijo kriminala. Vsi statistični podatki in strokovne študije, ki so bile narejene tako v Sloveniji kot tudi po svetu do sedaj, govorijo v prid zaprtih oseb, saj je dokazano, da ni mogoče z višanjem kazni in s povečevanjem kriminalitete zmanjševati kriminala. Treba je resnično začeti nekje drugje!

Država bi morala najprej začeti s prijemi zmanjševanja revščine in s pregonom gospodarskega kriminala. To bi bil prvi korak k temu, da bi ljudje začeli ponovno verjeti v pravno državo in v državo blaginje. Tako bi se dvignili morala in zavest ljudi. Tako ne bi bilo treba višati zapornih kazni za preprečevanje kriminalitete, saj bi vsi ljudje imeli službe, imeli bi denar, verjeli bi v pravno državo in posledično bi bilo dosti manj kriminala.

Iz zgornjih podatkov so posledično logični tudi podatki o mnenju zaposlenih glede novega kazenskega zakonika. Z novim predlogom se nikakor ne strinja zelo majhen delež vseh zaposlenih. Večina zaposlenih sicer nasprotuje uvedbi dosmrtna kazni zapora, kljub temu pa se zelo velik odstotek zaposlenih z novim predlogom kazenskega zakonika v celoti strinja. Ta podatek je še posebej nerazumljiv ob dejstvu, da je prezasedenost v nekaterih slovenskih zaporih že sedaj dvestoodstotna. Dejstvo je, da v slovenskih zaporih niti ni dovolj prostora za obsojence, prostorske kapacitete so nevzdržne, prav tako so razmere v njih nevzdržne, praktično lahko rečemo, da slovenski zapori že sedaj pokajo po šivih.

Uvedba dosmrtna zaporne kazni, ki je stopila v veljavo s 1. 11. 2008, bo po mojem mnenju le stopnjevala neugodne razmere, ki vladajo v slovenskih zaporih. V takih razmerah pa je brezupna kakršna koli misel na ugodno socialno klimo, na katero vplivajo predvsem odnosi med zaposlenimi in zaprtimi osebami. Iz teh razlogov mi je povsem nerazumljiv podatek, da se tako veliko število zaposlenih v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, z novim predlogom kazenskega zakonika v celoti strinja.

Evropa kot glavni uvoznik ameriških modelov »pravičnosti in demokracije«, se nagiba k odpravi dosmrtna zaporne kazni, saj znaša povprečje prestane kazni pri takem izreku med 12 in 18 leti. Pogostokrat so obsojenci pogojno odpuščeni ali pa umrejo. Empirične raziskave, kot že rečeno, kažejo, da se kljub naraščajoči državni represiji stopnja kriminalitete ne zmanjša. Bistveno bolj pomembno od visoko predpisanih sankcij je, kolikšna je stopnja gotovosti, da bodo zločinca odkrili, ter kolikšna je stopnja gotovosti, da bo kazenski postopek hitro prešel vse faze postopka. Za občutek varnosti ljudi je tako pomembnejša uspešnost organov pregona pri iskanju zločincev in hiter kazenski proces. Na mentaliteto potencialnih storilcev kaznivih dejanj ne vpliva toliko visoka stopnja predpisane kazni kot samo dejstvo, da je učinkovitost policije in sodstva pri odkrivanju storilcev na najvišji možni ravni. Uvedba dosmrtnega zapora je tako po mojem mnenju le ponesrečeni poizkus represivne oblasti, ki skuša dokazati svojo sposobnost pri obvladovanju kriminalitete preko zviševanj najstrožjih sankcij. Toda brez strokovne podlage, ciljnih raziskav in visoke učinkovitosti organov pregona, dejanskega učinka ne bo nikoli dosegla.

6. SKLEPI

Iz analize pridobljenih podatkov sledijo naslednji sklepi:

- Večina zapornikov v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, je mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v zavodu, kar kaže na še vedno pretirano izvajanje represivnih ukrepov v slovenskih zaporih. Vsekakor pa ta podatek kaže na nezadovoljstvo zaprtih oseb z bivanjem v zavodih ter posledično na neugodno socialno klimo.
- V nasprotju z obsojenci se zaposleni ne strinjajo s trditvijo, da bi morali obsojencem v zavodu olajšati življenje. V Mariboru se s to trditvijo ne strinja 50,1% zaposlenih, v Ljubljani 58,8%, v Celju pa kar 70,3% vseh zaposlenih meni, da zapornikom ne bi smeli olajšati življenja v zavodu. Kar kaže zelo močno težnjo po represivnejših ukrepih s strani zaposlenih.
- Obsojenci v vseh treh zavodih so mnenja, da strožje kazni ne prispevajo k zmanjševanju kriminala (Maribor 77,2% obsojencev, Celje 87,5% obsojencev in Ljubljana 77,8% obsojencev).
- Med zaposlenimi je bistveno višji delež takih, ki menijo, da strožje kazni lahko preprečijo kriminal. V Mariboru je takega mnenja 31,1% zaposlenih, V Ljubljani 41,2% in v Celju 59,4% zaposlenih. Iz tega sledi ponovno sklep, da je zelo velik delež zaposlenih (v Celju celo večina) naklonjenih povečevanju represivnejših ukrepov z namenom zmanjševanja kriminala.
- Zelo podobni so podatki pri trditvi, da bi bilo dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci. S to trditvijo se večina obsojencev ne strinja (v Mariboru 85,7%, v Celju 87,5% in v Ljubljani 77,8%).
- V nasprotju z zaprtimi osebami je kar 43,8% zaposlenih v Mariboru, 62,1% zaposlenih v Celju in 29,4% zaposlenih v Ljubljani mnenja, da bi bilo manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci. Kar ponovno dokazuje splošno naklonjenost zaposlenih k izvajanju represivnejših ukrepov v posameznem zavodu.

- Pri vprašanjih o namenu kaznovanja za storjeni zločin, ki je bil zastavljen tako zaposlenim kot tudi zaprtim osebam v vseh treh zavodih, preseneča podatek, da prevzgoji obsojenci namenjujejo bistveno višji pomen kot pa zaposleni (Obsojenci: 18,2% v Mariboru, 19,2% v Celju in 20% v Ljubljani; Zaposleni: Maribor 12,5%, Celje 14,9% in Ljubljana 16%). Predvsem zaposleni v Celju, kjer gre za mladoletniški zapor, dajejo premajhen poudarek prevzgoji in prevelik poudarek povračilu za storjeni zločin.
- Iz tega lahko sklepamo, da v prevzgojo verjame več odstotkov zaprtih oseb kot pa zaposlenih v slovenskih zavodih za prestajanje kazni zapora. Kar pa je zastrašujoč podatek, saj kaže nato, da obsojenci verjamejo v to, da se lahko spremenijo in si (nekateri) tega tudi želijo, medtem ko večina zaposlenih v zavodih v prevzgojo ne verjame.
- Strokovni delavci v zavodih za prestajanje kazni zapora ne uživajo dovolj velikega zaupanja zaprtih oseb. Veliko zaprtih oseb se v primeru težkega osebnega problema ne bi obrnilo na nikogar, ali pa bi se po pomoč obrnili kar na obsojenca – prijatelja.
- Strokovnim delavcem zaupajo najmanj obsojenci v ljubljanskem zavodu. Nihče od anketiranih se po pomoč ne bi obrnil niti na socialnega delavca niti na vzgojitelja ne na inštruktorja, ne učitelja in tudi ne na paznika. 22,2% obsojencev v ljubljanskem zavodu bi se po pomoč obrnilo na upravnika zavoda. 11,1% bi se jih po pomoč obrnilo na psihologa, 44,4% obsojencev pa bi se po pomoč obrnilo kar na obsojenca – prijatelja. Ostali pa se po pomoč ne bi obrnili na nikogar od naštetih. Glede na to predvidevamo, da so prav v ljubljanskem zavodu odnosi med strokovnimi delavci in zaprtimi osebami najslabši in prav zato sklepam na neugodno socialno klimo v omenjenem zavodu.
- V mariborskem in celjskem zavodu uživa največje zaupanje obsojencev vzgojitelj (Maribor 45,7%, Celje 50%).
- Večina zaposlenih v zavodih za prestajanje kazni zapora v Mariboru in Celju je običajno zadovoljnih s svojo službo, medtem ko si večina zaposlenih v zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani (53%) večkrat ali celo vedno želi spremeniti službo. Tudi v celjskem in mariborskem zavodu ni zanemarljiv podatek, da si v Mariboru tretjina zaposlenih (34,4%) in v Celju 18,9% vseh zaposlenih večkrat ali celo vedno želi spremeniti službo.

- Večina delavcev v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, je ponosnih na delo, ki ga opravljajo v zavodu (Maribor 59,4%, Celje 64,9% in Ljubljana kar 76,5%).
- Hkrati pa večina delavcev v zavodih za prestajanje kazni zapora ne želi, da bi njihovi otroci opravljali enak poklic, to bi dopustili le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev (Maribor 62,5%, Celje 73% in Ljubljana 70,6%), kar četrtnina anketiranih pa tega ne želi in bi storila vse, da to prepreči. Na tem mestu se ponovno vprašam: Kako je mogoče, da za delo, na katerega si tako ponosen, da ga opravljaš, ne bi dopustil, da ga opravlja tudi tvoj lasten otrok? Na tem mestu se pokaže prava iskrenost.
- Prav podobno je pri ugotovitvi, da so delavci v vseh treh zavodih mnenja, da bi večina njihovih sodelavcev rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost (v Mariboru 71,9%, v Celju 70,3% in 64,7% v Ljubljani). Večina zaposlenih, ki so tako ponosnih na svoje delo, bi hkrati rada zamenjala svoj poklic. To se zgodi, ko za določeno osebno vprašanje veš, kaj je dobro, da nanj odgovoriš. Ko pa se vprašanje nanaša na tvojega sodelavca, je pa jasno, da bi rad zamenjal svoj poklic, če bi le imel za to priložnost.
- Glavne neprijetnosti in težave poklica, ki ga opravljajo delavci v zavodih za prestajanje kazni zapora, so po njihovem mnenju predvsem slaba plača, težko delo zaradi težavnih obsojencev, neurejeni odnosi med samimi delavci, nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev in odnosi nadrejenosti in podrejenosti.
- Večina zaposlenih v zavodih za prestajanje kazni zapora ima pozitivno stališče do rehabilitacijskih programov za obsojence. Kljub temu pa je zaskrbljujoč podatek, da skoraj tretjina vseh zaposlenih v mariborskem in ljubljanskem zavodu in celo skoraj polovica (45,9%) vseh zaposlenih v celjskem zavodu meni, da so rehabilitacijski programi za obsojence izguba časa in denarja. Predvsem v celjskem zavodu bi moral biti ta odstotek bistveno nižji, saj gre za mladoletniški zapor. Če te podatke primerjam s podatki, ki sem jih dobila z vprašanjem zaposlenim o namenu prevzgoje, pa so podatki pričakovani, saj prevzgojo kot namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode zaposleni večinoma uvrščajo šele na četrto mesto.

- Z novim kazenskim zakonikom, ki je stopil v veljavo s 1. 11. 2008, se nikakor ne strinja zelo majhen delež vseh zaposlenih. Večina zaposlenih sicer nasprotuje uvedbi dosmrtna kazni zapora, kljub temu pa se zelo velik odstotek zaposlenih z novim zakonikom v celoti strinja (31,3% v Mariboru, 33,3% v Celju in kar 41,2% vseh zaposlenih v Ljubljani). Ta podatek je še posebej nerazumljiv ob dejstvu, da je prezasedenost v nekaterih slovenskih zaporih že sedaj dvestoodstotna.
- Na mentaliteto potencialnih storilcev kaznivih dejanj ne vpliva toliko visoka stopnja predpisane kazni kot samo dejstvo, da je učinkovitost policije in sodstva pri odkrivanju storilcev na najvišji možni ravni. Uvedba dosmrtnega zapora je tako po mojem mnenju le ponesrečeni poizkus represivne oblasti, ki skuša dokazati svojo sposobnost pri obvladovanju kriminalitete preko zviševanj najstrožjih sankcij. Toda brez strokovne podlage, ciljnih raziskav in visoke učinkovitosti organov pregona dejanskega učinka ne bo nikoli dosegla.

7. PREDLOGI

Z raziskovanjem socialne klime v Zavodih za prestajanje kazni zapora sem prišla do naslednjih ugotovitev, ki bi lahko izboljšale razmere in odnose v zavodih:

Obsojencem je treba olajšati prestajanje kazni v psihološkem in fizičnem pomenu. Delavce zavodov je treba izobraževati in usposablјati za nudenje psihološke pomoči obsojencem. Zlasti naj bi delavci pomagali obsojencem, ki prestajajo daljše kazni zapora, da si pridobijo potrebno psihično vzdržljivost za preživetje dolgoletne izolacije. To velja zlasti za obsojence, ki imajo družino, s katero ne morejo živeti in izpolnjevati svojih socialnih vlog.

Obsojenci so najbolj občutljivi za tretmansko in najmanj za nadzorstveno usmerjenost delavcev, saj v vseh zavodih pričakujejo nadzor kot bistvo same kazni. Ob nezmanjšanem nadzorstvu nad obsojenci pa so vsi rehabilitacijski poskusi zavodov neuspešni.

Hkrati obsojenci sami pripisujejo zelo velik namen prevzgoji, kar pomeni, da jo sami doživljajo kot del kazni.

Ker je pomoč obsojencem pomembna sestavina socialne klime, je premajhen delež obsojencev, ki bi iskali pomoč pri vzgojiteljih, psihologih in socialnih delavcih. Po rezultatih raziskave so namreč zlasti problematični zavodi, v katerih se večina obsojencev izogiba stikom s strokovnimi delavci in si ne želijo njihove pomoči. Podatki za ljubljanski zavod glede odnosov med strokovnimi delavci in zaprtimi osebami so resnično slabi, saj se velik delež vseh zaprtih oseb ne bi po pomoč obrnil na nikogar ali pa bi se po pomoč obrnili kar na obsojenca – prijatelja.

Številne sestavine so povezane s pomočjo obsojencem, zato pomoč vpliva tudi na socialno klimo, kot jo doživljajo obsojenci. Zato je mogoče izboljšati socialno klimo samo z večjo pomočjo obsojencem.

Delavce je treba prepričati, da je njihova pomembna vloga, da omogočijo obsojencem življenje v zavodu z manj trpljenja in manj socialne prizadetosti. Za to nalogo ni treba, da imajo delavci univerzo, dovolj je, da upoštevajo obsojenčevo osebnost in človeško dostojanstvo.

Zato je treba delavce občasno spomniti na to, da so obsojenci ljudje, podpirati je treba pri njih humanost do obsojencev in zavirati nasilje in nezaupanje med delavci in obsojenci.

Zavodi naj tudi več skrbi in pozornosti namenijo ugodnemu počutju delavcev v zavodih. Svojemu delu se lahko v celoti posvetijo samo delavci, ki so vsaj relativno zadovoljni s svojim položajem.

V penološki literaturi se kot poseben problem delavcev pogosto omenja njihov strah pred obsojenci. Delavci se pred takimi obsojenci počutijo neugodno, svoj strah izražajo s poniževanjem, zaničevanjem in nasiljem nad obsojenci in tako kažejo svojo poklicno nadmoč. Vse »tehnike« delavcev, da bi premagali obsojence, so brez vrednosti, saj ne morejo pokazati znanja s terapijo niti ne morejo uveljaviti moči avtoritete nad obsojenci zaradi njihove (pre)globoke osebnotne motenosti, nedostopnosti in rigidnosti vedenja. Delavci čutijo, da taki obsojenci nenehno ogrožajo njihovo duševno in telesno integriteto, zato pri svojem delu doživljajo globoke strese.

V zavodu vsak delavec ustvarja socialno klimo in vsak delavec je pod vplivom prevladujoče klime. Socialna klima se nenehno odraža v vedenju delavcev: kdor se čuti uspešnega in varnega, svoj občutek razširja tudi na druge, kdor pa se čuti odrinjenega, zapostavljenega, nesrečnega in odvečnega, svoje občutke razširja v okolju. Ker jezni, nezadovoljni in nesrečni delavci kvarijo socialno klimo v celotnem zavodu, lahko povečana skrb zavoda za te delavce v pomembni meri prispeva k ugodnejši klimi zavoda.

Povečana skrb zavoda za delavce se lahko kaže v izvajanju supervizij, intervizij, pomembna pa so prav tako neformalna druženja, ki lahko veliko prispevajo k ugodnim odnosom med samimi delavci zavoda.

Eden od predlogov, ki bi lahko izboljšal razmere in odnose v zaporih je tudi kadrovska selekcija. Menim, da ne more biti vsak rojen za delo z obsojenci, tako kot ne more biti vsak učitelj ali zdravnik, tudi ne more biti vsak paznik ali vzgojitelj.

Problem dela v Zavodih za prestajanje kazni zapora vidim predvsem v tem, da ljudje, ki dobijo službo v takem zavodu ali nasploh v javni upravi, ostanejo tam do svoje upokojitve ne glede na to, kako opravljajo svoje delo. Ne glede na to, ali so pri svojem delu učinkoviti ali pa naredijo pri opravljanju svojega dela tako za obsojence kot tudi za celotno družbo več škode kot pa koristi. Menim, da bi moralo biti delo zaposlenih v zavodih nadzorovano in s tem bi se lahko izvajala tudi selekcija.

Glede na razmere, ki vladajo v slovenskih zaporih, ni nič čudnega, da ni nihče v posameznem zavodu navdušen nad merjenjem socialne klime ali družbenega vzdušja znotraj zavoda.

Naslednji predlog se navezuje na izobraževanje in usposabljanje delavcev v zavodih za prestajanje kazni zapora. Menim, da bi vsi strokovni kadri, ki opravljajo svoje delo v zavodu, morali imeti določeno izobraževanje in usposabljanje, preden nastopijo svoje delo v zavodu. S tem bi se po mojem mnenju zmanjšala tudi nadzorstvena usmeritev zavodov in bi se povečal poudarek na rehabilitaciji in tretmanu.

Na tem mestu je eden od mojih predlogov tudi, da bi imeli v okviru Fakultete za socialno delo poleg predmeta kazensko pravo s kriminologijo, še predmet penologija in mogoče celo vaje iz pomoči obsojencem in iz rehabilitacije le-teh. Nenazadnje menim, da slovenski zapori ponujajo tudi možnost za zaposlitev vseh nas, ki končamo študij socialnega dela. To pa je dobra priložnost, da se razmere v zaporih spremenijo ter da se nadzorstvena funkcija zavodov spremeni v rehabilitacijsko. To je mogoče doseči le z mladim in izobraženim kadrom na tem področju.

Raziskava je pokazala, da so zaposleni v zavodih zelo naklonjeni višanju kazni in izvajanju represije, medtem ko zaprte osebe trdijo, da stroge kazni ljudem ne preprečijo kriminala. Vsi statistični podatki in strokovne študije, ki so bile narejene tako v Sloveniji kot tudi po svetu do sedaj, govorijo v prid zaprtih oseb, saj je dokazano, da ni mogoče z višanjem kazni in s povečevanjem kriminalitete zmanjševati kriminala. Treba je resnično začeti nekje drugje!

Država bi morala najprej začeti s prijemi zmanjševanja revščine in s pregonom gospodarskega kriminala. Znano je namreč, da večanje revščine v državi pospešuje kriminal.

To bi bil prvi korak k temu, da bi ljudje začeli ponovno verjeti v pravno državo in v državo blaginje. Tako bi se dvignili morala in zavest ljudi.

Tako za preprečevanje kriminalitete ne bi bilo treba višati zapornih kazni, saj bi vsi ljudje imeli službe, imeli bi denar, verjeli bi v pravno državo in posledično bi bilo dosti manj kriminala.

Dejstvo je, da v slovenskih zaporih niti ni dovolj prostora za obsojence, prostorske kapacitete so nevzdržne, prav tako so razmere v njih nevzdržne, praktično lahko rečemo, da slovenski zaporji že sedaj pokajo po šivih. Nujno je potrebna pridobitev novih prostorskih zmogljivosti in izgradnja novih zaporov.

Uvedba dosmrtnih zapornih kazni, ki je stopila v veljavo s 1. 11. 2008, bo po mojem mnenju le stopnjevala neugodne razmere, ki vladajo v slovenskih zaporih. V takih razmerah pa je brezupna kakršna koli misel na ugodno socialno klimo, na katero vplivajo predvsem odnosi med zaposlenimi in zaprtimi osebami.

Evropa kot glavni uvoznik ameriških modelov »pravičnosti in demokracije« se nagiba k odpravi dosmrtnih zapornih kazni, saj znaša povprečje prestane kazni pri takem izreku, med 12 in 18 leti. Pogostokrat so obsojenci pogojno odpuščeni ali pa umrejo.

Empirične raziskave kot že rečeno kažejo, da se kljub naraščajoči državni represiji stopnja kriminalitete ne zmanjšuje. Bistveno pomembnejše, od visoko predpisanih sankcij je, kolikšna je stopnja gotovosti, da bodo zločinca odkrili ter kolikšna je stopnja gotovosti, da bo kazenski postopek hitro prešel vse faze postopka. Za občutek varnosti ljudi sta tako pomembnejša uspešnost organov pregona pri iskanju zločincev in hiter kazenski proces. Na mentaliteto potencialnih storilcev kaznivih dejanj ne vpliva toliko visoka stopnja predpisane kazni kot samo dejstvo, da je učinkovitost policije in sodstva pri odkrivanju storilcev na najvišji možni ravni. Uvedba dosmrtnega zapora je tako po mojem mnenju le ponesrečeni poizkus represivne oblasti, ki skuša dokazati svojo sposobnost pri obvladovanju kriminalitete preko zviševanj najstrožjih sankcij. Toda brez strokovne podlage, ciljnih raziskav in visoke učinkovitosti organov pregona dejanskega učinka ne bo nikoli dosegla.

8. LITERATURA IN VIRI

BRINC, Franc. 1995. *Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora v Republiki sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti.

BRINC, Franc. 1990. *Delo obsojencev*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 4, 1: 12—23.

BRINC, Franc. 1989. *Delo obsojencev: Individualni in institucionalni faktorji produktivnosti dela obsojencev v kazenskih in poboljševalnih zavodih SR Slovenije*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

BRYANS, Shane, JONES, Rachel. 2001. *Prisons and the prisoner*. London: The Stationery Office.

FENTON, N. A. 1965. *Handbook on the use of Group Counselling in Correctional Institutions*. Sacramento. California.

FLAKER, Vito. 1998. *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: *cf.

FOUCAULT, Michael. 1991. *Vrednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.

FOUCAULT, Michael. 1984. *Nadzorovanje in kaznovanje: nastanek zapora*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ur. l. RS-55/08.

Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ur. l. RS-95/04.

Kazenski zakonik Republike Slovenije z uvodnimi pojasnili. Ur. l. RS-27/94.

Končno poročilo raziskovalnega projekta. 2006. *Socialno vzdušje v Zavodih za prestajanje kazni zapora in Prevezgojnem domu leta 2005*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.

Letno poročilo Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij za leto 2007. April, 2008. Ljubljana.

LILLY, J. Robert., MATHIEU, Deflem. 1996. »*Profit and Penalty: An Analysis of the Corrections-Commercial Complex.*« *Crime and Delinquency* 42. 1, str. 3—20.

MATTHEWS, Roger. 1999. *Doing time.* New York: Macmillan Press.

MESEC, Blaž., CIGOJ KUZMA, Nika. 2003. *Navodila za pisanje diplomske naloge in opravljanje diplomskega izpita.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

MESEC, Blaž. 1997—2003. *Metodologija raziskovanja v socialnem delu.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

MESEC, Blaž., RODE, Nino. 1999. *Primeri raziskovalnih nalog študentov.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

MEŠKO, Gorazd; FRANGEŽ, Danijela; REP, Mojca; SEČNIK, Kristina. 2006. *Zapor: družba znotraj družbe – pogled obsojencev na odnose in življenje v zaporu.* *Socialna pedagogika*, vol. 10, št.: 261—286.

MEŠKO, Gorazd. 2004. *Preprečevanje kriminalitete.* Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

MEŠKO, Gorazd. 2001. »*Paznik v zaporu.*« *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, let. 52, št. 3. Ljubljana.

MEŠKO, UMEK, VALENČIČ. 2000. »*Samoocena strokovne usposobljenosti, kompetentnosti in vrednote zaposlenih v slovenskih zaporih*«, *rezultat analize.* *Dnevi Varstvoslovja.* Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

PEČJAK, Vid. 1977. *Psihologija spoznavanja.* Ljubljana: DZS.

- PETROVEC, Dragan. 2005. *Kult žrtve*. Ljubljana: Pravna praksa.
- PETROVEC, Dragan. 1998. *Kazen brez zločina: Prispevek k ideologijam kaznovanja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- PETROVEC, Dragan. 1993. *Alternative zaporni kazni*. Penološki bilten 11, 1—2: 50—59.
- SALECL, Renata. 1991. *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krt.
- STUDEN, Andrej. 2004. *K zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- SYKES, G. M. 1958. *Society of Captives: A study of a Maximum Security Prison*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- VODOPIVEC, Katja. 1999. *Zaporne kazni*. Pravnik, 54, št. 1/3, str. 21—34.
- ŠELIH, Alenka. 1994. »Kaznene sankcije u radnom nacrtu kaznenog zakonika Republike Slovenije«. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, št. 5—6, str. 537—546.
- TOCH, H. 1978. *Social Climate and Prison Violence*. Federal Probation, Washington 42/1978/4, s. 21—25.
- VODOPIVEC, Katja. 1984. *Kaznivo dejanje, kazen in zlo*. Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani. Ljubljana.
- VODOPIVEC, Katja. 1984. *O vlogi strokovnega osebja v kaznovanih ustanovah*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 43/1992/1. str. 3—12.
- WATZLAWICK, P., J. H. Beavin in D. D. Jackson. 1969. *Menschliche Kommunikation*. Bern, Stuttgart, Wien: Verlag Hans Huber.
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Ur. l. RS-22/00.

ZAVIRŠEK, Darja. 2000. *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: *cf.

ZAVIRŠEK, Darja. 1991. *Zgodovinska ikonografija totalne ustanove in fenomen »bolezen – ženska«*. Časopis za kritiko znanosti, 138/139, str. 12—13.

INTERNETNI VIRI:

Kaj prinaša nov kazenski zakonik?

(http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=168738)

MLADINA. 12. oktober 2007. *Šturm predstavil osnutek kazenskega zakonika z dosmrtno kaznijo*. Uredništvo Mladina On-line.

<http://www.mladina.si/dnevnik/104416/>

PETROVČIČ, Peter. MLADINA. 9. december 2006. *Prepolni zapori*.

http://www.mladina.si/te dnik/200650/clanek/slo---peter_petrovcic/

Pokazenska ali postpenalna pomoč

(http://www.csd-ms.si/Pokazenska_pomo,225,0.html)

Predlog novega Kazenskega zakonika bo v državnozborski postopek poslan predvidoma v šestih mesecih

<http://www.mp.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/11999/5484/>

SINDIKAT DELAVCEV V PRAVOSODJU. 2005. *Zapori so prenatrpani, zaposlenih premalo*.

<http://sindikatsdp.si/webpages/content/view/90/2/>

ZAVODI ZA PRESTAJANJE KAZNI ZAPORA IN PREVZGOJNI DOM

http://www.mp.gov.si/si/delovna_podrocja/izvrševanje_kazenskih_sankcij/zavodi_za_prestajanje_kazni/

9. POVZETEK

Skozi zgodovino so se pojavljale mnoge oblike kaznovanja. Kazen odvzema prostosti se je ohranila kot osnovna oblika, oblika kazni z mnogimi nameni in pomeni, ki so se spreminjali skozi obdobja. Diplomaska naloga se v svojem prvem delu skuša približati namenu kazni zapora, kot je bil viden skozi različna obdobja. Poleg tega v diplomski nalogi, v njenem teoretičnem delu opišem metode tretmana, dokazati želim, da so absolutne retributivistične teorije obsojene na pot po slepi ulici, kot je to imenoval dr. Petrovec. V teoretičnem uvodu se tako posvetim tudi slovenski zakonodaji in novemu predlogu kazenskega zakonika, ki je bil v tem času že tudi sprejet in je 1. 11 2008 stopil v veljavo. Teorijo sklenem s socialnim delom z obsojenci in pokazensko ali postpenalno pomočjo ter s poglavjem o socialni klimi v Zavodih za prestajanje kazni zapora.

Osnovni namen moje diplomske naloge je prikazati, kako kazni zapora doživljajo tisti, ki v zavodu za prestajanje kazni zapora preživijo del svojega življenja, to so tako zaprte osebe kot tudi zaposleni v zavodih. Osnovno vprašanje moje diplomske naloge je: Kakšna socialna klima vlada v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora in v slovenskih zavodih nasploh? Tako sem socialno klimo v zavodih raziskovala z anketiranjem obsojencev in delavcev zavodov. Oboji skupaj so namreč ključni dejavniki v ustvarjanju ugodne ali neugodne socialne klime v zaporskem okolju. Naloga se osredotoči predvsem na življenje v zavodu. Dobrišen del naloge je namenjen raziskovanju aktualne situacije v slovenskih zaporih. V raziskavo so bili vključeni trije zavodi za prestajanje kazni zapora (Ljubljana, Maribor in Celje). Raziskava je kvantitativna in deskriptivna.

Raziskava je pokazala, da je večina obsojencev mnenja, da jim je treba olajšati življenje v zavodu, prav tako so mnenja, da strožje kazni in izvajanje represivnih ukrepov ne prispevajo k zmanjševanju kriminala. V nasprotju z obsojenci so zaposleni v zavodih drugačnega mnenja. Večina zaposlenih v zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, se ne strinja s trditvijo, da bi obsojencem morali olajšati življenje v zavodu. Prav tako je med zaposlenimi zelo velik delež takih, ki menijo, da strožje kazni in represivnejši ukrepi pripomorejo k zmanjševanju kriminala. Ta delež je najvišji v celjskem zavodu za prestajanje kazni zapora. Kar pa je zastrašujoč podatek glede na to, da gre za mladoletniški zapor in bi morala biti ravno v tem zavodu represija na najnižji možni ravni. Prav tako je zaskrbljujoč podatek, da velik delež zaposlenih, v celjskem zavodu pa skoraj polovica, meni, da so rehabilitacijski programi za obsojence izguba časa in denarja.

Zato tudi ni presenetljiv podatek, do katerega sem prišla z vprašanjem tako zaposlenih kot tudi zaprtih oseb o namenu zapiranja obsojencev v kazenske zavode. Izkazalo se je namreč, da obsojenci pripisujejo večji pomen namenu prevzgoje kot pa zaposleni, po mnenju katerih je glavni namen zapiranja obsojencev povračilo za storjeni zločin.

Ena od ključnih ugotovitev, do katere sem z raziskavo prišla, je, da strokovni delavci v zavodih ne uživajo dovolj velikega zaupanja zaprtih oseb. Najmanj zaupajo strokovnim delavcem obsojenci v ljubljanskem zavodu. V celjskem in mariborskem zavodu uživa vzgojitelj zaupanje polovice vseh obsojencev, medtem ko se v Ljubljani na vzgojitelja ali socialnega delavca po pomoč ne bi obrnil nihče od anketirancev. Iz tega sklepam, da so prav v ljubljanskem zavodu odnosi med strokovnimi delavci in obsojenci najslabši, kar pomeni tudi slabo socialno klimo.

Tretjina vseh zaposlenih v mariborskem zavodu, petina v celjskem in več kot polovica vseh zaposlenih v ljubljanskem zavodu si večkrat ali celo vedno želi spremeniti službo. Kar potrjuje nezadovoljstvo tako s strani zaposlenih kot tudi zaprtih oseb v ljubljanskem zavodu. Iz tega sledi sklep na neugodno socialno klimo v Zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani.

Večina delavcev v vseh treh zavodih je celo ponosna na delo, ki ga opravljajo, a hkrati ta ista večina zaposlenih ne želi, da bi njihovi otroci opravljali enak poklic. To bi dopustili le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev, kar četrtina anketiranih pa tega ne želi in bi storila vse, da to prepreči. Prav tako ta ista večina meni, da bi večina njihovih sodelavcev rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost.

Glavne neprijetnosti in težave poklica, ki ga opravljajo delavci v zavodih za prestajanje kazni zapora, so po njihovem mnenju predvsem slaba plača, težko delo zaradi težavnih obsojencev, neurejeni odnosi med samimi delavci, nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev in odnosi nadrejenosti in podrejenosti. Prednosti svoje službe pa delavci zavodov vidijo predvsem v zanesljivi zaposlitvi.

Z raziskavo sem prišla tudi do podatka, da se zelo velik delež (41,1%) zaposlenih v mariborskem zavodu običajno počuti ogrožene s strani obsojencev, kar pa je v nasprotju s številom dejanskih napadov in poskusov napadov na obsojence (število napadov in poskusov napadov namreč z leti vztrajno upada).

Zadnja od ugotovitev, do katere sem z raziskavo prišla, pa je, da se zelo velik delež zaposlenih z novim kazenskim zakonikom, ki je stopil v veljavo 1. 11. 2008, v celoti strinja, kar pomeni, da se strinjajo tudi z uvedbo dosmrtna kazni zapora. Ta podatek je še posebej presenetljiv ob dejstvu, da je prezasedenost v slovenskih zaporih ponekod že dvestoodstotna in da so razmere v njih nevzdržne.

Iz teh ugotovitev sem prišla do sklepa, da je klima v vseh treh zavodih, ki so bili vključeni v raziskavo, slaba, saj tako obsojenci kot tudi zaposleni niso zadovoljni z razmerami, ki vladajo v zaporih. Obsojenci menijo, da bi jim morali olajšati življenje, se ne strinjajo z represivnimi ukrepi, ki jih izvajajo zaposleni, in ne zaupajo strokovnim delavcem. Hkrati pa si veliko zaposlenih večkrat ali celo vedno želi spremeniti službo. Zaposleni v zaporih ne bi dopustili, da njihovi otroci opravljajo enak poklic, kot ga opravljajo sami. Zagotovo pa delavci zavodov pripisujejo premajhen pomen prevzgoji obsojencev in so preveč usmerjeni v izvajanje represije ter preveč naklonjeni višanju kazni.

Nekatera priporočila, ki bi po mojem mnenju prispevala k ugodnejši klimi v zavodih, so: izobraževanje in usposabljanje delavcev za nudenje psihološke pomoči obsojencem, zmanjšanje nadzorstvene funkcije v zaporih in povečevanje namena prevzgoje, delavci zavodov bi morali upoštevati obsojenčevo osebnost in človeško dostojanstvo, prav tako bi morali zavodi več skrbi in pozornosti namenjati ugodnemu počutju delavcev v zavodih. Svojemu delu se lahko v celoti posvetijo samo delavci, ki so vsaj relativno zadovoljni s svojim položajem.

Eden od predlogov, ki bi lahko izboljšal razmere in odnose v zaporih, je tudi kadrovska selekcija. Menim, da ne more biti vsak rojen za delo z obsojenci. Kot ne more biti vsak učitelj ali zdravnik ipd., tudi ne more biti vsak paznik ali vzgojitelj.

Problem dela v Zavodih za prestajanje kazni zapora vidim predvsem v tem, da ljudje, ki dobijo službo v takem zavodu ali nasploh v javni upravi, ostanejo tam do svoje upokojitve, ne glede na to, kako dobro opravljajo svoje delo. Ne glede na to, ali so pri svojem delu učinkoviti ali pa naredijo pri opravljanju svojega dela za obsojence kot tudi za celotno družbo več škode kot pa koristi. Menim, da bi moralo biti delo zaposlenih v zavodih nadzorovano in s tem bi se lahko izvajala tudi kadrovska selekcija.

Država bi morala začeti s prijemi zmanjševanja revščine in s pregonom gospodarskega kriminala. Znano je namreč, da večanje revščine v državi pospešuje kriminal.

To bi bil prvi korak k temu, da bi ljudje začeli ponovno verjeti v pravno državo in v državo blaginje. Tako bi se dvignili tudi morala in zavest ljudi.

Tako ne bi bilo treba višati zapornih kazni za preprečevanje kriminalitete, saj bi vsi ljudje imeli službe, imeli bi denar, verjeli bi v pravno državo in posledično bi bilo dosti manj kriminala.

Svoje diplomsko delo sklenem z mislijo, da je uvedba dosmrtnega zapora po mojem mnenju le ponesrečeni poizkus represivne oblasti, ki skuša dokazati svojo sposobnost pri obvladovanju kriminalitete preko zviševanj najstrožjih sankcij. Toda brez strokovne podlage, ciljnih raziskav in visoke učinkovitosti organov pregona dejanskega učinka ne bo nikoli dosegla.

10. PRILOGE

10.1 IZRAČUN HI-KVADRATA ZA PREIZKUS HIPOTEZ

Preverjanje hipoteze 1;

H0: Obsojenci v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in v Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje so mnenja, da bi jim morali olajšati življenje v zavodu. Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
1. V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje:		F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	28	80,0%	16	50,0%	8	88,9%
	se strinjam	5	14,3%	15	46,9%	1	11,1%
	se ne strinjam	1	2,9%	0	0,0%	0	0,0%
	se sploh ne strinjam	1	2,9%	1	3,1%	0	0,0%
	skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
28	23,9	4,1	16,81	0,70
16	21,9	-5,9	34,81	1,58
8	6,2	1,8	3,24	0,52
5	9,7	-4,7	22,09	2,27
15	8,8	6,2	38,44	4,36
1	2,5	-1,5	2,25	0,9
1	0,5	0,5	0,25	0,5
0	0,4	-0,4	0,16	0,4
0	0,1	-0,1	0,01	0,1
1	0,9	0,1	0,01	0,01
1	0,8	0,2	0,04	0,05
0	0,2	-0,2	0,04	0,2
				Σ=11,59

$$\chi^2=11,59$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(4-1) * (3-1)]$$

$$df=(3*2)$$

$$df=6; \quad \chi^2=12,59; \quad p=0,05$$

Ker je teoretična frekvenca pri več kot polovici podatkov manjša kot pet, sem združila podatke za se popolnoma strinjam + se strinjam in se ne strinjam + se sploh ne strinjam ter iz prikazane tabele dobila naslednje podatke.

V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje.	Maribor	Celje	Ljubljana	Skupaj
Se popolnoma strinjam + se strinjam	33	31	9	73
Se ne strinjam + se sploh ne strinjam	2	1	0	3
Skupaj	35	32	9	76

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
33	33,6	-0,6	0,36	0,010
31	30,7	0,3	0,09	0,003
9	8,6	0,4	0,16	0,019
2	1,4	0,6	0,36	0,257
1	1,3	-0,3	0,09	0,069
0	0,4	-0,4	0,16	0,4
				$\Sigma=0,76$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1*2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je χ^2 manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), ničelno hipotezo obdržimo.

Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.

Pri preverjanju prve hipoteze se mi tudi po združevanju odgovorov še vedno v prevelikem številu celic pojavljajo teoretične frekvence, ki so manjše od 5, zato moram nujno uporabiti še Yatesovo korekturo.

Yatesova korektura je v tem, da zmanjšamo za 0,5 opažene frekvence, ki so večje od pripadajočih teoretičnih, in povečamo za 0,5 opažene frekvence, ki so manjše od pripadajočih teoretičnih frekvenc. Od tako povečanih ali zmanjšanih opaženih frekvenc nato odštevamo teoretične frekvence. To pomeni, da se vsaka razlika zmanjša za 0,5, zaradi česar je hi-kvadrat manjši, kot bi bil brez korekture.

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
33,5	33,6	-0,1	0,01	0,0003
30,5	30,7	-0,2	0,04	0,0013
8,5	8,6	-0,1	0,01	0,0012
1,5	1,4	0,1	0,01	0,0071
1,5	1,3	0,2	0,04	0,031
0,5	0,4	0,1	0,01	0,025
				$\Sigma=0,07$

$$\chi^2=0,07$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1*2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je χ^2 (0,07) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), ničelno hipotezo obdržimo.

Med njimi torej ni statistično pomembnih razlik.

Preverjanje hipoteze 2; H0: Obsojenci v vseh treh zavodih bi se v primeru, da bi imeli težak osebni problem, v enaki meri obračali po pomoč tako na vzgojitelja, psihologa, socialnega delavca, upravnika zavoda, inštruktorja kot tudi na paznika ali obsojenca - prijatelja.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
12. Če bi danes imeli težak osebni problem in bi se želeli o njem pogovoriti, na koga v tem zavodu bi se najprej obrnili po pomoč?		F	F%	F	F%	F	F%
	na upravnika zavoda	4	11,4%	1	3,1%	2	22,2%
	na psihologa	4	11,4%	1	3,1%	1	11,1%
	na socialnega delavca	3	8,6%	4	12,5%	0	0,0%
	na vzgojitelja	16	45,7%	16	50,0%	0	0,0%
	na inštruktorja	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	na učitelja	0	0,0%	1	3,1%	0	0,0%
	na paznika	2	5,7%	1	3,1%	0	0,0%
	na obsojenca - prijatelja	1	2,9%	2	6,3%	4	44,4%
	na nikogar naštetih	5	14,3%	6	18,8%	2	22,2%
	skupaj	35	100,0%	32	100,0%	9	100,0%

f_o	f_t	f_o-f_t	(f_o-f_t)²	(f_o-f_t)²/f_t
4	3,9	0,1	0,01	0,0026
1	3,6	-2,6	6,8	1,9
2	1	1	1	1
4	3,9	0,1	0,01	0,0026
1	3,6	-2,6	6,8	1,9
1	1	0	0	0
3	3,9	-0,9	0,81	0,21
4	3,6	0,4	0,16	0,04
0	1	-1	1	1
16	3,9	12,1	146,4	37,5
16	3,6	12,4	153,8	42,7
0	1	-1	1	1
0	3,9	-3,9	15,2	3,9
1	3,6	-2,6	6,8	1,9
0	1	-1	1	1
2	3,9	-1,9	3,6	0,9
1	3,6	-2,6	6,8	1,9
0	1	-1	1	1
1	3,9	-2,9	8,4	2,2
2	3,6	-1,6	2,56	0,7
4	1	3	9	9
5	3,9	1,1	1,2	0,3
6	3,6	2,4	5,8	1,6
2	1	1	1	1
				Σ=112,7

Teoretične frekvence sem dobila tako, da sem število anketirancev v različnih zavodih s številom 9 (=število možnih odgovorov) delila najprej empirične frekvence za tiste celice, kjer so odgovori MB (torej 35/9), nato za CE (32/9) in LJ (9/9). Tako so teoretične frekvence v vseh tistih celicah, ki se nanašajo na LJ 1, CE 3,6 in MB 3,9. Tudi tu sem za izračun morala uporabiti Yatesovo korekturo. Po Yatesovi korekturi dobim naslednje podatke:

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
3,5	3,9	-0,4	1,96	0,5
1,5	3,6	-2,1	4,41	1,2
1,5	1	0,5	0,25	0,25
3,5	3,9	-0,4	1,96	0,5
1,5	3,6	-2,1	4,41	1,2
1	1	0	0	0
3,5	3,9	0,4	1,96	0,5
3,5	3,6	-0,1	0,01	0,0028
0,5	1	-0,5	0,25	0,25
15,5	3,9	11,6	134,6	34,5
15,5	3,6	11,9	141,6	39,3
0,5	1	-0,5	0,25	0,25
0,5	3,9	-3,4	11,6	2,97
1,5	3,6	-2,1	4,41	1,13
0,5	1	-0,5	0,25	0,25
2,5	3,9	-1,4	1,96	0,5
1,5	3,6	-2,1	4,41	1,2
0,5	1	-0,5	0,25	0,25
1,5	3,9	-2,4	5,8	1,5
2,5	3,6	-1,1	1,21	0,34
3,5	1	2,5	6,25	6,25
4,5	3,9	0,6	0,36	0,09
5,5	3,6	1,9	3,61	1,003
1,5	1	0,5	0,25	0,25
				$\Sigma=94,2$

$\chi^2=23,68$; $df=14$ ¹¹; $p=0,05$

$\chi^2=94,2$

Ker je izračunani χ^2 (94,2) večji od tabelirane kritične meje (23,68) hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, zavrnemo. Trdimo, da so razlike.

¹¹ Stopinje prostosti oz. df je manjši, ker sem pri obdelavi podatkov inštruktorja črtala iz tabele, saj ni nihče od zaprtih oseb odgovoril, da bi se v primeru osebnega problema obrnil na inštruktorja.

Preverjanje hipoteze 3;

H0: Zaposleni tako v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana, Maribor, kot tudi v celjskem zavodu so običajno zadovoljni s svojo službo. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
4. Ali ste zadovoljni s svojo sedanjo službo?		F	F%	F	F%	F	F%
	vedno sem zadovoljen	3	9,4%	7	18,9%	2	11,8%
	običajno sem zadovoljen	18	56,3%	23	62,2%	6	35,3%
	večkrat si želim spremeniti službo	8	25,0%	5	13,5%	8	47,1%
	vedno si želim spremeniti službo	3	9,4%	2	5,4%	1	5,9%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
3	4,5	-1,5	2,25	0,5
7	5,2	1,8	3,24	0,6
2	2,4	-0,4	0,16	0,06
18	17,5	0,5	0,25	0,14
23	20,2	2,8	7,84	0,4
6	9,3	-3,3	10,89	1,2
8	7,8	0,2	0,04	0,005
5	9,03	-4,03	16,2	1,8
8	4,2	3,8	14,44	3,4
3	2,2	0,8	0,64	0,3
2	2,6	-0,6	0,36	0,1
1	1,2	-0,2	0,04	0,03
				Σ=8,54

$$\chi^2=12,59; df=6; p=0,05$$

Ker je teoretična frekvenca, pri več kot polovici podatkov manjša kot pet, sem združila podatke za vedno sem zadovoljen + običajno sem zadovoljen in večkrat si želim spremeniti službo + vedno si želim spremeniti službo, ter iz prikazane tabele dobila naslednje podatke.

Ali ste zadovoljni s svojo sedanjo službo?	Maribor	Celje	Ljubljana	Skupaj
Vedno sem zadovoljen + običajno sem zadovoljen	21	30	8	59
Večkrat si želim spremeniti službo + vedno si želim spremeniti službo	11	7	9	27
Skupaj	32	37	17	86

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
21	21,95	-0,95	0,9	0,04
30	25,4	4,6	21,16	0,83
8	11,7	-3,7	13,69	1,17
11	10,05	0,95	0,9	0,09
7	11,6	-4,6	21,16	1,82
9	5,3	3,7	13,69	2,58
				$\Sigma=6,5$

$$\chi^2=6,5$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1*2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je hi-kvadrat (6,5) večji od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, ovržemo. Med zaposlenimi v vseh treh zavodih torej so statistično pomembne razlike. Opaziti je, da si predvsem delavci v Zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani pogosto želijo spremeniti svojo službo.

Preverjanje hipoteze 4;

H0: Delavci tako v celjskem, kot tudi mariborskem in ljubljanskem zavodu za prestajanje kazni zapora se počutijo varne na delovnem mestu. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

8. Običajno se počutim ogroženega od obsojencev:	MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
	F	F%	F	F%	F	F%
se popolnoma strinjam	5	15,6%	1	2,7%	0	0,0%
se strinjam	11	34,4%	5	13,5%	2	11,8%
se ne strinjam	14	43,8%	21	56,8%	13	76,5%
se sploh ne strinjam	2	6,3%	10	27,0%	2	11,8%
skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
5	2,2	2,8	7,84	3,6
1	2,6	-1,6	2,56	0,98
0	1,2	-1,2	1,44	1,2
11	6,7	4,3	18,49	2,8
5	7,7	-2,7	7,29	0,9
2	3,6	-1,6	2,56	0,7
14	17,9	-3,9	15,21	0,8
21	20,7	0,3	0,09	0,004
13	9,5	3,5	12,25	1,3
2	5,2	-3,2	10,24	1,96
10	6,02	3,98	15,8	2,6
2	2,8	-0,8	0,64	0,2
				Σ=17,04

$$\chi^2=12,59; df=6; p=0,05$$

Ker je teoretična frekvenca pri več kot polovici podatkov manjša kot pet, sem ponovno združila podatke za se popolnoma strinjam + se strinjam in se ne strinjam + se sploh ne strinjam ter iz prikazane tabele dobila naslednje podatke.

Običajno se počutim ogroženega od obsojencev	Maribor	Celje	Ljubljana	Skupaj
Se popolnoma strinjam + se strinjam	16	6	2	24
Se ne strinjam + se sploh ne strinjam	16	31	15	62
Skupaj	32	37	17	86

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
16	8,9	7,1	50,4	5,7
6	10,3	-4,3	18,5	0,15
2	4,7	-2,7	7,3	1,6
16	23,1	-7,1	50,4	2,2
31	26,7	4,3	18,5	0,7
15	12,3	2,7	7,3	0,6
				Σ=10,95

$$\chi^2=10,95$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1 * 2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je hi-kvadrat (10,95) večji od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, ovržemo. Med zaposlenimi v vseh treh zavodih so torej statistično pomembne razlike.

Iz podatkov je razvidno, da se predvsem delavci v mariborskem zavodu ne počutijo varne na delovnem mestu. Kar je v nasprotju s številom dejanskih napadov ali poskusov napadov na delavce zavodov.

Preverjanje hipoteze 5;

H0: Zaposlenimi v celjskem, mariborskem in ljubljanskem zavodu imajo podobno stališče do večanja represivnih ukrepov z namenom zmanjševanja kriminalitete. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
11.	Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci:	F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	4	12,5%	10	27,0%	2	11,8%
	se strinjam	10	31,3%	13	35,1%	3	17,6%
	se ne strinjam	11	34,4%	9	24,3%	11	64,7%
	se sploh ne strinjam	7	21,9%	5	13,5%	1	5,9%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
4	5,95	-1,95	3,8	0,6
10	6,9	3,1	9,61	1,4
2	3,2	-1,2	1,44	0,45
10	9,7	0,3	0,09	0,009
13	11,2	1,8	3,24	0,3
3	5,1	-2,1	4,41	0,9
11	11,5	-0,5	0,25	0,02
9	13,3	-4,3	18,49	1,4
11	6,1	4,9	24,01	3,9
7	4,8	2,2	4,84	1,008
5	5,6	-0,6	0,36	0,06
1	2,6	-1,6	2,56	0,98
				Σ=11,03

$$\chi^2=12,59; df=6; p=0,05$$

Teoretična frekvenca je ponovno pri več kot polovici podatkov manjša kot pet, zato ponovno združim podatke za se popolnoma strinjam + se strinjam in se ne strinjam + se sploh ne strinjam ter iz prikazane tabele dobila naslednje podatke.

Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci.	Maribor	Celje	Ljubljana	Skupaj
Se popolnoma strinjam + se strinjam	14	23	5	42
Se ne strinjam + se nikakor ne strinjam	18	14	12	44
Skupaj	32	37	17	86

fo	ft	fo-ft	(fo-ft)²	(fo-ft)²/ft
14	15,6	-1,6	2,56	0,16
23	18,07	4,9	24,01	1,33
5	8,3	-3,3	10,89	1,31
18	16,4	1,6	2,56	0,16
14	18,9	-4,9	24,01	1,27
12	8,7	3,3	10,89	1,25
				$\Sigma=5,48$

$$\chi^2=5,48$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1*2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je hi-kvadrat (5,48) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), hipoteze glede na dobljene podatke ne morem ovreči, lahko samo dokažem, da je verjetna. Dokažem lahko, da je dokaj neverjetno, da bi podatki, ki sem jih dobila, nastali zgolj zaradi naključnih dejavnikov.

Preverjanje hipoteze 6;

H0: Zaposleni tako v celjskem, mariborskem kot tudi v ljubljanskem zavodu imajo pozitivno stališče do rehabilitacijskih programov za obsojence. Med njimi ni statistično pomembnih razlik.

		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA	
13. Rehabilitacijski programi za obsojence so izguba časa in denarja:		F	F%	F	F%	F	F%
	se popolnoma strinjam	3	9,4%	8	21,6%	2	11,8%
	se strinjam	6	18,8%	9	24,3%	2	11,8%
	se ne strinjam	20	62,5%	14	37,8%	10	58,8%
	se sploh ne strinjam	3	9,4%	6	16,2%	3	17,6%
	skupaj	32	100,0%	37	100,0%	17	100,0%

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
3	4,8	-1,8	3,24	0,7
8	5,6	2,4	5,76	1,03
2	2,6	-0,6	0,36	0,14
6	6,3	-0,3	0,09	0,01
9	7,3	1,7	2,89	0,4
2	3,4	-1,4	1,96	0,6
20	16,4	3,6	12,96	0,8
14	18,9	-4,9	24,01	1,3
10	8,7	1,3	1,69	0,2
3	4,5	-1,5	2,25	0,5
6	5,2	0,8	0,64	0,12
3	2,4	0,6	0,36	0,15
				Σ=5,95

$$\chi^2=12,59; df=6; p=0,05$$

Teoretična frekvenca je ponovno pri več kot polovici podatkov manjša kot pet, zato ponovno združim podatke za se popolnoma strinjam + se strinjam in se ne strinjam + se sploh ne strinjam ter iz prikazane tabele dobila naslednje podatke.

Rehabilitacijski programi za obsojence so izguba časa in denarja	Maribor	Celje	Ljubljana	Skupaj
Se popolnoma strinjam + se strinjam	9	17	4	30
Se ne strinjam + se sploh ne strinjam	23	20	13	56
Skupaj	32	37	17	86

fo	ft	fo-ft	(fo-ft) ²	(fo-ft) ² /ft
9	11,2	-2,2	4,84	0,43
17	12,9	4,1	16,81	1,1
4	5,9	-1,9	3,61	0,6
23	20,8	2,2	4,84	0,2
20	24,1	-4,1	16,81	0,7
13	11,07	1,9	3,61	0,3
				Σ=3,53

$$\chi^2=3,53$$

$$df=[(\text{število vrstic} - 1) * (\text{število kolon} - 1)]$$

$$df=[(2-1) * (3-1)]$$

$$df=(1*2)$$

$$df=2; \quad \chi^2=5,99; \quad p=0,05$$

Ker je hi-kvadrat (3,53) manjši od tabelirane kritične vrednosti (5,99), ničelno hipotezo s 5-odstotnim tveganjem, da se motimo, obdržimo. Med zaposlenimi ni statistično pomembnih razlik.

10.2 PRIKAZ IZRAČUNA POVPREČIJ

Prikaz izračuna povprečij pri obdelavi anketnih vprašalnikov za zaprte osebe.

Računanje povprečij za naslednja vprašanja:¹²

5. Koliko ste stari: _____ let

6. Višina izrečene kazni: _____ let _____ mesecev

7. Koliko kazni ste že prestali: _____ let _____ mesecev

11. Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživeli v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju, v kazenskih poboljševalnih zavodih za polnoletne: _____ let

	MARIBOR	CELJE	LJUBLJANA
5. povprečna starost anketiranih	33,1 let	23 let	31,75 let
6. povprečna višina izrečene kazni	36 mesecev	35,6 mesecev	25,2 mesecev
7. povprečna višina že prestane kazni	25,1 mesecev	21,1 mesecev	16,6 mesecev

	MARIBOR	CELJE	LJUBLJANA
11. Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživeli v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko-poboljševalnih zavodih za polnoletne?	9,3 mesecev	20,8 mesecev	33,6 mesecev

Izračun povprečij za Maribor:

- Povprečna starost: $\Sigma=1159$; $n=35$; $x=33,1$ let ($x=\Sigma/n$)
- Višina izrečene kazni: $\Sigma=1280$; $n=35$; $x=36,6$ mesece (vse podatke sem pretvorila v mesece)
- Koliko kazni ste že prestali: $\Sigma=880$; $n=35$; $x=25,1$ mesecev.
- Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživeli v vzgojnih zavodih, ...: $\Sigma=327$; $n=35$; $x=9,34$ mesecev.

¹² Na ta vprašanja nisem dobila odgovorov od vseh anketiranih in sem naknadno ugotovila, da so preveč osebna in, da bi se iz odgovorov dalo sklepati na identiteto zaprte osebe. To pa je v nasprotju z načelom anonimnosti anketirane osebe.

Izračun povprečij za Celje:

- Povprečna starost: $\Sigma=713$; $n=31$; $x=23$ let ($x=\Sigma/n$)
- Višina izrečene kazni: $\Sigma=1067$; $n=30$; $x=35,6$ mesece (vse podatke sem pretvorila v mesece)
- Koliko kazni ste že prestali: $\Sigma=654$; $n=31$; $x=21,09$ mesecev.
- Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživeli v vzgojnih zavodih, ...: $\Sigma=666$; $n=32$; $x=20,8$ mesecev.

Izračun povprečij za Ljubljano:

- Povprečna starost: $\Sigma=254$; $n=8$; $x=31,75$ let ($x=\Sigma/n$)
- Višina izrečene kazni: $\Sigma=151$; $n=6$; $x=25,2$ mesece (vse podatke sem pretvorila v mesece)
- Koliko kazni ste že prestali: $\Sigma=149$; $n=9$; $x=16,6$ mesecev.
- Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživeli v vzgojnih zavodih, ...: $\Sigma=269$; $n=8$; $x=33,63$ mesecev.

10.3 ANKETNA VPRAŠALNIKA

VPRAŠALNIK O STALIŠČIH DO ZAPORA (za zaprte osebe)

Na vprašanje odgovorite tako, da obkrožite ustrezen odgovor.

1. V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje:
 - a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam

2. Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal:
 - a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam

3. Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci:
 - a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam

4. Kaj je po Vašem mnenju namen zapiranja obsojencev v kazenske zavode (obkrožite lahko več odgovorov):
 - a) da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje;
 - b) da se jih zastraši, da nebi ponavljali kazniva dejanja;
 - c) da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj;
 - d) da se z njihovim zapiranjem v zavode zavaruje družbo pred kriminalom;
 - e) da se jih prevzgoji;
 - f) da se s kaznijo zastrašijo drugi ljudje, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj;
 - g) s kaznovanjem se krepi morala in odgovornost ljudi;
 - h) ne vem, ne razmišljam o tem.

5. Koliko ste stari: _____ let

6. Višina izrečene kazni: _____ let _____ mesecev

7. Koliko kazni ste že prestali: _____ let _____ mesecev

8. Katero kazen zapora za kazniva dejanja sedaj prestajate:

- a) prvo
- b) drugo
- c) tretjo
- d) četrto
- e) peto
- f) šesto in več

9. Ali ste že kdaj prej prestajali kazen zapora v tem zavodu:

- a) ne
- b) da

10. Ali ste bili pred 18 letom v vzgojnem zavodu, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju ali v kazensko poboljševalnih zavodih za polnoletne:

- a) ne
- b) da

11. Koliko časa ste do danes vsega skupaj preživel v vzgojnih zavodih, v Radečah, v mladoletniškem zaporu v Celju, v kazenskih poboljševalnih zavodih za polnoletne: _____ let

12. Če bi danes imeli težak osebni problem in bi se želeli o njem pogovoriti, na koga v tem zavodu bi se najprej obrnili po pomoč (obkrožite samo en odgovor):

- a) na upravnika zavoda
- b) na psihologa
- c) na socialnega delavca
- d) na vzgojitelja
- e) na inštruktorja
- f) na učitelja
- g) na paznika
- h) na obsojenca – prijatelja
- i) na nikogar od naštetih

HVALA ZA SODELOVANJE.

Vodja raziskave Barbara.¹³

¹³ V anketnem vprašalniku za zaprte osebe sem na predlog strokovnega delavca zavoda v Ljubljani navedla le svoje ime, saj je bilo njegovo strokovno mnenje, da lahko ob navedbi imena in priimka naletim na težave z obsojenci.

VPRAŠALNIK - OSEBJE

1. Koliko ste stari:

- a) manj kot 25 let
- b) več kot 25 in manj kot 40 let
- c) 40 in več let

2. Koliko ste bili stari ko ste se prvič zaposlili v zavodu za prestajanje kazni:

- a) manj kot 25 let
- b) več kot 25 in manj kot 40 let
- c) 40 in več let

3. Koliko časa ste že zaposleni v tem zavodu:

- a) manj kot 1 leto
- b) 1 do 10 let
- c) od 10 do 20 let
- d) 20 in več let

4. Ali ste zadovoljni s svojo sedanjo službo? (Obkrožite samo en odgovor):

- a) vedno sem zadovoljen/zadovoljna
- b) običajno sem zadovoljen/zadovoljna
- c) večkrat si želim spremeniti službo
- d) vedno si želim spremeniti službo

5. Ali ima večina vaših sorodnikov, prijateljev in znancev po Vaši oceni boljšo službo kot Vi?

- a) NE
- b) DA

6. Kako se počutite, če Vas kdo vpraša, kakšno delo opravljate in kje ste v službi:

- a) ponosen/ponosna sem na svoje delo
- b) počutim se neprijetno in sem v zadregi z odgovorom
- c) sram me je, najraje bi zatajil/a, kje sem zaposlen/a

7. Ali želite, da bi Vaš otrok opravljal enak poklic oz. delo kot ga opravljate Vi v tem zavodu:
- a) da, želim
 - b) ne želim, vendar bi to dopustil/a le, če ne bi bilo nobene druge možnosti za zaposlitev
 - c) ne želim in bi storil/a vse, da to preprečim
8. Običajno se počutim ogroženega od obsojencev:
- a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam
9. V tem zavodu bi morali obsojencem olajšati življenje:
- a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam
10. Samo zelo stroge kazni lahko ljudem preprečijo kriminal:
- a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam
11. Bilo bi dosti manj kriminala, če bi bili kazenski zavodi bolj strogi z obsojenci:
- a) se popolnoma strinjam
 - b) se strinjam
 - c) se ne strinjam
 - d) se sploh ne strinjam

12. Večina delavcev v tem zavodu bi rada zamenjala svoj poklic, če bi imeli za to priložnost:

- a) se popolnoma strinjam:
- b) se strinjam
- c) se ne strinjam
- d) se sploh ne strinjam

13. Rehabilitacijski programi za obsojence so izguba časa in denarja:

- a) se popolnoma strinjam
- b) se strinjam
- c) se ne strinjam
- d) se sploh ne strinjam

14. Kaj je po Vašem mnenju namen zapiranja prestopnikov v kazenske zavode (obkrožite lahko več odgovorov):

- a) da se jih kaznuje za storjeno kaznivo dejanje;
- b) da se jih zastraši, da nebi ponavljali kazniva dejanja;
- c) da se jim v času prestajanja zaporne kazni prepreči izvrševanje novih kaznivih dejanj;
- d) da se z njihovim zapiranjem v zavode zavaruje družbo pred kriminalom;
- e) da se jih prevzgoji;
- f) da se s kaznijo zastrašijo drugi ljudje, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj;
- g) s kaznovanjem se krepi morala in odgovornost ljudi;
- h) ne vem, ne razmišljam o tem.

15. Katere so prednosti Vaše službe v tem zavodu v primerjavi z drugimi službami (obkrožite lahko več odgovorov):

- a) zanimivo delo
- b) zanesljiva zaposlitev
- c) dobra plača
- d) lahko delo
- e) možnost napredovanja
- f) ni nobene prednosti pred drugimi službami
- g) ne vem, ne razmišljam o tem

16. Navedite neprijetnosti in težave vašega poklica oz. dela v tem zavodu (obkrožite lahko več odgovorov):

- a) nevarno delo zaradi nevarnih obsojencev
- b) odnosi nadrejenosti in podrejenosti med delavci
- c) neustrezen delovni čas
- d) težko delo zaradi težavnih obsojencev
- e) slaba plača
- f) neurejeni odnosi med samimi delavci
- g) v mojem delu ni nobenih neprijetnosti in težav
- h) ne vem, ne razmišljam o tem

17. Kakšno je vaše mnenje o novem predlogu kazenskega zakonika, ki med drugim vključuje tudi možnost dosmrtne kazni zapora?

- a) z novim predlogom kazenskega zakonika se v celoti strinjam;
- b) strinjam se le z določenimi predlogi zakona, ne pa tudi z uvedbo dosmrtne zaporne kazni;
- c) z novim predlogom kazenskega zakonika se nikakor ne strinjam.

HVALA ZA SODELOVANJE.

Vodja raziskave Barbara Terbovšek.

10.4 KRONOLOŠKI ZAPIS RAZISKAVE

Kronološki zapis raziskave o socialni klimi v zavodih za prestajanje kazni zapora.

- **Dne 4. 03. 2008** dobila prek elektronske pošte vabilo na predstavitev svojih anketnih vprašalnikov na Generalni urad UIKS dne 7. 03. 2008 ob 9.00h.
- **Dne 7. 03. 2008** ob 9.00h razgovor na Generalnem uradu za izvrševanje kazenskih sankcij z vodjo oddelka za vzgojo gospo Lucijo Tekavčič, razgovor je tekel o raziskavi za diplomsko nalogo.
- **Dne 10. 03. 2008** prejela soglasje za izvedbo raziskave za diplomsko nalogo od gospe Lucije Tekavčič, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Prav tako mi je Lucija Tekavčič posredovala kontaktne osebe, na katere se lahko obrnem v posameznem zavodu za prestajanje kazni zapora, ter njihove telefonske številke.
- **Dne 10. 03. 2008** ob 13.05h telefonski razgovor z Lucijo Tekavčič. Poklicala me je in mi povedala, da vsi zavodi za prestajanje kazni zapora soglašajo z izvedbo raziskave, razen Doba, ki iz nekih drugih razlogov, ki niso povezani z mano, ne daje soglasja k izvedbi raziskave.
- **Dne 11. 03. 2008** telefonski razgovor z zavodom Ljubljana, g. Dolgan Fulvio, dogovorila sva se za sestanek v petek dne 14. 03. 2008 ob 10h.
- **Dne 12. 03. 2008** telefonski razgovor z zavodom za prestajanje kazni zapora Celje. Telefonski razgovor z g. Ivanom Kosom. Dogovorila sva se, da pridem jutri dne 13. 03. 2008 ob 8.30h v zavod Celje in s sabo prinesem že pripravljene vprašalnike. Ker imajo v ponedeljek v zavodu timske sestanke, bodo zaporniki na teh sestankih izpolnili pripravljene anketne vprašalnike.
- **Dne 13. 03. 2008** sem bila v zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora v Celju. Dogovorjena sem bila ob 8.30h z Ivanom Kosom. V zavodu sem pustila 35 anket za zapornike in 50 anket za zaposlene. V torek moram poklicati, kako napreduje anketiranje, in se drugi teden oglasiti po ankete.
- **Dne 03. 04. 2008** sem bila v zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani na Povšetovi. Po predhodnem telefonskem pogovoru dne 26. 03. 2008 sem se dogovorila z gospodom Fulviom Dolganom, da v četrtek dne 03. 04. 08 ob 10h prinesem ankete. Gospod Fulvio Dolgan me bo naslednji teden poklical, da se dogovoriva vse v zvezi z izvedbo anketiranja.

- **Dne 07. 04. 2008** grem v zavod za prestajanje kazni zapora v Maribor. Z gospodom Marjanom Šoštarčem sem se dogovorila za sestanek ob desetih dopoldan v zavodu.
- **Dne 05. 05. 2008** sem govorila s kontaktno osebo v zavodu za prestajanje kazni zapora Maribor in se dogovorila za datum prevzema anketnih vprašalnikov.
- **Dne 07. 05. 2008** sem bila zavodu za prestajanje kazni zapora v Mariboru. Prevezela sem izpolnjena anketna vprašanja.
- **Dne 08. 05. 2008** sem kontaktirala z g. Fulviom Dolganom po elektronski pošti in se dogovorila za datum in uro prevzema anketnih vprašalnikov v zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani.
- **Dne 13. 05. 2008** grem v zavod za prestajanje kazni zapora v Ljubljano na Povšetovo ulico.
- **Dne 13. 05. 2008** v zavodu za prestajanje kazni zapora na povšetovi nisem dobila izpolnjenih anketnih vprašalnikov, kot sva se dogovorila z g. Fulviom Dolganom, zato sva se dogovorila, da se po telefonu zmeniva za naslednji termin.
- **Dne 27. 05. 2008** sem v zavodu za prestajanje kazni zapora v Ljubljani dobila izpolnjene anketne vprašalnike.